

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี
THE LEARNING MANAGEMENT ACCORDING TO THREEFOLD TRAINING
AFFECTING IN SATHYASAI SCHOOL LOPBURI PROVINCE

ร้อยเอก เกรียงไกร จันทะแจ่ม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา การบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

ร้อยเอก เกรียงไกร จันทะแจ่ม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา การบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE LEARNING MANAGEMENT ACCORDING TO THREEFOLD TRAINING
AFFECTING IN SATHYASAI SCHOOL LOPBURI PROVINCE

Captain Kreangkrai Chanthacham

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Educational Administration)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การบริหารการศึกษา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาวิ มหาปญโญ ผศ.ดร.)

กรรมการ

(รศ.พิเศษ ดร.วิชชุดา หุ่นวิไล)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สิน งามประโคน)

กรรมการ

(ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สิน งามประโคน

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ

กรรมการ

ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(เกรียงไกร จันทะแจ่ม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน สัตยาไส
จังหวัดลพบุรี

ผู้วิจัย : ร้อยเอกเกรียงไกร จันทะแจ่ม

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

:	ผศ.ดร.สิน	งามประโคน	พธ.บ.,M.A.,Ph.D.
:	ผศ.ดร.อินตา	ศิริวรรณ	พธ.บ.,M.Ed.,Ph.D.
:	ผศ.ดร.สุทธิพงษ์	ศรีวิชัย	พธ.บ.,M.Ed.,Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ประชากรคือครูและผู้บริหาร จำนวน ๓๗ คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ จำนวน ๗๗ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามตามความคิดเห็นของประชากรแล้วนำมา วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่าร้อยละ (percentage) และค่าเฉลี่ย (μ)

ผลการวิจัย

สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู ด้านปัจจัยนำเข้า สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เงียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน ปัญหา อุปสรรคที่พบคือ บุคลากรมีประสบการณ์ในการสอนตามหลักไตรสิกขาที่แตกต่างกัน รูปแบบ วิธีการสอนของแต่ละคนจึงไม่เหมือนกัน โดยมีข้อเสนอแนะให้ฝึกอบรมไตรสิกขาแก่บุคลากรโดย เน้นที่การปฏิบัติจริงและจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ขณะที่ด้าน กระบวนการ พบว่าโรงเรียนจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรทั้งนักเรียน ครูและ ผู้ปกครอง ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ครูและผู้บริหารมีความเป็นแบบอย่างที่ดีในโรงเรียนแต่ขาดการ ประสานสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในลักษณะที่เป็นโรงเรียนและชุมชนวิถีพุทธ โดยเสนอแนะให้นำ นักเรียนร่วมทำกิจกรรมของวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และเจตคติที่ดีต่อกัน สำหรับ ด้านผลผลิตนั้นโรงเรียนจัดกิจกรรมการพัฒนากาย สติ จิตและปัญญาอยู่เสมอส่งผลให้นักเรียนเป็น ผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ ยังไม่มีเครือข่ายความร่วมมือ

ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนในการส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โดยเสนอแนะ ให้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนเพื่อส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง ส่วนด้านผลกระทบ พบว่านักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุข ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ การจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากชุมชน และได้เสนอให้ส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครอง

สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ ครูมีลักษณะและทัศนคติที่ต่างกันในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการอบรมบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธธรรมเพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน สำหรับด้านกระบวนการ พบว่าโรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ ในโรงเรียนมีความเป็นแบบอย่างที่ดีแต่ขาดการประสานสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งสอดคล้องกับอุปสรรคของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของครูและผู้บริหาร โดยเสนอให้จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครู ผู้บริหาร นักเรียนและชุมชน ในด้านผลผลิต พบว่า นักเรียนมีความเชื่อมั่นในผลการทำความดีจากการจัดกิจกรรมการพัฒนากาย สีล จิตและปัญญาของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ยังไม่มีการติดตามพัฒนาการของนักเรียนที่ครบถ้วนทั้งโรงเรียนและผู้ปกครอง โดยมีข้อเสนอแนะให้ส่งเสริมการฝึกสมาธิ เจริญปัญญาในชุมชนด้วย ส่วนด้านผลกระทบ พบว่านักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกับผลผลิต คือ เห็นผลดีของการทำความดีของตน ซึ่งปัญหาอุปสรรคคือ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขายังขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากชุมชน เนื่องจากผู้ปกครองยังไม่เข้าใจหลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรประสานความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างจริงจังจากชุมชน และทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

Thesis : The Learning Management According to Threefold Training
Affecting Sathyasai School Lopburi Province

Researcher : Captain Kreangkrai Chanthacham

Degree : Master of Arts Program in Educational Administration

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Sin Ngamprakhon B.A., M.A., Ph.D.

: Asst. Prof. Dr. Intha Siriwan B.A., M.Ed., Ph.D.

: Asst. Prof. Dr. Suddhipong Srivichai B.A., M.Ed., Ph.D.

Date of Graduation : March 31,2013

Abstract

This study is a survey research, and aims to study learning management problems and suggestion of the way of learning management according to the threefold training of Sathyasai School, Lopburi Province. Population were 37 teachers and administrators and Elementary school student grade 4-6 out of 77.

The research tool was a questionnaire based on feedback information of the population and then analyzed by the research program using percentage and mean.

Research result

Conditions for learning management by threefold training of teachers and administrators, on the input found that the school environment is clean, cool, natural, peaceful and suitable for teaching and learning. The problems are that staffs have different experiences in teaching by threefold training. Style and teaching methods of each are not the same. There is a suggestion that there should be training by threefold training for personnel emphasis on practicality and created the guide for teaching and learning according to threefold training. On the proceed found that the school has a goodwill environment and interaction with students, teachers, and parents. Problems and obstacles were found that the teacher and administrators are good role models in the school but lack of coordination with the community in a Buddhist school and community. There is a suggestion that there should bring students to participate the activities of the temple and the

community for a good relationship and attitude towards each other. On the output found that the school always has activities for physical, precept, spiritual and intellectual development. It resulted the students with good mental health, good-tempered, and cheerful. The problems were that there is no cooperation network between community, temple and school in the promotion and development of the students based on threefold training. The suggestion is that there should establish the cooperation between community, temple, and school to promote the continued development of the students based on threefold training. On the impact found that the students can live in their communities happily. The problems were found that the teaching and learning mainly based on the threefold training lack of strong collaboration from the community. The suggestion is that it should be encouraged the students to do the activities with the community to establish the cooperation with the community and parents.

Learning environment according to threefold training for students, on the input found that students have opinions on issues about the administrators are sincere in their work. The problems were found that the teachers have different attitudes to instructional management based on threefold practices and suggested that staff should be trained in the knowledge and understanding on about morality to provide them as the same attitude. On the proceed found that the school encourages staff and students to behave as good role models for others. The problems were found that the good role models have in the school but lack of the coordination with the community which is consistent to barrier of teachers and administrators. There is a suggestion that it should be connected to the good relationship between teachers, administrators, students and the community. On the output found that students have confidence in the results of the righteous, the physical, precept, spiritual and intellectual development activity on a regular basis. Problems and obstacles were found that there has no traced the development of students entire school, and parents and suggested that it should promote a meditation to develop the intellectual in the community. On the impact found that students are agreed with the output i.e. see the results of their good actions. The problems were found that the instructional management according to threefold training lack of strong collaboration of community because their parents do not understand the principles of instructional management according to threefold training. There is a suggestion that there should have seriously cooperate in the implementation of learning

management according to threefold training of community and make the parents understanding in the implementation of learning management according to threefold training.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความมีเมตตาธรรมและความเอื้ออาทรจาก คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งฝ่ายบรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อินทาศิริวรรณ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผู้ดูแลในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาวิชาการและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ให้ความอนุเคราะห์ในด้านวิชาการ และการจัดทำวิทยานิพนธ์ ด้วยดีพร้อมคณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้กรุณาให้กำลังใจ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์

ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ทุกท่านและขอขอบคุณ พันเอก ดร.สุรุต แสงสว่างดำรง, พันเอกหญิง ดร.นวลทิพย์ อรุณศรี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรยุทธ พึ่งเกียรติ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และขอขอบคุณ ผู้บริหาร ครูและนักเรียน โรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ปีการศึกษา ๒๕๕๔ ที่ได้กรุณา ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามประกอบการวิจัย จนสามารถนำไป วิเคราะห์ให้งานวิทยานิพนธ์สำเร็จตามวัตถุประสงค์

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร และเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ที่ได้กรุณา อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือในการค้นหานางานสื่อ เอกสารรวมถึงวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ขอขอบพระคุณพระมหาภักทวิช ปญญาวิชโร ที่เมตตาอนุเคราะห์ต่อผู้วิจัยในการตรวจสอบแปล บทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ และสนับสนุนทุก ๆ ด้านด้วยดีและขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกรูป/ คนที่เป็นแรงผลักดันให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ ผู้วิจัยขอบอภวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นรางวัลแด่ พ่อประยวน แม่เกษร นางญาณิศาและเด็กหญิงสิริวิสา จันทะแจ่ม ผู้เป็นแรงบันดาลใจแห่งการ ต่อสู้ให้กับผู้วิจัยตลอดมาจนวิทยานิพนธ์เล่มสำเร็จเป็นรูปเล่มขึ้นมาได้

ร้อยเอก เกรียงไกร จันทะแจ่ม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	๗
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภูมิ	๓
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ	๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้	๕
๒.๑.๑ ความหมายของการเรียนรู้	๑๐
๒.๑.๒ แนวความคิดของนักปราชญ์และนักวิชาการ	๑๓
๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้	๑๔
๒.๑.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการจัดการเรียนรู้	๑๖
๒.๑.๕ กระบวนการเกิดการเรียนรู้	๒๕
๒.๑.๖ ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้	๓๐
๒.๑.๗ รูปแบบการเรียนรู้	๓๓
๒.๑.๘ ความหมายของรูปแบบการเรียนรู้	๓๓
๒.๑.๙ หลักการจัดการเรียนรู้	๓๔
๒.๑.๑๐ กระบวนการเรียนรู้	๓๖

๒.๒	ไตรสิกขาหลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์	๓๓
๒.๒.๑	ความหมายของการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์	๓๓
๒.๒.๒	หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์	๓๘
๒.๒.๓	การสอนแบบไตรสิกขา	๔๕
๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๖๓
๒.๓.๑	แนวการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักไตรสิกขา	๖๕
๑.	การจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ	๖๕
๒.	การจัดวิถีพุทธสู่วิธีการเรียนรู้	๗๒
๓.	กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา	๗๓
๔.	การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร โรงเรียนวิถีพุทธ	๗๕
๕.	การก่อเกล็ดสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน	๗๖
๒.๓.๒	ตัวชี้วัดการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๗๗
๑.	ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)	๗๘
๑.๑	ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน	๗๘
๑.๒	ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	๗๘
๑.๓	ด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม	๗๘
๒.	ด้านกระบวนการ (Process)	๗๙
๒.๑	ด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา	๗๙
๒.๒	ด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	๗๙
๒.๓	ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต	๗๙
๓.	ด้านผลผลิต (Product)	๘๐
	การพัฒนากาย ใจ และปัญญาอย่างบูรณาการภาวนา ๔	๘๐
๔.	ด้านผลกระทบ (Impact)	๘๑
	บ ว ร ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๘๑
๒.๓.๓	ความหมายและความสำคัญของคุณภาพการศึกษา	๘๑
๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส	๘๔
๒.๔.๑	ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน	๘๔
๒.๔.๒	การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	๘๖
๒.๔.๓	การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม	๘๗

๒.๔.๔	การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา	๘๓
๒.๔.๕	การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	๘๔
๒.๔.๖	การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต	๘๕
๒.๔.๗	การพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา	๘๖
๒.๔.๘	บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๘๘
๒.๕	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๒
๒.๖	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๑

บทที่ ๓	วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๑๒
๓.๑	ขั้นตอนการวิจัย	๑๑๒
๓.๒	ขอบเขตการวิจัย	๑๑๒
๓.๒.๑	ขอบเขตด้านพื้นที่	๑๑๒
๓.๒.๒	ขอบเขตด้านประชากร	๑๑๓
๓.๒.๓	ขอบเขตด้านเนื้อหา	๑๑๓
๓.๒.๔	ขอบเขตด้านระยะเวลา	๑๑๔
๓.๓	เครื่องมือในการวิจัย	๑๑๔
๓.๓.๑	ลักษณะเครื่องมือ	๑๑๔
๓.๓.๒	วิธีสร้างเครื่องมือในการวิจัย	๑๑๔
๓.๓.๓	การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๕
๓.๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๑๖
๓.๓.๕	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๖

บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๑๑๗
ตอนที่ ๔.๑	การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป	๑๑๗
ตอนที่ ๔.๒	การวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๑๒๐
ตอนที่ ๔.๓	การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๑๔๓

บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๕๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๑
๕.๒ อภิปรายผล	๑๕๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๑
 บรรณานุกรม	 ๑๖๔
 ภาคผนวก	 ๑๖๕
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๗๐
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือวิจัย	๑๗๒
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือวิจัย	๑๗๘
ภาคผนวก ง. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัย (IOC.)	๑๘๐
ภาคผนวก จ. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๘๖
ภาคผนวก ฉ. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๘๘
ภาคผนวก ช. ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Alpha)	๒๐๓
ภาคผนวก ซ. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม	๒๐๖
ประวัติผู้วิจัย	๒๐๙

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑	ขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขา ๕๘
๓.๑	แสดงจำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย ๑๑๓
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารและครู ๑๑๓
๔.๒	แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ๑๑๕
๔.๓	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยภาพรวม ๑๒๐
๔.๔	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู ๑๒๑
๔.๕	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ของผู้บริหารและครู ๑๒๑
๔.๖	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียนของผู้บริหารและครู ๑๒๒
๔.๗	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบของผู้บริหารและครู ๑๒๓
๔.๘	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมของผู้บริหารและครู ๑๒๔
๔.๙	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านกระบวนการ (Process) ของผู้บริหารและครู ๑๒๔
๔.๑๐	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ของผู้บริหารและครู ๑๒๕
๔.๑๑	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหารและครู ๑๒๖

ตารางที่

หน้า

๔.๑๒	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตของผู้บริหารและครู	๑๒๓
๔.๑๓	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Out put) ของผู้บริหารและครู	๑๒๘
๔.๑๔	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย สติ จิตและปัญญาของผู้บริหารและครู	๑๒๙
๔.๑๕	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Impact) ของผู้บริหารและครู	๑๓๐
๔.๑๖	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านบ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู	๑๓๑
๔.๑๗	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาของนักเรียน	๑๓๒
๔.๑๘	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ของนักเรียน	๑๓๒
๔.๑๙	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียนของนักเรียน	๑๓๓
๔.๒๐	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบของนักเรียน	๑๓๔
๔.๒๑	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมของ นักเรียน	๑๓๕
๔.๒๒	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) ของนักเรียน	๑๓๕
๔.๒๓	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (สติ สมาธิ ปัญญา) ของนักเรียน	๑๓๖

ตารางที่	หน้า
๔.๒๔ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรของ นักเรียน	๑๓๗
๔.๒๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตของนักเรียน	๑๓๘
๔.๒๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขา ด้านผลผลิต (Out put) ของนักเรียน	๑๓๙
๔.๒๗ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญาของนักเรียน	๑๓๙
๔.๒๘ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขา ด้านผลกระทบ (Impact) ของนักเรียน	๑๔๑
๔.๒๙ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านบ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขา ของนักเรียน	๑๔๑
๔.๓๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูต่อการจัดการเรียนรู้ตาม หลักไตรสิกขา	๑๔๓
๔.๓๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขา	๑๔๖

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๒.๑ กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา	๔๕
๒.๒ ขั้นตอนการเรียนการสอนแบบไตรสิกขา	๕๓
๒.๓ แสดงขั้นตอนการปฏิบัติตามไตรสิกขา	๖๑
๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๑

อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / เล่ม / ชื่อ / และหน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๕๖ หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ชื่อที่ ๓๐๕ หน้า ๑๕๖

พระสูตรต้นปิฎก

จุ.ธ.	(ไทย)	=	สูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สูตรต้นปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
จุ.ชา.	(ไทย)	=	สูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	(ภาษาไทย)
อง. จตุกก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูปการเรียนรู้ถือเป็นกฎหมายแม่บทของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ หมวด ๔ ของแนวทางการจัดการศึกษา^๑ สาระสำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนจากเดิมเน้นการท่องจำและการทำตามคำสั่งของครู เน้นวิชาและเนื้อหาเป็นสำคัญ เปลี่ยนเป็นการคิด วิเคราะห์ การปฏิบัติเป็นสำคัญ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และร่วมปลูกฝังให้ผู้เรียน รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ใฝ่แก้ปัญหา ใฝ่พัฒนาตนเองให้มีนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังที่ สังคม สมฤทธิ์ ได้กล่าวว่า การศึกษามีความสำคัญและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพเพราะการศึกษาจะทำหน้าที่ถ่ายทอดมรดกทางสังคม สามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถ เจตคติ ค่านิยมต่าง ๆ ของมนุษย์ให้สอดคล้องกับสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อเตรียมคนให้สามารถดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข ส่งเสริมให้คนมีศักยภาพ มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเมื่อ ๑๔ ปีที่ผ่านมา การจัดการศึกษาไทยถูกมองว่า “ล้มเหลว” เนื่องจากหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา จะต้องหันกลับมาทบทวนถึงการจัดการศึกษาใหม่ เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมของ

^๑กระทรวงศึกษาธิการ,พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงฯ,๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

ประเทศอย่างแท้จริงและสามารถนำพาประเทศให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ดังกล่าว แล้วพัฒนาสู่ความก้าวหน้าต่อไป^๒

การจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง เนื่องจากนโยบายด้านการศึกษาถูกรวบงำด้วยเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สถานศึกษามุ่งผลิตคนเพื่อป้อนตลาดแรงงานและสร้างค่านิยมให้คนได้งานทำ ให้มีความรู้เพื่อการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงตนเองเท่านั้นซึ่งยังเป็นความคิดที่คับแคบและไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง จึงพบเห็นตามหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เสมอว่านักเรียนยกพวกตีกัน ปัญหาเด็กท้องในวัยเรียน ปัญหาอาชญากรรม ผู้สำเร็จการศึกษาเมื่อออกสู่สังคมกลับใช้ความรู้เอารัดเอาเปรียบผู้มีความรู้น้อยกว่าตน เมื่อมาเป็นผู้บริหารประเทศก็ทุจริต คอร์รัปชัน แสดงให้เห็นว่าผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งทำงานเพื่อประโยชน์ตนเป็นหลัก มิได้มุ่งประโยชน์เพื่อผู้อื่น จึงเกิดปัญหาสังคมและเกิดความขัดแย้งในสังคมขึ้น

นอกจากการจัดการศึกษาในปัจจุบันไม่ได้ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ยั่งยืนแล้ว ปัญหาสังคมด้านอื่น ๆ ก็เกิดมากมาย เช่น การรับวัฒนธรรมต่างชาติโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง การล่องละเมิดทางเพศ เป็นต้น เมื่อพิจารณาเห็นว่าการจัดการศึกษาที่ผ่านมาดำเนินไปในทางที่ไม่ถูกต้องแล้ว ควรปรับเปลี่ยนแผนการจัดการศึกษาใหม่ นั่นคือจัดการศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เพราะเมื่อสามารถพัฒนาคนได้แล้วสิ่งอื่นก็จะได้รับการพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งหลักการพัฒนาคนที่ดีที่สุดคือหลักการพัฒนาคนตามแนวทางแห่งศาสนานั้นเอง โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา นักปราชญ์ นักการศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศาสตราจารย์ ดร.สุมน อมรวิวัฒน์ เป็นต้น เป็นผู้จุดประกายความคิดทางการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาให้มีการนำเอาหลักไตรสิกขาไปเป็นกรอบแนวคิดในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเพื่อความหลุดพ้น ซึ่งการที่จะไปถึงซึ่งความหลุดพ้นได้นั้นต้องผ่านกระบวนการทางการศึกษา ฝึกฝน และอบรมตนด้วยวิธีการต่าง ๆ อันสัมพันธ์กับจริต (อุปนิสัย) ของตัวผู้ศึกษาเอง

จากแนวคิดดังกล่าว การจัดการเรียนรู้แก่นักเรียนต้องยึดแนวทางการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้รอบคอบ รอบด้าน และครอบคลุมทุกกระบวนการการพัฒนา ความมุ่งหมายของการศึกษาทางฝ่ายโลก เพื่อให้ให้นักเรียน

^๒ สังคม สมฤทธิ, “การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนกุชางวิทยาคม อำเภอกุชาง จังหวัดพะเยา”, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

มีความรู้นำไปประกอบอาชีพ หรือเพื่อเลื่อนสถานะภาพทางสังคมให้สูงขึ้น ส่วนการศึกษาตามวิถีพุทธนั้นมุ่งเพื่อพัฒนาศักยภาพให้รู้จักปฏิบัติต่อธรรมชาติ ปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากมนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคมมนุษย์ นอกจากต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่บีบคั้นด้วยการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และการดำรงอยู่ของร่างกาย จึงต้องเรียนรู้การปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้องการศึกษาตามแนววิถีพุทธถือว่าการเรียนรู้จริงได้ผลจริง ต้องปฏิบัติจริง ภาวปฏิบัติเป็นเรื่องของการฝึกฝนอบรมกาย จิตใจและปัญญา เรียกว่าสิกขา สิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่ที่ภิกษุต้องรู้เพื่อความดับทุกข์ในพุทธศาสนาประกอบด้วย อริสติกขา อริจิตตะสิกขา และอริปัญญาสิกขา รวมเรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งหมายถึงข้อที่จะต้องศึกษาข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้น

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการไตรสิกขาไว้ว่า “การจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขานอกจากจะบูรณาการพุทธธรรมกับบทเรียนแล้ว ยังต้องบูรณาการสถานศึกษากับชุมชนอีกด้วย”^๓ ในขณะที่ สุมน อมรวิวัฒน์ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสตร์ว่า “พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการพัฒนามนุษย์และหลักเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการมีองค์ประกอบและขั้นตอนตามลำดับต่อเนื่องสมบูรณ์”^๔ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนสัตยาไส ก็มีลักษณะที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาซึ่งใช้วิธีการสอนที่ปฏิบัติได้จริง บูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ๕ ประการ ที่เชื่อมโยงหลักไตรสิกขาอย่างชัดเจน ได้แก่ ความจริง (Truth) ความรักความเมตตา (Love) ความสงบ (Peace) การประพฤติชอบ (Right Conduct) การไม่เบียดเบียน (Non-Violence) ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งสามด้าน คือ คนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ เน้นให้ผู้เรียนมีศีล สมาธิ และปัญญาเป็นพื้นฐานที่สำคัญ กระบวนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนสัตยาไส เป็นสิ่งที่ควรทำการศึกษาวิจัยเนื่องจากใช้หลักการสอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ๕ ประการ และจัดการศึกษาเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้เสียกับโรงเรียน เป็นโรงเรียนต้นแบบการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ เป็นโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธและทำการปฏิรูปการเรียนรู้ก่อนที่พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.๒๕๔๒ จะออกมาบังคับใช้ นับเป็น

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๕๒.

^๔ สุมน อมรวิวัฒน์, “หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์”, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

แหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาทั้งในและต่างประเทศมาศึกษาดูงานด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ในโรงเรียนสัตยาไสจังหวัดลพบุรี เพื่อนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาต่อสถานศึกษา และนำเอารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาไปประยุกต์ใช้ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียน โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้างนี้มุ่งศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔ โดยครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ ข้อ คือ

๑.๑ บุคลากรทางการศึกษามีคุณลักษณะที่ดี มีองค์ประกอบย่อย ๒ องค์ประกอบ คือ

๑) ด้านผู้บริหาร

๒) ด้านครู

๑.๒ การบริหารจัดการดำเนินการอย่างมีระบบ มีองค์ประกอบย่อย ๒ องค์ประกอบ คือ

๑) ด้านระบบบริหาร

๒) ด้านระบบหลักสูตรสถานศึกษา

๑.๓ กายภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ มีองค์ประกอบย่อย ๑ องค์ประกอบ คือ ด้านสภาพแวดล้อม

๒. ด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบ คือ

๒.๑ การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา มีองค์ประกอบย่อย ๓ องค์ประกอบ คือ

๑) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้

๒) ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

๓) ด้านการวัดประเมินผล

๒.๒ บรรยาการและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร มี ๑ องค์ประกอบย่อย คือ ด้านบรรยาการปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการสอนให้รู้ ทำให้อู อยู่ให้เห็น

๒.๓ กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๒ องค์ประกอบ คือ

๑) ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน

๒) ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๓.ด้านผลผลิต (Product) เยาวชนที่มีความพร้อม มี ๑ องค์ประกอบหลัก คือ การพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญาอย่างบูรณาการ ซึ่งมีองค์ประกอบย่อยดังนี้

๓.๑ ด้านกาย (กายภาพ)

๓.๒ ด้านศีล (สังคม)

๓.๓ ด้านจิต (อารมณ์)

๓.๔ ด้านปัญญา

๔.ด้านผลกระทบ (Impact) มีองค์ประกอบหลัก ๑ องค์ประกอบ คือ

สังคมแวดล้อมได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีองค์ประกอบย่อย ๓ องค์ประกอบรวมเรียกว่า บวร ได้แก่

๔.๑ บ้าน (ผู้ปกครองและชุมชน)

๔.๒ วัด

๔.๓ โรงเรียน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ที่ใช้วิจัยครั้งนี้ได้แก่โรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษา คำนวณ และวิจัยประมาณ ๖ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่กรกฎาคม ๕๔ ถึงเดือนมกราคม ๕๕

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๔.๓ แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา หมายถึง การจัดการเรียนรู้ตามหลักศีล สมาธิ ปัญญาที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความรู้ ความสามารถ ซึ่งครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง เงื่อนไขหลัก ๆ ที่ส่งผลอย่างชัดเจนต่อการพัฒนานักเรียนและการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีมาตรฐานด้านปัจจัยนำเข้าที่ต้องการ คือ โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิชาชีพ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา

๑) ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้บริหารสูงสุดโรงเรียนสัตยาไส ผู้อำนวยการโรงเรียนสัตยาไส รองผู้อำนวยการโรงเรียนสัตยาไส ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนสัตยาไส

๒) ครู หมายถึง ครูประจำชั้นและครูที่ทำการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ โรงเรียนสัตยาไส

๓) ระบบบริหาร หมายถึง ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายหรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนสัตยาไส

๔) ระบบหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนมีจุดเน้นการพัฒนาการเรียนตามหลักไตรสิกขา

๕) สภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุขและสิ่งมอมเมาทุกชนิด บรรยากาศเอื้อต่อการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญาของนักเรียน

๒. ด้านกระบวนการ (Process) หมายถึง กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ และมีประสิทธิภาพที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบไตรสิกขา มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิด คือ โรงเรียนจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีชีวิต

๑) การเรียนการสอนที่บูรณาการหลักไตรสิกขา หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ประกอบด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้และการวัดประเมินผล

๒) บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร หมายถึง บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการสอนให้รู้ สาคิดให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นแบบอย่างที่ดีงาม

๓) กิจกรรมพื้นฐานในชีวิตประจำวัน หมายถึง การฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น โดยเข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา

๓. ด้านผลผลิต (Product) หมายถึง ผลที่เกิดกับนักเรียน โดยวิเคราะห์จากหลักภavana ๔ ประกอบด้วยด้านกาย ศีล จิต และปัญญา เป็นผลที่นักเรียนควรได้รับจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา มีผลที่ต้องการ คือ นักเรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

๑) กาย หมายถึง สภาพทางกายภาพ การบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม แต่งกายถูกระเบียบ สะอาด เรียบร้อย ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม

๒) ศีล หมายถึง สภาพทางสังคม ความมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ความมีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา สามารถพึ่งพาตนเองได้

๓) จิต หมายถึง สภาพทางอารมณ์ ความเป็นผู้มีอารมณ์มั่นคง ไม่หวั่นไหวกับอำนาจสิ่งมอมเมา มีความกตัญญู รู้คุณ เรียนและทำงานอย่างตั้งใจ มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร

๔) ปัญญา หมายถึง ความเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ รู้เท่าทันและแก้ไขปัญหามีสติและรอบคอบ

๔. ด้านผลกระทบ (Impact) หมายถึง ผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่โรงเรียนดำเนินการทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกโรงเรียน มาตรฐานด้านผลกระทบที่ต้องการให้เกิด คือ บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและเกิดการร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามหลักไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง

๑.๕.๒ ไตรสิกขา หมายถึง กระบวนการศึกษาหรือกระบวนการฝึกอบรม กาย วาจา ใจ และปัญญาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป ประกอบด้วย

๑. ศีล หมายถึง ความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับการควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาระเบียบวินัย ศีลเกิดจากการปฏิบัติของนักเรียน

๒. สมาธิ หมายถึง ความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้ใจสงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ การทำให้ใจสงบแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ

๓. ปัญญา หมายถึง ความชัดในสถานะที่เป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ความเข้าใจ หยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ และรู้จักจัดแจง จัดสรร จัดการ การพิจารณาปัญหาด้วยเหตุผลโดยรู้เหตุและผลของการกระทำอย่างชัดเจน

๑.๕.๓ นักเรียน หมายถึง นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึงประถมศึกษาปีที่ ๖ ของโรงเรียนสัตยาไส

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๑.๖.๒ ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๑.๖.๓ ทำให้ทราบแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๒ ไตรสิกขาหลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียนสัตยาไส

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development วิชัย ดันศิริ กล่าวว่า การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^๒ นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้อง จึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า ศึกษา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้

^๑ วิชัย ดันศิริ, *อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^๒ พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตฺ ษยุตฺโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินตติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐), หน้า ๘๐.

สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึกลึกซึ้งภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม ๘ คือ มีลาภ สุขุณฺณ มียศ เสื่อมยศ ติเตียน สรรเสริญ ความสุข และความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม ๘”

๒.๑.๑ ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนทั้งนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะและธรรมชาติของการเรียนรู้แล้วทำการนิยามความหมายของการเรียนรู้เอาไว้มากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างมาเป็นสังเขปเพื่อเป็นแนวทางการหาข้อสรุป ดังนี้

โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์มาก่อน^๓

เบอร์ตัน (Burton) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมต่อไป^๔

ครอว์และครอว์ (Crow and Crow) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง (change) การได้รับลักษณะนิสัย ความรู้ และทัศนคติทั้งหลาย การเรียนรู้จึงทำให้บุคคลมีการปรับตัวทั้งในด้านส่วนตัว และทางด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงใด ๆ จึงย่อมจะมีการเรียนรู้เกิดขึ้นเสมอ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)^๕

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕๕-๒๕๗.

^๔ Donald Clark, อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์, ดร.การจัดกระบวนการเรียนรู้, (สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^๕ Burton, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^๖ Crow and Crow, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

แฮร์ริสและชวานส์ (Harris and Schawahn) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และได้แยกให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ ๓ ประการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้^๑

๑) การเรียนรู้ในลักษณะผลผลิต (Learning as Product) โดยเน้นให้เห็น ความสำคัญของผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย นั่นคือผลของการเรียนรู้ (Outcome of Learning) ซึ่งได้มาจาก ประสบการณ์

๒) การเรียนรู้ในลักษณะกระบวนการ (Learning as Process) โดยเน้นความสำคัญ เกี่ยวกับเหตุการณ์ และกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการ เรียนรู้จนกระทั่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

๓) สิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ (Learning as Function) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหา สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น แรงจูงใจ ความตั้งใจในการเรียนรู้ หรือการถ่ายโยงการ เรียนรู้ (Transformation of Learning) สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์

โรเจอร์ (Roger) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับ ความรู้ ความเข้าใจ ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวได้ใน ๒ ลักษณะ คือ^๒

๑) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการ เรียนรู้สิ่งใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอรรถาสัย หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเกิดขึ้น โดย ที่ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning)

๒) เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ต้องมีการวางแผนในการเรียน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ทั้งสองลักษณะจะต้องเป็น การ เปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร (Permanence changes)

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้เอาไว้ว่า หมายถึง การได้รับความรู้ พฤติกรรม ทักษะ คุณค่า หรือความพึงใจ ที่เป็นสิ่งแปลกใหม่หรือปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ และ อาจเกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์สารสนเทศชนิดต่าง ๆ ผู้ประมวลทักษะของการเรียนรู้เป็นได้ทั้ง มนุษย์ สัตว์ และเครื่องจักรบางชนิด ความก้าวหน้าในการเรียนรู้เมื่อเทียบกับเวลาเป็น แนวโน้มเป็น เส้นโค้งแห่งการเรียนรู้ (learning curve) การเรียนรู้ของมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากส่วนหนึ่งของการ ศึกษา การพัฒนาส่วนบุคคล การเรียนการสอน หรือการฝึกฝน การเรียนรู้จะมีการยึดเป้าหมายและ

^๑ Harris and Schawahn, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๒ Roger, อ้างใน ศิริบุรณีย์ สายโกสุม,รศ.ดร., **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๕.

อาจมีความสนใจเป็นตัวช่วย การศึกษาว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไรเป็นส่วนหนึ่งของสาขาวิชาประสาทจิตวิทยา (neuropsychology) จิตวิทยาการศึกษา (educational psychology) ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) และศึกษาศาสตร์ (pedagogy) การเรียนรู้อาจทำให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ (habituation) หรือการวางเงื่อนไขแบบดั้งเดิม (classical conditioning) ซึ่งพบในสัตว์หลายชนิด หรือทำให้เกิดกิจกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้นอย่างเช่นการเล่น ซึ่งพบได้เฉพาะในสัตว์ที่มีเชาวน์ปัญญา การเรียนรู้อาจก่อให้เกิดความตระหนักรู้ที่มีสำนึกหรือไม่มีสำนึกก็ได้^๕

ในส่วนของการศึกษาในประเทศไทยก็ได้ให้ความหมายไว้ในทำนองเดียวกัน ดังนี้

อารี พันธมณี ได้สรุปความหมายของการเรียนรู้อย่างไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พิษยาต่าง ๆ อุบัติเหตุหรือความบังเอิญ^๖

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึงการมีความรู้ความสามารถ ทักษะและความประพฤติดชอบของผู้เรียน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้จัดประสบการณ์เรียนรู้ให้^๗

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้ความเข้าใจของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต^๘

^๕ อาสาสมัครผู้เขียนวิกิพีเดีย, **ทฤษฎีการเรียนรู้**, แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/> [๔ ก.พ. ๒๕๕๕].

^๖ อารี พันธมณี, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดันอ้อ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕.

^๗ พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์และเพียว ยินดีสุข, **ทักษะ ๕ C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๕.

^๘ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรินทวาทกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

พิมล พรพิระชนม์ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective)^{๑๑}

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ซึ่งเกิดจากการดู ได้ยิน ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส การอ่าน การนึกคิด การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกดขี่หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

๒.๑.๒ แนวความคิดของนักปราชญ์และนักวิชาการ

เดิมนักคิดมักใช้วิธีการสร้างองค์ความรู้ในเชิงปรัชญาในการอธิบายและพิสูจน์ ยืนยันความคิดเชิงปรัชญาของตนแต่ต่อมาเมื่อโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น จึงได้มีการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Process) มาใช้ในการพิสูจน์ ทดสอบแนวความคิด ความเชื่อเหล่านั้น เป็นผลให้เกิดทฤษฎีและหลักการทางการศึกษาขึ้นเป็นจำนวนมาก

ความเชื่อด้านการศึกษา หรือการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นั้น ได้ให้ความสำคัญอย่างมากกับเรื่องศาสตร์และศิลป์ที่ใช้ในการสอนเด็ก (Pedagogy) โดยได้รับอิทธิพลมาจากกระแสความคิดทางวิทยาศาสตร์ และกระแสความคิดเกี่ยวกับศิลปะด้านการสอน ประกอบกัน กล่าวคือ

๑. กระแสความความคิดทางวิทยาศาสตร์ แนวคิดทางวิทยาศาสตร์เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงการศึกษาค้นคว้าเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วยวิธีการที่เคร่งครัดต่อระเบียบวิธีการวิจัย โดยเน้นการทดลอง ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ กระแสความคิดทางวิทยาศาสตร์ ใน

^{๑๑} พรมิณ พรพิระชนม์,ดร.,การจัดการกระบวนการเรียนรู้, (สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

การศึกษา คั่นคว้า นับเป็นการวิจัยอย่างมีกฎเกณฑ์มากกว่าการศึกษาในระยะที่ผ่านมาในอดีตซึ่งอาศัยเพียงความเชื่อถือน้อย ๆ เท่านั้น วิธีดังกล่าวนำไปสู่การเกิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคล์ขึ้นในเวลาต่อมา

๒. กระแสความคิดเกี่ยวกับศิลปะด้านการสอน เป็นแนวคิดที่เน้นศิลปะในการเรียนรู้โดยการค้นหาวิธีการในการรับความรู้แบบใหม่ ๆ แล้วทำการวิเคราะห์ถึงความสำคัญของประสบการณ์ที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ลักษณะแนวคิดที่สำคัญคือ การคิดที่ว่า การเรียนรู้ นั้นควรจะมีการเริ่มต้นโดยใช้สถานการณ์ต่าง ๆ มากกว่าเริ่มต้นจากเนื้อหาวิชา ทั้งนี้วิธีการสอบแบบดั้งเดิมทั่วไปที่ใช้กันอยู่มักเริ่มต้นจากตัวผู้สอน (Teacher center) หรือจากเนื้อหาวิชาเป็นอันดับแรก (Subject Matter) แล้วจึงมองดูที่ตัวผู้เรียนเป็นส่วนที่สอง ลักษณะการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมนั้นผู้เรียนจะต้องพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับหลักสูตร ซึ่งต่างจากศาสตร์และศิลป์ด้านการสอนในช่วงศตวรรษที่ ๒๐ ที่ปรับเปลี่ยนแนวคิดมาสู่การจัดการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) โดยมีจุดเน้น ให้ผู้เรียน เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้เป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและมีผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

การศึกษาในอดีตเกิดจากการใช้สถานการณ์ต่าง ๆ โดยไม่ได้สนใจในเนื้อหา ซึ่งครูจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบการสอนเอง (Teacher Center) แต่ในปัจจุบันการเรียนการสอนต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งต้องเน้นที่ความต้องการของนักเรียนเป็นสำคัญ (Child Center) นักเรียนจะเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้เท่านั้น

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) เป็นกรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูล และเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้สามารถทำการทดสอบได้ สามารถนำอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในจุดนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็น วิทยาศาสตร์มากขึ้นมีการนำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ สามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ ออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่าง ๆ ของ

มนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ“พฤติกรรม” มากเพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของนักพฤติกรรมนิยม คือ การค้นหาและระบุถึงกฎที่สามารถควบคุมการเรียนรู้ โดยให้ความสุขใจต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคล ส่วนการตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการได้ตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่รับรู้^{๔๔}

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา ของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง^{๔๕}

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๔๖}

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกานเย เป็นต้น โดยกานเย เชื่อว่าความรู้สึกละเอียดหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง กานเย ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้

^{๔๔} ศรีเรือน แก้วกังวาล,ดร. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗.

^{๔๕} ศรีบุณย์ สายโกสม,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๘๕.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก โดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยม และพุทธินิยม เข้าด้วยกัน^{๑๖}

โดยสรุปแล้วนักจิตวิทยาทั้ง ๔ กลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องหลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา กล่าวคือการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ฝึกฝนอบรมจิตใจให้สงบเหมาะสมแก่การใช้งานและพัฒนาให้เกิดปัญญารู้เท่าทันปัญหา สามารถเผชิญปัญหาได้อย่างมีสติและเป็นสุข

๒.๑.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการจัดการการเรียนรู้

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันล้วนเป็นการเสนอมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้ด้วยหลักการและเหตุผล และสามารถประยุกต์ใช้ได้ไม่ยากนักผู้เขียนได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ และเห็นว่าสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีไปประยุกต์สู่หลักการจัดการการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)^{๑๗}

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุดในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

๑) กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่าผลลัพธ์ของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากจะเรียนรู้อีก ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

^{๑๖} รังสรรค์ บุษยะมา, ผศ. การจัดการการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖.

^{๑๗} พรพิมล พรพิระชนม์, ดร. การจัดการกระบวนการเรียนรู้, หน้า ๑๖.

๒) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๓) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวร และในที่สุด อาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ได้ดังนี้

๑) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

๒) การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่

๔) หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซากเพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

๕) การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจจะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือรางวัล ที่ผู้เรียนพึงพอใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๒. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Skinner's Operant Conditioning theory)

สกินเนอร์ (Skinner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคันบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรก

หนูจะวิ่งชนตามจุดต่าง ๆ ในกล่อง เมื่อชนถูกคานจะมีอาหารตกมาให้กิน ทำหลาย ๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคานทำให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น^{๑๕}

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

๑) พฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

๒) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว(จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด ๒ ตัว ตัวหนึ่งกดคานจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัวหนึ่งเมื่อกกดคานบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคานทันทีที่ตัวที่ ๒ จะยังกดต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

๓) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตหนูจะวิ่งพลา้นจนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลา้นอีกจำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)

๔) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการสามารถช่วยปรับปรูปลูกฝึงนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถดัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

๑) ในการจัดการการเรียนรู้การให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

๒) การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม

๓) การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่

^{๑๕} ศิริบุรณ สาสโกสม,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๑๐๗ – ๑๑๕.

สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรจัดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุด

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในระยะแรกคือ มิลเลอร์และ คอลาร์ด (Miller and Dillard) ทั้งสองท่านได้เขียนหนังสือชื่อ “Social Learning and Lmitation” ในปี ๑๙๔๑ โดยชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นเสมอไปที่จะต้องเสริมแรงพฤติกรรมเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยแนะนำว่า การเสริมแรงและการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในตัวเด็กเองได้ เมื่อพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนอื่น

แบนดูรา (Bandura) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้เสนอนิยามของทฤษฎีในหนังสือ “Social Foundations of Thought and Action” ในปี ๑๙๖๘ โดยได้อธิบายการสังเกตและการเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบด้วย ๔ กระบวนการ คือ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Motivation) ซึ่งเป็นแรงเสริมที่มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงหรือ จากการคาดหวังว่าจะได้ระบบรางวัลเหมือนตัวแบบ^{๒๐}

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

๑) เนื่องจากการเรียนรู้โดยการสังเกตของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องและผู้สอนควรพยายามส่งเสริมให้มีตัวแบบที่ดี รวมทั้งการเป็นตัวแบบที่ดีด้วย

๒) ผู้สอนสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้โดยการเรียนแบบมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ ๒ ขั้นคือ (๑) ขั้นการได้มาซึ่งความรู้ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องใส่ใจ (Attention) รับรู้สิ่งที่สังเกตและประมวลเข้ารหัส(Coding) และมีความจดจำ (Retention) และ (๒) ขั้นการกระทำ ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องลงมือกระทำด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนที่ผู้สอนจะเริ่มสอนต้องเตือนให้ผู้เรียนมีความใส่ใจ สังเกตทุกขั้นตอนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลียนแบบได้ถูกต้อง

^{๒๐} พรณี ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อ แกรมมี, ๒๕๓๘), หน้า ๓๓๖.

๓) ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะผู้สอน สามารถใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่น ๆ เช่นผู้เรียน ปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลในภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือ หรืออื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม

๔. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's Cognitive Development Theory)

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านการคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร โดยได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นพัฒนาการ เป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ อย่างไรก็ตาม เพียเจต์ (Piaget) เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็กให้มีความพัฒนาการที่เร็วขึ้น^{๒๐}

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มีสาระสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

๑) พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นดังนี้

(๑) ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensor motor Period) เป็นลำดับขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๐-๒ ปี ความคิดของเด็กจะขึ้นกับการรับรู้การกระทำ เด็กยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางและยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

(๒) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๒-๗ ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้งแต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ การใช้ภาษาแบ่งเป็นขั้นย่อย ๆ ๒ ขั้นคือ ขั้นก่อนเกิดความคิดรอบขอบ (Pre-Conceptual Intellectual) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๒-๔ ปี และขั้นการคิด ด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking Period) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ ๔-๗ ปี

^{๒๐} Piaget, อังโน ทิสนา แชมมณี, ศาสตราจารย์, องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๔.

(๓) ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๗-๑๑ ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากรูปร่างเท่านั้นเด็กสามารถสร้างภาพในใจและสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น

(๔) ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๑๑-๑๕ ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้และสามารถคิดตั้งสมมติฐานและใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

๒) ภาษาและกระบวนการการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

๓) กระบวนการทางสติปัญญามีลักษณะดังนี้

(๑) การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองในการรับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

(๒) การปรับและจัดระบบ (Accommodation) คือ กระบวนการทางสมองในการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบ หรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนสามารถ เข้าใจได้ เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาขึ้นใหม่

(๓) การเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับหาการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะก่อให้เกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญารึ้นในตัวบุคคล

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

(Piaget)

๑) ในการพัฒนาผู้เรียน ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญา และจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้เรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อมหรือยากเกินพัฒนาการตามวัย เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้

๒) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัยสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงได้

๓) ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบผู้เรียนควรให้มีอิสระที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถไปตามระดับพัฒนาการ

๔) ในการจัดการการเรียนรู้ควรใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ได้ดีขึ้น แม้ในพัฒนาการช่วงการคิดแบบรูปธรรม ผู้เรียนจะสามารถสร้างภาพในใจได้ แต่การสอนที่ใช้อุปกรณ์ ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจนขึ้น

๕) การให้ความสนใจและสังเกตผู้เรียนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน

๖) ในการสอนผู้เรียนที่เป็นเด็กเล็ก ๆ ควรตระหนักว่าเด็กจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ดีกว่าส่วนย่อย (Part) ดังนั้นผู้สอนจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

๗) ในการสอนสิ่งใด ๆ ควรเริ่มจากสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กเป็นไปด้วยดี

๘) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ๆ ช่วยให้เด็กดูดซึมข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาทางสติปัญญาของเด็ก

๕. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner's Cognitive Development Theory)

บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมที่สนใจและศึกษาเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์และบรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของ บรุนเนอร์มีดังนี้^{๒๒}

แนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner ' s Theory of Development)

๑) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

๒) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียนและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ

^{๒๒} Bruner , อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

๓) การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

๔) แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

๕) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้ เป็น ๓ ขั้นใหญ่ ๆ คือ

(๑) ทฤษฎีการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือ ขั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ การลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

(๒) ขั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถสร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้

(๓) ขั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นขั้นการเรียนรู้ สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้

(๔) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอด หรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

(๕) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning) หลักการจัดการการเรียนรู้

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner)

๑) กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีมีความหมายสำหรับผู้เรียน การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน

๒) การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหา หรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน

๓) ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

๔) การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

๕) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๖) การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น

๗) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๖. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of Meaning Verbal Learning)

เดวิด ออซูเบล (David Ausubel) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมเชื่อว่า การเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้น ผู้เรียนเคยมีพื้นฐานความรู้เดิมที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ได้^{๒๓}

หลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๑) ก่อนจะสอนเรื่องใหม่ ผู้สอนควรสำรวจความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนก่อนว่ามีเพียงพอที่จะทำความเข้าใจความรู้ใหม่หรือไม่ ถ้ายังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอจะต้องจัดประสบการณ์ให้

๒) การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบความคิด (Advance Organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

๓) หลักในการจัดเตรียม Advance Organizer คือ การจัดเรียงข้อมูลที่ต้องการ ให้ผู้เรียนรู้เรื่องใหม่ หรือแบ่งบทเรียนออกเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ ถ้ามีความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะเรียนรู้ใหม่ ควรอธิบายให้ผู้เรียนทราบก่อน

๗. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้^{๒๔}

๑) มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้น ซึ่งในแต่ละขั้นมนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น คือ

(๑) ขั้นความต้องการทางร่างกาย (Physical Need)

(๒) ขั้นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need)

^{๒๓} David Ausubel, อ้างใน พรณี ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, หน้า ๓๕๗.

^{๒๔} Maslow, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๕.

(๓) ขั้นความต้องการความรัก (Love Need)

(๔) ขั้นความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม (Esteem Need)

(๕) ขั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ (Self-Actualization) หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงสำหรับตน

๒) มนุษย์มีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เรียกว่า “Peak Experience” เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่อยู่ในภาวะค้ำจุนจากการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง มีลักษณะน่าตื่นเต้น เป็นความรู้สึกปิติเป็นช่วงเวลาที่บุคคล เข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ เป็นสภาพที่สมบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานกลมกลืน เป็นช่วงเวลาแห่งการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงบุคคลที่มีประสบการณ์เช่นนี้บ่อย ๆ จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

๑) การเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นกรแสดงออกของความต้องการของบุคคล

๒) การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานก่อน

๓) ในกระบวนการจัดการการเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถทราบได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใดขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

๔) การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสราภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตรงตามสภาพความเป็นจริง

๘. ทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers)

โรเจอร์ส (Rogers) เป็นนักจิตวิทยามนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้^{๒๕}

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ (supportive Atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Teaching) โดยผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบชี้นำ (Non – directive)

^{๒๕} Rogers , อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (facilitator) และการเรียนรู้ จะเน้น กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers)

๑) การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัว นำไปไว้วางใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ดี

๒) ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ผู้สอน จึงควรสอนแบบชี้นำ (Non-directive) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน (self – directed) และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล

๓) ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิต และแสวงหาความรู้ต่อไป

๕. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne's Learning Theory)

กานเย่ (Gagne) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มผสมผสาน ได้เสนอแนวคิดหลักการที่สำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ดังนี้^{๒๖}

๑) กานเย่ (Gagne) ได้จัดประเภทของการเรียนรู้ เป็นสำคัญขึ้นจากง่ายไปหายากไว้ ๘ ประเภทดังนี้

(๑) การเรียนรู้สัญญาณ (Signal – Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นไปโดยอัตโนมัติอยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ ผู้เรียนไม่สามารถบังคับพฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้ การเรียนรู้แบบนี้เกิดอาการที่คนเรานำเอาลักษณะการตอบสนองที่มีอยู่แล้วมาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าใหม่ที่มีความใกล้ชิดกับสิ่งเร้าเดิม การเรียนรู้สัญญาณเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ

(๒) การเรียนรู้สิ่งเร้า – การตอบสนอง (Stimulus – Response Learning) เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง แตกต่างจากการเรียนรู้สัญญาณเพราะผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากได้รับการเสริมแรง การเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์

^{๒๖} Gagne, อังโน ทิศนา ขัมมณี, ศาสตราจารย์, องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า ๗๒.

และการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเองมีชี้นำให้สิ่งเร้าภายนอกมากระทำ พฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจากสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเอง

(๓) การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง (Chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่ต่อเนื่องกันตามลำดับ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการเคลื่อนไหว

(๔) การเชื่อมโยงทางภาษา (Verbal Association) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง แต่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา การเรียนรู้แบบการรับสิ่งเร้าการตอบสนองเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงทางภาษา

(๕) การเรียนรู้ความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะความแตกต่างตามลักษณะของวัตถุ

การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างกันโดยสามารถระบุลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ พร้อมทั้งสามารถขยายความรู้ไปยังสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยเห็นมาก่อนได้

(๖) การเรียนรู้กฎ (Rule Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวมหรือเชื่อมโยงความคิดรวบยอดตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้กฎเกณฑ์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กันได้

(๗) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาโดยการนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาใช้การเรียนรู้แบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดภายในตัวผู้เรียนเป็นการใช้กฎเกณฑ์ในขั้นสูงเพื่อการแก้ปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และสามารถนำกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหานี้ไปใช้กับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

๒) กานเย่ (Gagne) ได้แบ่งสมรรถภาพหรือองค์ประกอบการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้ ๕ ประการ ซึ่งประกอบด้วย

- (๑) ทักษะการเคลื่อนไหว
- (๒) การเรียนรู้ทางด้านภาษา
- (๓) ทักษะหาวิธีปัญหา
- (๔) ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา
- (๕) เจตคติ

สมรรถภาพทั้ง ๕ นี้มีคุณลักษณะเฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้ในตัวเอง

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne)

๑) กานเย่ (Gagne) ได้เสนอรูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบโดยพยายามเชื่อมโยงการจัดสภาพการเรียนการสอนอันเป็นสภาวะภายนอกตัวผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของคนเรา กานเย่(Gagne) อธิบายว่าการทำงานของสมองคล้ายกับการทำงานของคอมพิวเตอร์

๒) ในระบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ นั้น กานเย่ (Gagne) ได้เสนอระบบการสอน ๘ ขั้น ดังนี้ (Kevein Kruse, ๒๐๐๖)

ขั้นที่ ๑ สร้างความสนใจ (Gain Attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียน เกิดความสนใจในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งจูงใจภายนอกและภายในตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนอาจใช้วิธีการสนทนา ซักถาม ทายปัญหาหรือมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว และมีความสนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ ๒ แจ้งจุดประสงค์ (Inform Learner of Objectives) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับจากการเรียนบทเรียนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนได้

ขั้นที่ ๓ กระตุ้นระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulate Recall of Prior Learning) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐาน

ขั้นที่ ๔ เสนอบทเรียนใหม่ (Present the Content) เป็นการเริ่มกิจกรรมบทเรียนใหม่ โดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสมประกอบการสอน

ขั้นที่ ๕ จัดเตรียมและให้แนวทางการเรียนรู้ (Provide & “learning” Guidance)

ขั้นที่ ๖ ให้ลงมือปฏิบัติ (Elicit the Performance (practice) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ของบทที่ ๑

ขั้นที่ ๗ ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Provide Feedback) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

ขั้นที่ ๘ ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assess Performance) เป็นขั้นการวัดประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนเพียงใด

ซึ่งอาจทำการวัดโดยใช้ข้อสอบ แบบสังเกต การตรวจผลงาน หรือการสัมภาษณ์ แล้วแต่ว่าจุดประสงค์นั้นต้องการวัดพฤติกรรมด้านใด โดยเครื่องที่ใช้วัดจะต้องมีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง

ขั้นที่ ๕ ส่งเสริมความแม่นยำและถ่ายโอนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติภาระงาน (Enhance Retention and Transfer to the job) เป็นการสรุปการถ่ายทอดการเรียนรู้ที่ผ่านมาเพื่อให้ผู้เรียน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ฝังแน่น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้รวมทั้งการให้ทำการบ้าน การทำรายงาน หรือความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

สรุปได้ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแสวงหาความคิดทางวิทยาศาสตร์ทำให้นักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่สนใจ ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มตั้งแต่ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งเร้า การตอบสนองและการเสริมแรงต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษา เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการทางความคิดหรือทางสมองในฐานะ ที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยม (Cognitive) ขึ้น ทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์และบรุนเนอร์ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยังได้รับการกล่าวถึงกันในปัจจุบัน ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษาได้หันมาให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ขึ้น แม้ว่าในแต่ละช่วงเวลาจะมีทฤษฎีและแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่ในความเป็นจริง แนวคิดเก่า ๆ ก็มิได้สูญสิ้นไปอย่างสิ้นเชิงทฤษฎีแต่ละทฤษฎีต่างก็มีจุดเด่นและจุดอ่อนในตัวเอง จึงเกิดการผสมผสานแนวคิด หลายแนวเข้าด้วยกันดังตัวอย่างการผสมผสานระหว่างแนวคิดทางด้านพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมของกานเย เป็นต้น การศึกษาแนวคิดที่กล่าวมาสามารถช่วยผู้สอนให้ เกิดความตระหนัก ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพได้ต่อไป

๒.๑.๕ กระบวนการเกิดการเรียนรู้

ในสภาพการณ์ของการเรียนการสอนนั้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามลำดับ ดังนี้

๑. การรับรู้ (Perception) หมายถึง การที่ผู้เรียน “รับ” ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งจากผู้สอน โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ปากและผิวหนัง ซึ่งการรับรู้ของบุคคลจากประสาทสัมผัสทั้งห้า พบว่ามี

ประสิทธิผลในการเรียนรู้ต่างกันจากน้อยไปมาก ซึ่งศุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ ได้สรุปไว้ดังนี้^{๒๗}

การเรียนรู้จากการอ่าน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	๑๐ %
การเรียนรู้จากการได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	๒๐ %
การเรียนรู้จากการได้เห็น เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	๓๐ %
การเรียนรู้จากการได้เห็นและได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	๕๐ %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	๗๐ %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ทำ เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	๙๐ %

จึงกล่าวได้ว่า การจัดการการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรเป็นการจัดให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) ของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

๒. การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถแปลความหมาย ตีความ หรือสรุปความสำคัญในสิ่งที่รับรู้ได้โดยเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ หรือความรู้ใหม่กับความรู้เดิมสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองรับรู้ และสามารถอธิบายโดยให้เหตุผล

๓. การปรับเปลี่ยน (Transformation) หมายถึง การที่ผู้เรียนนำความเข้าใจที่เกิดจากการรับรู้มาสร้างแบบแผนพฤติกรรมของตนขึ้น เช่น ผู้เรียนรับรู้ว่าเป็นพาหะนำโรค ก็จะไม่กล้าเข้าใกล้ถึงแม้ผู้เรียนบางคนจะเป็นว่าลูกหนูเป็นสัตว์ที่น่ารักก็ตาม

การเรียนรู้จึงเป็นการะบวนการที่เกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่การรับรู้ สร้างสรรค์ความเข้าใจต่อจากนั้นจึงนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้นั้นต่อไป

๒.๑.๖ ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริมหลายด้าน ในที่นี้ขอเสนอ ๕ ด้าน คือ

๑. ตัวผู้เรียน ปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

๑) วุฒิภาวะ เป็นการคำนึงถึงการเจริญเติบโตสูงสุดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ที่บุคคลมีความพร้อมที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

^{๒๗} ศุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ้างใน อารักษ์ ใจเที่ยง,หลักการสอน ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

๒) ความพร้อม เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ เมื่อสภาพของบุคคลมีบุคลิกภาพ มีความสนใจและประสบการณ์เดิมเพียงพอที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี จึงเรียกได้ว่าเป็นความพร้อมที่จะเรียนรู้

๓) ประสบการณ์เดิม บุคคลที่มีประสบการณ์มากจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็วและดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย

๔) อายุ นักจิตวิทยาพบว่า ยิ่งอายุมากขึ้นความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลจะยิ่งลดลงความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลมีได้ถึงขีดสูงสุด เมื่ออายุ ๒๐ – ๓๕ ปี หลังอายุ ๓๕ ปีไปแล้วความสามารถในการเรียนรู้จะลดลงเรื่อย ๆ

๕) ระดับสติปัญญาผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

๖) อารมณ์ ผู้ที่มีอารมณ์ปกติจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคง หรือมีความวิตกกังวล เขาว่าปัญญาทางอารมณ์จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้

๗) สภาพร่างกาย ผู้ที่มีสภาพร่างกายปกติก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด บกพร่องทางการพูด หรือมีโรคประจำตัวต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าผู้เรียนมีความบกพร่องทางร่างกายมากเท่าใด ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะยิ่งน้อยลงมากเท่านั้น

๘) แรงจูงใจ ตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีอีกองค์ประกอบหนึ่ง คือ แรงจูงใจ การเรียนรู้จะประสบผลดีถ้าบุคคลมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และจะไม่ประสบผลเท่าที่ควรถ้าบุคคลขาดแรงจูงใจในการเรียนการให้แรงเสริมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

๙) ความถนัด ผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัดและมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ถนัด และเร็วขึ้น แต่ถ้าผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดก็อาจทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นช้าลงได้

๒. บทเรียน คุณลักษณะของบทเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

๑) ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก การจัดลำดับความยากง่ายของบทเรียนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการจัดการการเรียนรู้

๒) ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมาก ๆ ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนสั้น ๆ

๓) การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย เพราะจะช่วยทำให้ผู้เรียนจดจำเข้าใจองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงสู่ตัวผู้เรียนได้นำไปใช้ได้จริงต่อไป

๓. วิธีการจัดการการเรียนรู้ ในเรื่องนี้ อารมณ์ ใจเที่ยง^{๒๘} ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

๑) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว

๒) การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น

๓) การแนะแนวในการเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะแนวที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่มากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่ย่อเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้

๔) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการให้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น จะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น

๕) ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวัน จะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียนในตอนบ่าย

๖) การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว มีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำ ๆ อยู่เสมอจะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

๔. สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ สามารถแบ่งสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ได้ ๒ ประเภท ดังนี้

๑) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถรับรู้สัมผัสจับต้องได้ที่รอบตัวผู้เรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง ความสะอาด เป็นระเบียบของห้องเรียน เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจกาย จะช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น

๒) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เป็นต้น ถ้าเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี แต่ถ้าบรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อมมีลักษณะของความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกันจะเป็นการบั่นทอน การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

๕. ตัวผู้สอน ผู้สอนจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมให้ ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ เพราะผู้สอนถูกจัดว่าเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้วางแผนให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ต่าง ที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียม ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้ที่ต้องมีความรู้ทั้งเรื่องตัวผู้เรียน การจัดเตรียมบทเรียน วิธีการจัดการการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อเอื้อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร

การตระหนักถึงองค์ประกอบทั้ง ๕ ด้าน ดังกล่าวข้างต้น จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สอนทุกระดับชั้น ถ้าผู้สอนได้คำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

๒.๑.๗ รูปแบบการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่า นักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มเต็มศักยภาพ ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปตามแนวทางที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้กำหนดไว้ คือ การที่ครูได้มีโอกาสรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมนักเรียนได้อย่างเหมาะสมองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ครูสามารถส่งเสริมพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ ของนักเรียนได้อย่างเกิดประสิทธิภาพสูงสุดคือ การรับรู้รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของนักเรียนเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามศักยภาพสูงสุด

๒.๑.๘ ความหมายของรูปแบบการเรียนรู้

มีผู้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนรู้ไว้อย่างหลากหลาย อาทิ ฮันนี และมัมฟอร์ด (Honey and Mumford) อธิบายว่า รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการที่ผู้เรียนชอบใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้โดยมีประสบการณ์เจตคติ และอิทธิพลของบุคลิกลักษณะ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้

โคลบ (Kolb) กล่าวถึง รูปแบบการเรียนรู้ไว้ว่าเป็นวิธีการ หรือช่องทางที่บุคคลรับรู้ แล้วจัดกระบวนการสิ่งที่ได้รับรู้นั้นซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะนิสัยทางพันธุกรรมประสบการณ์เดิม และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่าง บุคคล

อิลลิส (Ellis) ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนรู้ไว้ว่าเป็นวิธีการที่ผู้เรียนใช้อย่างสม่ำเสมอในการเรียนรู้ สร้างความคิดรอบยอด จัดระเบียบและจดจำข้อมูล รูปแบบการเรียนรู้เป็นผลมาจากความชอบ ประสบการณ์เดิมและรวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ด้วย

การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างซับซ้อนเป็นผลให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับ สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill/Process) และด้านความรู้สึก (Affective) การศึกษาถึงการนิยามความหมาย แนวคิดการเรียนรู้ รวมถึงแนวคิดที่นำไปสู่การประเมินรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่ครูควรจะต้องให้ความสนใจอย่างยิ่งเพราะจะช่วยทำให้ครูได้มีโอกาสรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนมากที่สุด ครูจึงควรหาวิธีการประเมินรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลการประเมินทั้งในภาพรวมและแยกรายวิชาและเพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินรูปแบบการเรียนรู้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนสูงสุด จึงควรเป็นความร่วมมือกันของครูทุกคนในแต่ละระดับชั้นที่จะช่วยกันค้นหาข้อมูลและร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งถ้าครูสามารถทำเช่นนี้ได้ จะเป็นการตอบสนองแนวการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ว่า “ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าเป็นผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และการบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและศักยภาพ” อย่างสมบูรณ์

ดังนั้นรูปแบบการเรียนรู้จึงเป็นวิธีการเรียนรู้ที่นักเรียนใช้จนเป็นกิจนิสัยในการรับรู้ สร้างความคิดรวบยอด จดจำ และนำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลมาจากความถนัด ความชอบ เจตคติ ประสบการณ์เดิม และบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

๒.๑.๕ หลักการจัดการการเรียนรู้

นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า (Stimulus) ตอบสนอง (Responses) ได้ทำวิจัยถึงเรื่ององค์ประกอบของการเรียนรู้และได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการสอน นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นด้วยในหลักการเรียนรู้พอสรุปได้ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. การเตรียมตัวก่อนเรียน (Pre-learning preparation) นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างน่าพึงพอใจ ถ้าเขามีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่จะเรียนนั้นมาก่อน (Prerequisite) แต่ถ้านักเรียนไม่เคยมีพื้นฐานความรู้เดิมมาก่อน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อาจเกิดจากการท่องจำ ซึ่งนักเรียนจะไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องที่เรียนกับบทเรียนได้โดยง่าย

๒. การเร้าความสนใจ (Motivation) หากนักเรียนทราบผลลัพธ์หรือคุณค่าที่ตนจะได้รับจากการเรียนรู้หรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการการเรียนรู้ เขาจะเกิดความสนใจต่อการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน และเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๓. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) นักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากันทั้งในกลุ่ม ห้องเรียน และระดับอายุเดียวกัน ครูจึงควรคำนึงแตกต่างกันระหว่างบุคคล โดยการเตรียมบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ให้นักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามความสามารถของตน

๔. เงื่อนไขการสอน (Instructional Conditions) นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ได้ครบถ้วน เมื่อครูผู้สอนระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น ดังนั้น ครูจึงควรจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้เรียนจากง่ายไปยากจากความจริงเดียว (facts) ไปสู่ความคิดรวบยอด/หลักการ (concepts/principles) กฎและทฤษฎีที่สูงขึ้น โดยใช้รูปแบบการสอนวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

๕. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation) การเรียนรู้เป็นบทบาทของนักเรียน การที่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้จึงควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนครูนั้นจะมีบทบาทเพียงการเลือกจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดให้กับนักเรียนเท่านั้น

๖. การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Successful Achievement) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากเขาเห็นว่าตนเองได้รับผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและมีแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามต่อไป

๗. การทราบผลการเรียน (Knowledge of Results) การแจ้งผลการเรียนให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะผลการเรียนในทางที่ดี (Positive) จะเป็นการเสริมแรง (reinforcement) ให้นักเรียนมีความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น

๘. การฝึกฝน (Practice) นักเรียนจะบรรลุผลสำเร็จในการเรียนอีกประการหนึ่งก็คือการให้โอกาสนักเรียนได้ใช้ความรู้และทักษะใหม่ที่ได้รับ ทั้งในด้านหลักการ (Principles) และการสรุปรวบยอด (Generalizations) ในสถานการณ์ใหม่ นักเรียนจึงจำเป็นต้องทำแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ

๙. ช่วงเวลาในการใช้สื่อ (Rate of presenting Material) ระยะเวลาและจำนวนของสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในบทเรียนหนึ่ง ๆ ต้องสัมพันธ์กับบทเรียนและระดับความสามารถ

ของนักเรียน การสอนเนื้อหาใด ๆ ครูจึงต้องให้ออกสแกนนักเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียน การฝึกฝนและการทดสอบตนเอง เป็นต้น

๑๐. เจตคติของครู (Instructor's) การจัดการเรียนรู้ การสอนเจตคติของนักเรียนจะมีอิทธิพลต่อเจตคติของนักเรียน ในการยอมรับวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เทคนิคและวิทยาการจัดการการเรียนรู้เป็นกระบวนการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจมีอารมณ์มีวิญญาณ มีความรู้สึกรู้สีกิจครุจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะเข้าถึงจิตใจของนักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในปรัชญาทฤษฎีทางการศึกษา ความต้องการและสภาพที่เป็นจริงของสถานศึกษา สังคมและประเทศชาติเชื่อในปรัชญา/ทฤษฎีใดมีความต้องการแบบใดครูย่อมต้องจัดการเรียนรู้ตามแบบที่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับความเชื่อและความต้องการดังกล่าว

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติให้เป็นสากลและทันกับความเจริญทางวิทยาการมาหลายยุค นับเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา กลไกสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนซึ่งในทุกครั้งของการเปลี่ยนแปลงจะอ้างถึงผลการศึกษาประกอบคำสำคัญคือ การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมานักเรียนยังไม่บรรลุความต้องการ จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญ ในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ของไทยส่วนใหญ่มีพัฒนาการตามความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการเรียนการสอนที่รับมาจากต่างประเทศเป็นหลัก แต่ก็มึนการศึกษาไทยในยุคหลัง ๆ ได้ปรับเป็นแบบการสอนให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ของไทยบ้างแต่ก็มีไม่มากนัก

๒.๑.๑๐ กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้โดยทั่วไปมี ๒ แบบ คือ การเรียนรู้ที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ละแบบมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

๑. การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ (Instruction) มีลักษณะดังนี้

- ๑) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึก
- ๒) นักเรียนรับความรู้จากครู โดยการฟัง หรือจดบันทึกแล้วจึงฝึก โดยการทดสอบ/พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด
- ๓) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย เนื่องจากได้รับความรู้โดยอ้อม
- ๔) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น (Passive Learning)

๕) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน เพราะครูต้องบอก / อธิบายมาก นักเรียนเพียงคอยฟัง จดบันทึก ทำแบบฝึกหัด ท่องจำและทดสอบ

๒. การเรียนรู้ที่เน้นเด็ก / นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เป็นการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ (Construction) มีลักษณะดังนี้

๑) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๒) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายใต้การจัดสถานการณ์การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง

๓) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลึกได้ยาก เนื่องจากได้รับความรู้โดยตรง

๔) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น (Active : earning)

๕) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู เพราะนักเรียนต้องศึกษา ค้นคว้า คิดหาคำตอบแสดงความคิดเห็น ทดลอง พิสูจน์ จดบันทึก ทำแบบฝึก และปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ

๒.๒ ไตรสิกขา หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

ไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพัฒนามนุษย์ในทุกด้าน เพื่อให้เกิดปัญญานำพาไปสู่ความเป็นอิสระจากสิ่งร้อยรัดทั้งปวง ดังที่ **สุมน อมรวิวัฒน์** ได้กล่าวไว้ว่าพุทธธรรมเป็นเสมือนแก้วมณีที่เจียรระไนรัศมีหลายเหลี่ยม นักวิชาการสามารถจัดมุมมองให้เป็นประกายเลื่อมรุ่งไฉ่ดงามหลายวิธีการ พุทธธรรมเสนอหลักการพัฒนาปัญญาที่มุ่งการฝึกฝนอบรมตนให้บรรลุอิสรภาวะ หลุดพ้นจากปัญหา โดยทั่วไปแล้วพุทธศาสนิกชนจะเข้าใจหลักพุทธธรรมในแง่ของพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ศีล ประเพณี พิธีกรรมเท่านั้น แท้จริงแล้วพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการพัฒนามนุษย์และหลักการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบครบกระบวนการ มีองค์ประกอบและขั้นตอนตามลำดับต่อเนื่องสมบูรณ์^{๒๔}

๒.๒.๑ ความหมายของการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

การเรียนรู้คือกระบวนการที่ผัสสะทั้ง ๖ ประการของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ คือ รู้สึก, หมายรู้, รู้คิด, รู้แจ้ง และมีการกระทำโต้ตอบ

^{๒๔} สุมน อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์.(นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๘-๑๗.

ฝึกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดความรู้และความดี สามารถสร้างความ
ผาสุกตามสมควรแก่เหตุปัจจัย และมีความเป็นอิสระพ้นจากทุกข์และความเป็นทาสของอารมณ์

ผัสสะเป็นแหล่งแห่งความรู้ ความรู้ทั้งปวงเกิดขึ้นที่ผัสสะ คืออาศัยการรับรู้โดยผ่าน
อายตนะทั้ง ๖ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มความรู้ได้เป็น ๒ ประเภท คือ^{๓๐}

๑. ความรู้ที่ได้ทางปัญจทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้แก่ความรู้ในชั้นต้น
กล่าวคือ รูปร่าง เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

๒. ความรู้ที่ได้ทางมโนทวาร คือ ใจ ได้แก่ สิ่งทั้งหลายที่ใจรู้ที่ใจคิด อารมณ์
ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในใจ

จึงกล่าวได้ว่าการจัดการการเรียนรู้ทางอายตนะทั้ง ๖ เป็นการจัดการการเรียนรู้ตามแนว
พุทธศาสตร์โดยอาศัยกระบวนการทั้ง ๓ คือ ควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจา (ศีล) ฝึกฝน
อบรมพฤติกรรมทางใจให้สงบจากสิ่งรบกวนใด ๆ (สมาธิ) พัฒนาความคิด ทักษะคิดให้ถูกต้องดีงาม
ตามแนวแห่งพุทธะ รู้เท่าทันปัจจุบันสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างองอาจไม่ขาดกลัว (ปัญญา)

๒.๒.๒ หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์กล่าวได้ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ พระพุทธศาสนามองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล (As an Individual) และในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น (กัลยาณมิตร) ตามหลัก
พระพุทธศาสนา บุคคลแต่ละคนมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย จักทำ
กรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น หลักดังกล่าวนี้แสดงว่า การเรียนรู้ที่ได้ผลเกิด
จากการที่ผู้สอนรู้จักนักเรียนแต่ละคนทั้งทางด้านบุคลิกลักษณะ นิสัย

อุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิด ความถนัด และผู้สอนต้องมุ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนแต่ละคนให้เต็มตามความสามารถของเขา

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นชีวิตที่มีความประเสริฐ มีความสำคัญในตัวของมันเอง และชีวิตนั้นอาจจะมีผลสมบูรณ์ได้แม้ในตัวของมันเอง..ในแง่นี้เราจะต้องมองเป็นจุดหมายสูงสุดว่า เราจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มี “ชีวิต” ที่ดีงามในตัวของเขาเองเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ มีอิสรภาพ มีความสุขในตัวเอง”^{๓๑}

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๖.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔ – ๕.

มุมมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น พระธรรมปิฎก ได้อธิบายหัวข้อ “เริ่มยุคใหม่แห่งศตวรรษที่ ๒๑ ด้วยแนวความคิดใหม่เติมแท้แห่งสังคม” ไว้ว่า

๑. มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ที่ทุกส่วนส่งผลกระทบต่อกัน จึงต้องทำการที่เกื้อกูลประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้เกิดผลดีในการอยู่ร่วมกันนั้น

๒. มนุษย์สัตว์ทั้งปวง เป็นเพื่อนร่วมกฎธรรมชาติเหมือนกัน ทุกชีวิตรักสุขเกลียดทุกข์กลัวตายเหมือนกัน ไม่มีการแบ่งแยกแตกต่าง การทำร้ายสัตว์ไม่ว่าชีวิตใดก็เป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งสิ้น มนุษย์ควรมีเมตตาและไม่ตรีที่ไม่จำกัดแบ่งแยก มีแนวโน้มของจิตใจในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลมุ่งความสามัคคี และมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”^{๓๒}

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักดังกล่าวจึงต้องสร้างฉันทะแก่ผู้เรียนแต่ละคนในเวลาเดียวกันก็ต้องเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ได้ทำงานเป็นกลุ่ม และฝึกทักษะทางสังคมเพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือ เวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝน และอบรมบ่มนิสัยได้

พระธรรมปิฎก ได้ขยายความคำว่าเวไนยสัตว์ ไว้ว่า “สัตว์” มีความหมายถึงสิ่งมีชีวิตที่ยังติดข้องอยู่กับ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือหากพิจารณาในเรื่ององค์ประกอบของชีวิตก็คือ ขันธ์ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สัตว์ เป็น “สิ่งที่มีความรู้สึกและเคลื่อนไหวไปได้เอง รวมถึงเทพ มาร พรหม มนุษย์เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน และสัตว์นรก ในบาลีเพ่งเอามนุษย์ก่อนอย่างอื่น ไทยมักเพ่งเอาดิรัจฉาน”^{๓๓}

การที่ความหมายของสัตว์ ในภาษาไทย หมายถึง ดิรัจฉาน หรือ เจริญาน ก็เนื่องด้วยสิ่งมีชีวิตในประเภทนี้ยังดำเนินชีวิตไปตามสัญชาตญาณ เมื่อหิวก็ออกล่าหากิน เมื่อกลัวก็หลบหลีก เมื่อโกรธก็ทำลายล้าง ความแตกต่างทางรูปร่างมิได้จำแนกมนุษย์และสัตว์ออกได้อย่างชัดเจน หากบอกได้แต่เพียงว่านี่เป็นคน นี่เป็นสัตว์ การจำแนกมนุษย์ต่างจากสัตว์จึงต้องจำแนกโดยระดับจิตที่ได้รับการฝึก และพัฒนาจนแตกต่างกัน

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายความแตกต่างของระดับจิตระหว่างมนุษย์และสัตว์ ดังนี้^{๓๔}

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๙๕-๙๖.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๓๒๒.

^{๓๔} สุมน อมรวิวัฒน์, **หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์**, หน้า ๒๕.

๑.จิตของมนุษย์ เป็นจิตซึ่ง เป็นอิสระ สงบพอ เย็นพอดี ควบคุมได้ ฝึกฝนอบรมได้
เกษม สะอาด

๒.จิตของสัตว์ เป็นทาส มุ่งความอยู่รอด ถูกกระตุ้นโดยสัญชาตญาณ ควบคุมไม่ได้
ฝึกฝนไม่ได้ หวงแหน โหดเหี้ยม

หลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ปรากฏในพุทธพจน์ที่แสดงว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้อง
ฝึกและฝึกให้พัฒนาได้ นอกจากนั้นการฝึกและพัฒนาามนุษย์ต้องฝึกไปพร้อมกันทั้งทางด้านกายและ
ด้านจิต ดังจะขอยกตัวอย่างมาพอสังเขป

๑. ทนุโต เสฏฺฐโณ มนุสฺเสสุ : ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว^{๓๕}

๒. วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชาเนีย จ สินฺหา กุญฺชรา จ มหานาคา อุตฺตทนฺโต ตโต
วรํ : อัสตร อาชาไนย สินฺหพ และช้างหลวงฝึกแล้วล้วนดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนแล้ว ประเสริฐ
ยิ่งกว่านั้น^{๓๖}

๓. วิหฺวารณสมฺปนฺโน โส เสฏฺฐโณ เทวมานุเส : คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และ
ความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา^{๓๗}

ในการฝึกตนของบรรดาบุคคลทั้งหลายนั้น นอกจากจะคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง
บุคคลดังที่ได้เปรียบว่า แผ่นดินย่อมไม่เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ฉันใด มนุษย์ทั้งหลายจะให้
เหมือนกันหมดทุกคนไม่ได้ฉันนั้น เมื่อคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มอง
มนุษย์ทั้งเพศชายและเพศหญิงว่าสามารถพัฒนาได้เช่นเดียวกัน ดังพระคาถาว่า “น หิ สพฺเพสุ
ฐานesu ปุริโส โหติ ปณฺฑิโต อิตฺถิปี ปณฺฑิตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจฺจณา : บุรุษเป็นบัณฑิตในทุก
สถานก็หาไม่ สตรีมีปัญญายังเห็นในการณ์นั้นๆ ก็เป็นบัณฑิต^{๓๘}

จากหลักการเรียนรู้ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนามนุษย์มุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็น
ศูนย์กลาง มุ่งทำความเข้าใจในธรรมชาติ และความเจริญเติบโตของมนุษย์ทั้งทางกายและจิต การ
ตั้งสมมุติฐานว่ามนุษย์เป็นเวไนยยะ สามารถฝึกฝนอบรมได้ทั้งโดยตนเองและโดยสิ่งแวดล้อม
(ปรโตโมสะ) กระบวนการเรียนรู้จึงมีจุดเริ่มต้นที่บุคคล มีขั้นตอนดำเนินการที่สัมพันธ์ สอดคล้อง
มุ่งเน้นที่บุคคลคือหลักของการพัฒนาตน ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้
ก็คือ อิสรภาพทั้งทางกาย และจิตของบุคคลนั่นเองรวมถึงเพื่อเกื้อกูลแก่สังคมโลกทั้งมวล

^{๓๕} พ.ร.บ.(ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๓๔.

^{๓๖} พ.ร.บ.(ไทย) ๒๕/๓๒๒/๑๓๔.

^{๓๗} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๐๒.

^{๓๘} พ.ร.บ.(ไทย) ๒๓/๒๒/๒๘๘.

ขั้นตอนที่ ๓ มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญาแต่กำเนิด (สชาติกปัญญา) และแม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ (โยคปัญญา)

พระธรรมปิฎก อธิบายว่า คำว่า “ปัญญา” ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ทั่ว, ปรีชา หยั่งรู้เหตุผล, ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุ-ผล ดี-ชั่ว คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามความเป็นจริง สชาติกปัญญาเป็นคุณภาพของสมอง (ส่วนหนึ่งของกาย-รูป) ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิด แต่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมว่ามีความสำคัญยิ่งกว่า มนุษย์จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดโยคปัญญา หรืออีกนัยหนึ่ง คำว่า ญาณ, จิตปัญญา, ภาวิตปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมแล้ว^{๓๕}

กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญานั้น หลักการนี้เน้นการฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องยาวนาน แม้กระนั้น มนุษย์ก็เรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังพระคาถาในวิสุทธิมรรค มหาภูิกา ว่า “เหล่าสัตว์มีฐลในดวงตาน้อยก็มี มีฐลในดวงตามากก็มี มีอินทรีย์กล้าก็มี มีอินทรีย์อ่อนก็มี มีอาการดีก็มี มีอาการทรามก็มี ที่จะสอนให้รู้ยากก็มี ตระหนักถึงภัยปรโลกก็มี”

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การจัดบุคคล ๔ จำพวกในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต จำแนกความสามารถของการเรียนรู้ไว้ดังนี้^{๓๖}

๑. อุกมภูติญญ ผู้อาจรู้ธรรมเพียงท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง
๒. วิปจิตญญ ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น
๓. เนยยะ ผู้พอจะแนะนำได้ คือ ต้องพรีาสอนบ่อยๆ
๔. ปทปรมะ ผู้มีบทย่างยิ่ง คนกลุ่มนี้ไต่ฟังความต่างๆ เป็นอันมากแต่ไม่สามารถรับรู้ธรรมได้ในชาตินี้ แม้จะสอนอย่างไรก็ตาม

หากศึกษาพระไตรปิฎกโดยตลอด จะพบว่าพระบรมศาสดาได้วางหลักการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความพร้อม ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนอย่างมาก พระองค์ทรงให้กำลังใจแก่ผู้เรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ จากหลักการนี้เองที่ทำให้พระองค์และพระสาวกเผยแผ่พระพุทธธรรมด้วยวิธีการหลากหลาย เพื่อให้สาธุชนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ ๔ พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป (กายภาพ: กาย-วาจา) กับนาม (จิตภาวะ) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปตามความเจริญเติบโต (พัฒนาการ) ของชีวิต

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๑๖๕.

^{๓๖} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

คุชฎี สัตถวรางค์ กล่าวว่า การอธิบายหลักการเรียนรู้ข้อนี้ถ้าจะให้ชัดเจน ผู้อ่านต้องศึกษาเรื่องเบญจขันธ์ หรือ ขันธ์ ๕ อันเป็นองค์ประกอบของมนุษย์ เพราะความรู้สาระสำคัญในพระพุทธศาสนานั้นคือ^{๔๑}

๑. ความรู้ชัดซึ่งขันธ์ ๕ เหตุเกิดแห่งขันธ์ ๕ ความดับแห่งขันธ์ ๕ และปฏิบัติในถึงความดับแห่งขันธ์ ๕

๒. ความรู้ชัด ซึ่งความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และความเสื่อมไปเป็นธรรมดาของขันธ์ ๕

๓. ความรู้ชัด ซึ่งคุณโทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งขันธ์ ๕”

จากหลักการเรียนรู้ข้างต้น สุมณ อมรวิวัฒน์ ได้นำมาอธิบายวิธีการเรียนการสอนด้วยกระบวนการซึมซับ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนารูปกับนาม รวมกันเข้าเป็นชีวิตหรือขันธ์ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความข้อนี้ถ้าจะอธิบายให้เข้ากับศัพท์ทาง ครุศาสตร์ว่า การเรียนการสอน เป็นการพัฒนามนุษย์ด้านพฤติกรรม ความรู้ การรับรู้ การคิดพิจารณาและความรู้แจ้ง ทั้งนี้ผู้เรียนต้องใช้สติและปัญญาท่ากับการฝึกฝนอบรมโดยตลอดหากจะอธิบายให้ชัดเจนขึ้น การพัฒนารูปกับนามเป็นฐานของการเรียนรู้ทั้งหมดของมนุษย์^{๔๒}

รูป จำแนกได้เป็น

๑. รูปร่าง คือ โครงสร้าง (กาย) ประกอบเป็นร่างการของมนุษย์ (Body)

๒. รูปลักษณ์ (Appearance)

๓. พฤติกรรม อากักร การกระทำ ท่วงท่า ท่วงที (Performance)

นาม (จิต) จำแนกได้เป็น

๑. เวทนา-รู้สึกรู้ (Feeling, Sensation)

๒. สัญญา-การกำหนดได้ หมายรู้ (Perception)

๓. สังขาร การปรุงคิด (Formation)

๔. วิญญาณ การรู้แจ้ง (Knowledge, Consciousness)

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการผสมผสานทั้งกายและจิต และต้องพัฒนาทั้ง ๒ ด้านไปพร้อมกัน

^{๔๑} คุชฎี สัตถวรางค์, การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, วิทยานิพนธ์ การศึกษาคุชฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗๒.

^{๔๒} สุมณ อมรวิวัฒน์, หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์, หน้า ๑๓.

ขั้นตอนที่ ๕ การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก ๓ แกน คือ

๑. การฝึกฝนตนเองเรื่อง คีล (Self-training in Morality)

๒. การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ (Self-training in Mentality or Concentration)

๓. การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา (Self-training in Wisdom)

หลักการเรียนรู้ข้างต้นมีลักษณะเป็นหลักและแนวปฏิบัติที่บูรณาการพัฒนามนุษย์ในพระไตรปิฎก เรียกว่า ไตรสิกขา

ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามหลักการศึกษา ๓ ประการ คือ คีล สมาธิ ปัญญา

พระธรรมปิฎก ได้อธิบายหลักไตรสิกขาในแง่ของการพัฒนามนุษย์ไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า “ถ้าพูดตามภาษาของนักวิชาการสมัยใหม่ หรือตามหลักวิชาการศึกษาสายตะวันออกคือศีลสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญสิกขา ก็ครอบคลุมถึงการทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางปัญญาโดยลำดับ เป็นแต่จะแตกต่างกันโดยขอบเขตของความหมาย และสิกขา ๓ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนจำเพาะตามแนวของพุทธธรรม อย่างไรก็ตามอย่างน้อยในขั้นเบื้องต้นจะเห็นได้ชัดว่าความหมายไปกันได้ คือ พูดได้ตรงกันในฐานะที่จะต้องฝึกฝนอบรมบุคคลให้มีวินัย (รวมถึงความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม) ให้งอกงามทางอารมณ์ (ทางพระวาจาให้จิตเข้มแข็ง ประณีต มีคุณภาพ และสมรรถภาพดี) และให้งอกงามทางพุทธิปัญญา (เริ่มด้วยความคิดเหตุผล) สิกขา ๓ นี้เนื่องกันและช่วยเสริมกัน... ไตรสิกขา เป็นระบบการฝึกฝนอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และจากส่วนที่ง่ายกว่าไปหาส่วนที่ยากและลึกซึ้งกว่า...เมื่อฝึกขั้นละเอียดภายในคือขั้นจิตและปัญญาแล้ว ผลก็ส่งกลับออกมาช่วยการดำเนินชีวิตด้านนอก เช่น มีความประพฤติสุจริต มั่นคง มีศีลเป็นไปโดยปกติธรรมของตนเอง ไม่ต้องฝืนใจ หรือตั้งใจคอยควบคุมรักษา คิดแก้ปัญหา และทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยปัญญาวริสุทธิ์ โดยนัยที่กล่าวแล้วเมื่อฝึกตลอดระบบสิกขาแล้ว ระบบชีวิตทั้งหมดก็กลายเป็นระบบของมรรค สอดคล้องกันหมดทั้งภายในภายนอก”^{๔๓}

ศุมน อมรวิวัฒน์ ได้สรุปกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาว่า “การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยการที่มีว่าลักษณะบูรณาการนั้น เพราะทุกองค์ประกอบคือ คีล สมาธิ ปัญญา นั้นอยู่ในองค์รวมของมรรคมียงค์แปดนั้นมีลักษณะผสมผสานกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้น

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๑๕.

และในด้านที่ต้องเจริญองกาม ยากที่จะแยกออกอย่างโคดเคี้ยวและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้”^{๔๔}

หลักการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาจึงมีความสมบูรณ์ที่ครูต้องรู้จักนักเรียนแต่ละคนและถือนักเรียนเป็นมนุษย์ที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย วาจา จิต และปัญญา การเรียนการสอนตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาจึงมิใช่การถ่ายทอดความรู้ด้านปริยัติเท่านั้น หากแต่เน้นการฝึกหัดอบรม (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลของการปฏิบัตินั้นด้วย (ปฏิเวธ)

นอกจากนี้การฝึกหัดอบรมตามแนวไตรสิกขายังเน้นความสำคัญของการเป็นกัลยาณมิตรและความสำคัญของสังคม สิ่งแวดล้อม ที่ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้อีกด้วย

ขั้นตอนที่ ๖ การพัฒนาปัญญา

จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา) โดยทั่วไปนักการศึกษาที่นำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน มักจะเรียงลำดับ การเรียนรู้โดยเริ่มต้นจากการแสวงหาความรู้ด้วยการฟัง การรับเอาจากผู้อื่นก่อน แล้วจึงนำมาคิด ปฏิบัติ เกิดการเรียนรู้ แท้จริงแล้วกระบวนการพัฒนาปัญญา อาจเกิดขึ้นตามลำดับดังกล่าวก็ได้หรือเกิดขึ้นจากจินตมยปัญญาก่อน คือ ค้นคิดเอง แล้วจึงแสวงหาความรู้เพิ่มเติมนำมาตรึงตรอง ปฏิบัติจนเกิดปัญญขึ้น บางครั้งผู้ที่มีระบบสติปัญญาสูงอาจเริ่มต้นที่การทดลองปฏิบัติ คือ ภาวนามยปัญญา แล้วคิดค้นหาเหตุผลด้วยตนเอง แสวงหาความรู้เพิ่มเติม จนเกิดปัญญารู้แจ้ง ก็สามารถเป็นไปได้อีก

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้สรุปกระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธศาสตร์ว่ามีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้^{๔๕}

๑. กระบวนการพัฒนาปัญญาที่มีความสมบูรณ์โดยตลอด คือ จุดหมายและระดับได้แก่โลกียปัญญาและโลกุตตรปัญญา มีขั้นเริ่มต้น คือ สัญญาและศรัทธา มีวิธีดำเนินการที่เน้นการทดลองฝึกปฏิบัติและพิสูจน์ความจริงของสาระความรู้ด้วยตนเอง

๒. กระบวนการพัฒนาปัญญามีลักษณะบูรณาการ คือ ฉายภาพรวมของบัณฑิตและอธิบายให้เห็นความผสมกลมกลืนขององค์ประกอบปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดปัญญา เช่น ทาน-ศีล - ภาวนา, ศรัทธา - โยนิโสมนสิการ, การเว้นชั่ว - ทำดี - จิตบริสุทธิ์, ปริยัติ - ปฏิบัติ - ปฏิเวธ เป็นต้น

^{๔๔} สุมน อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์, หน้า ๔๕.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

๓. กระบวนการพัฒนาปัญญา มีลักษณะพัฒนาการที่ก้าวเวียน มิใช่การพัฒนาแบบ ขึ้นบันไดตรง ๆ เพราะความเจริญงอกงามทางปัญญามีลักษณะที่สัมผัสสัมพันธ์กันตั้งแต่จุดเริ่มจุด ก้าว และจุดผ่านขึ้นไป พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นนักวางระบบและระดับความรู้ (Hierarchy of knowledge) ที่ละเอียด ลึกซึ้งที่สุด

๔. กระบวนการพัฒนาปัญญามีลักษณะที่ยังรากลึกลงด้วยมิใช่พุ่งขึ้นอย่างเดียว ดันไม้นั้นยังเติบโตสูงขึ้นเท่าใด ก็ต้องหยั่งรากลึกลงอย่างแข็งแรงด้วยเท่านั้น การบรรลุถึงซึ่งความรู้ แข็ง คือ ญาณ จึงหมายถึง “การหยั่งรู้” การบรรยายธรรมของพระองค์จึงเป็นการแสดงธรรมที่ลาด ลุ่ม ลึก ลงตามลำดับ ประคองหาทรายที่ลาดลงสู่มหาสมุทรฉะนั้น

การศึกษาฝึกหัดอบรมตนให้เกิดปัญญา เป็นการเริ่มปฏิบัติจากพฤติกรรมภายนอก คือกาย วาจา และละเอียดประณีตลงสู่จิตอันสุขุมเป็นลำดับ จนสามารถชำระสิ่งเศร้าหมอง (กิเลส) ที่เคลือบจิตอยู่โดยรอบและลึกลงสู่อนุสัยที่ตกตะกอนอยู่ภายใน

เมื่อใดจิตของมนุษย์สะอาด ทั้งดวงญาณ (ปัญญา) ก็จะสว่างโพลงในลักษณะของ การรู้แจ้ง

๕. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามนัยของพระพุทธศาสนา เน้นการสร้างแรงจูงใจ และสิ่งเร้า (ศรัทธา) และการฝึกฝนตนเอง แต่เมื่อเกิดสมาธิและปัญญาแล้วต้องละสิ่งเร้านั้นเสีย เหลือแต่ปัญญาและองค์ความรู้ทุกอย่างที่มนุษย์ได้เรียนรู้ต้องมีสติกำกับและมีแนวทางปฏิบัติที่ชอบ ธรรมคือ มรรคมีองค์ ๘ เสมอ

๖. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามนัยของพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งหมายเพียงให้ เกิดปัญญาเท่านั้น แต่อุดมการณ์สูงสุด คือ การใช้ปัญญาปฏิบัติให้เกิดอิสรภาพอันสมบูรณ์ คือ อิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและอิสรภาพในจิตใจของตนเอง

โดยสรุป การเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสตร์จึงต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงมโนธรรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เน้นวิธีการเรียนรู้ การค้นพบด้วยตนเอง การประเมินตนเองและ ปรับปรุงแก้ไขผลแห่งการปฏิบัติเป็นนิมิต โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทาง ช่วยสร้าง บรรยากาศทางวิชาการและสิ่งแวดล้อมที่มีสุนทรียภาพ

๒.๒.๓ การสอนแบบไตรสิกขา

การสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนในโรงเรียนบรรลุตาม วัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ประยุกต์มาจากการสอนตามแนวพุทธศาสตร์ซึ่งองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้ในการสั่งสอนประชาชนอย่างได้ผล ได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการ ศึกษามาก ผู้วิจัยจึงขอเสนอตามลำดับขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาดังต่อไปนี้

๑. ความหมายและวัตถุประสงค์ของการสอนแบบไตรสิกขา

นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายของการสอนแบบไตรสิกขาไว้แตกต่างกันดังต่อไปนี้

คุณฐิติ สัตถวรางค์^{๔๖} ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาไว้ว่า เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตน จนกำหนดข้อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้^{๔๖}

บรรเทา กิตติศักดิ์^{๔๗} ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่ยึดศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางการปฏิบัติโดยให้ผู้เรียนมี ศีลสิกขา คือ สำรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องอยู่ในองค์แห่งศีล มีจิตสิกขา คือ ฝึกจิตให้สงบ มั่นคง ผ่องใส ระวังจากกิเลส เมื่อจิตสงบ มั่นคง เป็นจิตที่ฝึกดีแล้วก็เป็จิตอันควรแก่การงานที่จะพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง ปัญญาสิกขา คือ การพิจารณาร่างกาย ความรู้สึก นึกคิดของตนในขณะที่มีสมาธิว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นของไม่เที่ยง ไม่ทนทาน ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ เป็นของที่ไม่ควรยึดถือ เป็นการอบรมคนให้เข้าใจหลักสภาพความเป็นจริง เพื่อละกิเลส ละทุกข์ หากอบรมปัญญาแล้ว สมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับ ปัญญาสิกขาจึงเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาของทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ฉะนั้นการสอนแบบไตรสิกขาจึงเป็นการสอนที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติจริง^{๔๗}

นิภาพรรณ แดงโรจน์^{๔๘} ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่นำกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาคุณลักษณะของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนต่อสถานการณ์นั้นจนกำหนดข้อควบคุมความประพฤติทางกาย ทางวาจา ของตนได้^{๔๘}

วันเพ็ญ วรรณโกมล^{๔๙} ได้กล่าวถึงความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ ๓ ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนมีศีล คือมี

^{๔๖} คุณฐิติ สัตถวรางค์, การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสาธกในการสอนเบญจศีลและฆราวาสธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, *ปริญญานิพนธ์ ปริญญาโท*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๔), หน้า ๓.

^{๔๗} บรรเทา กิตติศักดิ์, *จริยธรรมทางการศึกษา*, กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘, หน้า ๒๘๕-๒๘๐.

^{๔๘} นิภาพรรณ แดงโรจน์, การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา, *ปริญญานิพนธ์ ปริญญาโท*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

ระเบียบวินัยในการปฏิบัติตนก่อน ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนมีสมาธิการมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ และเมื่อกายควบคุมสติได้จิตใจก็สงบช่วยให้เกิดปัญญารู้แจ้ง วิธีการเรียนแบบนี้เน้นกระบวนการคิดและความรู้แจ้ง^{๔๙}

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ ได้ให้ความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้ที่นำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง^{๕๐}

จากความหมายการสอนแบบไตรสิกขาของนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่าการสอนแบบไตรสิกขามีถึงวิธีสอนที่นำกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาคุณธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็นวิธีสอนที่เน้นการปฏิบัติ ฝึกหัดอบรมตน ด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดี

๒. กระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายถึงกระบวนการศึกษาที่พัฒนาคุณธรรมตามหลักไตรสิกขาไว้ดังนี้^{๕๑}

ไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนาคุณธรรมทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์และสติปัญญา ให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพ เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา

วิธีการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา นั้น ผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรค มีองค์แปดได้แก่

๑) การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีลด้วยสัมมาวาจา – เจริญชอบ สัมมากัมมันตะ – การกระทำชอบ และสัมมาอาชีวะ - การเลี้ยงชีพชอบ

^{๔๙} วันเพ็ญ วรณโกมล, การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา, (สถาบันราชภัฏธนบุรี ,๒๕๔๔), หน้า ๖๓.

^{๕๐} สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ, ๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม และการเรียนรู้การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

^{๕๑} สุมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไตรธรรมสาร, ๒๕๒๘), หน้า ๓๗.

๒) การฝึกหัดอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ – ความเพียรชอบ
 สัมมาสติ – การระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ – การตั้งจิตมั่นชอบ

๓) การฝึกหัดอบรมตนให้มีปัญญาด้วยสัมมาทิฐิ – การเห็นชอบ และสัมมา
 สังกัปปะ – การดำริชอบ

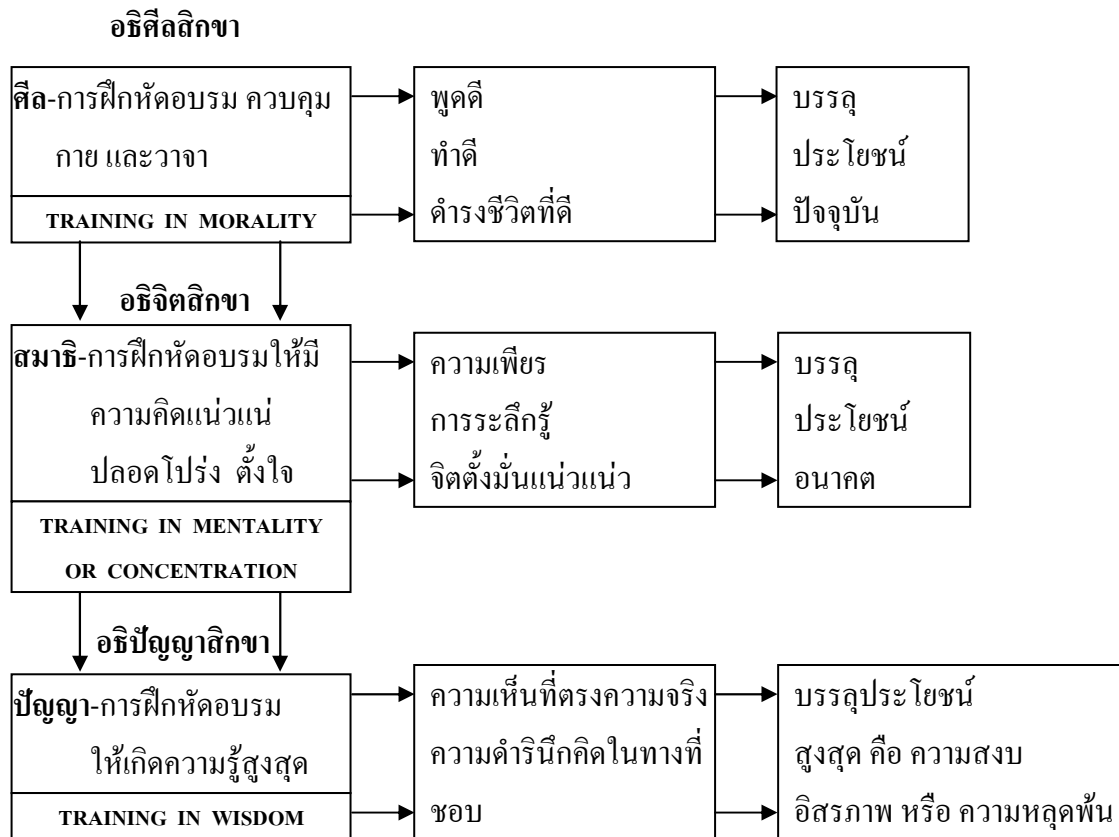
วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม ได้อธิบายถึงมรรคมงคลแปดได้แก่

๑) สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)	}	ปัญญา
๒) สัมมาสังกัปปะ (ความมุ่งหมายดำริชอบ)		
๓) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)	}	ศีล
๔) สัมมากัมมันตะ (ทำทำงานชอบ)		
๕) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีวิตชอบ)		
๖) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ)	}	สมาธิ
๗) สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)		
๘) สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจชอบ)		

จากหลักมรรคมงคล ๘ จะเห็นได้ว่าเป็นหลักไตรสิกขานั้นเอง คำว่า ไตรสิกขา หมายถึง การเรียนรู้หรือการปฏิบัติ ๓ หลักการคือ ๑) ศีลสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ให้มีระเบียบ มีระบบ มีวิธีการแสดงออกที่เหมาะสมและมีวินัย ๒) จิตสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อฝึกจิตให้มีโยนิโสมนสิการ ไม่วอกแวก กระสับกระส่าย ควบคุมได้ดี เพราะการกระทำทั้งหลายทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม มีใจเป็นหัวหน้า ๓) ปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญาให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง^{๕๒}

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขานี้ สุมน อมรวิวัฒน์ กล่าวว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎี หลักการหรือศาสตร์ที่เป็นสากลในปัจจุบันข้อใดมากำหนดก็จะสามารถวิเคราะห์และมองเห็นรูปแบบการศึกษาที่แท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของมนุษย์อย่างไม่มีข้อสงสัยดังจะขยายความแสดงเป็นแผนภูมิที่ ๒.๑ เพื่ออธิบายแนวคิดนี้ให้กระจ่างต่อไป

^{๕๒} วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม , จิตวิทยาพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

แผนภูมิที่ ๒.๑ กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา^{๕๓}

กระบวนการพัฒนาปัญญาทางพุทธศาสนา การศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ความรู้ สติปัญญา และการคิดซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ สติปัญญาเป็นเรื่องของคุณภาพภายในตัวคน ซึ่งขึ้นอยู่กับยีนส์และสิ่งแวดล้อมแรก ๆ ของชีวิต การคิดเป็นทักษะในการดำเนินการให้สติปัญญาแสดงออกต่อประสบการณ์ ส่วนความรู้คือข้อมูลข่าวสารที่เป็นทรัพยากรเบื้องต้นที่นำไปสู่การใช้ความคิด เพราะการคิดโคด ๆ โดยปราศจากข้อมูลย่อมเป็นไปไม่ได้^{๕๔} ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนาที่ยืนยันว่าองค์ประกอบทั้ง ๓ มีความสัมพันธ์กัน คือ การคิดเป็นกิจกรรมทางจิตที่มีบทบาทต่อการพัฒนาปัญญาเป็นอย่างยิ่ง การคิดเป็นกลไกอันซับซ้อนต้องอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ที่สะสมไว้มากำใช้เป็นแนวทาง^{๕๕}

^{๕๓} สุมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, หน้า ๓๕.

^{๕๔} สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา ๕, ทฤษฎีการคิดและการสอนคิด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ราชบุรี: โรงพิมพ์ธรรมรักษ์การพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

^{๕๕} วไลพร ภาณุตานนท์ ฌ มหาสารคาม, จิตวิทยาพุทธศาสนา, หน้า ๑๓๖.

การพัฒนาปัญญาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ ความคิด ความเห็น ความดำริที่ถูกต้องที่ชอบอันเป็นแก่นสารและพลังหนุนให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตนดีถูกต้องตามทำนองคลองธรรมต่อไป ซึ่งพระราชวรมุณี ได้อธิบายถึงกระบวนการพัฒนาปัญญาภายในตัวบุคคลว่าพึงพิจารณาโดยสัมพันธ์กับวิธีทำให้เกิดปัญญา ๓ วิธีคือ^{๕๖}

- ๑) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการเล่าเรียน หรือถ่ายทอดกันมา
- ๒) จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง
- ๓) ภวานามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติฝึกหัดอบรม

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอีกหลายอย่างที่ควรใช้ประกอบในกระบวนการพัฒนาปัญญา คือ

- ๑) การฟัง ชักถาม สอบค้น (สวนะ และปริปจณา)
- ๒) การสนทนา ถกเถียง อภิปราย (สากัจฉา)
- ๓) การสังเกต เฝ้าดูอย่างพิจารณา (ปัสนะ หรือนิชฌามาน)
- ๔) การพิจารณาโดยแยกกาย (โยนิโสมนสิการ)
- ๕) การหาเหตุผล (ตูลนา)
- ๖) การไตร่ตรอง ตรวจสอบ ทดสอบ สอบสวน ทดลอง และเฟ้น (วิมังสา

และวิชัย)

- ๗) การสืบค้น ฝึกหัด ทำบ่อย ทำใ้มาก (อเสวนา ภาวนา และพหุสีการณ)

กระบวนการศึกษาตามหลักของไตรสิกขานี้มีลักษณะที่เด่น และใช้เป็นทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ ดังที่สรุปวิเคราะห์เป็นข้อ ๆ คือ

๑) ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยตนเอง สติ สมาธิ ปัญญา จะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการฟัง การอ่าน การดู หรือการบอกเล่าต้องเรียนรู้ด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับนั้น ผู้ศึกษาย่อมวัดและรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดประเมินให้ได้

๒) เรื่องจากสติ สมาธิ ปัญญา เป็นระบบการฝึกหัดอบรมที่ต้องสามารถละสิ่ง ที่ควรละและเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ผู้ที่ศึกษาจึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตรก่อน แต่จะหยุดอยู่เพียงนั้นไม่ได้ ต้องรู้จักคิดและใช้ปัญญาศึกษาไปทีละขั้น จนสามารถวินิจฉัยแยกแยะสิ่ง ดี สิ่งชั่ว แล้วละเว้นสิ่งชั่ว เพิ่มพูนสิ่งที่ชอบธรรม และมีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ได้

^{๕๖} พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย,(กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๔๒-๑๕๘.

๓) การฝึกหัดอบรมตนตามหลักของไตรสิกขา เป็นการฝึกหัดอบรมตนที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที้ง่ายไปสู่สิ่งที่ยาก เช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยศีล กิเลสอย่างกลางด้วยสมาธิ กิเลสอย่างละเอียดด้วยปัญญา จนสามารถกำหนดรู้สภาวะลักษณะ สามัญลักษณะ และกำหนดรู้ด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

๔) การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทางร่างกายวาจา ความคิดเห็น จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไป

๕) การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการที่ว่ามีลักษณะบูรณาการนั้น เพราะองค์ประกอบของไตรสิกขาประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๓ ตัวนี้ อาศัยกันและกันทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ เพราะเมื่อรักษาศีลดีแล้วก็ต้องประทับประคองตนไว้ด้วยความไม่ประมาท ก็ต้องรักษาจิตด้วยสติอยู่เสมอ คือ การก้าวเข้าสู่แดนแห่งสมาธิ คือ ความสงบมั่นคงแห่งจิตอันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการใช้ปัญญา เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ย่อมใช้ปัญญาได้อย่างดี ปัญญาที่ใช้บ่อย ๆ ทำให้เฉียบคม ว่องไว พอกพูนมากขึ้นซึ่งจะเป็นปัจจัยให้ศีล สมาธิดีขึ้นด้วย จะเห็นได้ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา มีลักษณะที่ผสมกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกัน ยากที่จะแยกออกอย่างใดเดี๋ยวนั้น และไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้^{๕๗}

กล่าวโดยสรุป การสอนแบบไตรสิกขาเป็นกระบวนการปฏิบัติฝึกหัดตนเองเป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากสิ่งที้ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก กล่าวคือ กำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยศีล กิเลสอย่างกลางด้วยสมาธิ และกิเลสอย่างละเอียดด้วยปัญญาให้สามารถละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายในลักษณะที่ผสมกลมกลืนได้สัดส่วนสมดุลกัน

๓. รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา ไว้ดังต่อไปนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ กล่าวว่า การสอนแบบไตรสิกขา คือ การสอนโดยผ่านขั้นตอนในการศึกษา ๓ ขั้นดังนี้^{๕๘}

^{๕๗} วสิน อินทสระ, “ปัญญา คุณธรรมสูงสุด”,วารสารศิษย์เก่า ม.ม.ร., (มิถุนายน ๒๕๒๘) : ๑๘-๑๙.

^{๕๘} สุมน อมรวิวัฒน์,พุทธวิธีสอน, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ , ๒๕๑๓),หน้า ๔๓-๔๔.

๑) **ขั้นศีล** หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ

๒) **ขั้นสมาธิ** หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่น สิ่งอื่น นอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตรึกตรอง วิดกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง ผู้เรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ (ปลืโพธ) ออกจากความคิด จิตใจ

๓) **ขั้นปัญญา** หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจปัญหา แก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาค้นในตนเองมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง

การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่า คนที่จะมีปัญหาและเกิดปัญญาวิสุทธิขึ้นย่อมเกิดจากมีกำลัง (พละ) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวซัดส่ายวอกแวกต้องเพ่งพินิจคิดตรองในเรื่องเดียว คนที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่ (สมาธิ) ไม่หวั่นไหวซัดส่ายได้ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติเรียบร้อย สงบเรียบ มีระเบียบวินัย (มีศีล) นั่นคือ ถ้าผู้เรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัย เรียบร้อยก็จะช่วยให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านหวั่นไหวไปนอกเรื่อง นอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิด คมกล้า สามารถแก้ปัญหาทำความเข้าใจปัญหาได้ ทำให้เกิดปัญญา มีความรู้แจ้ง เรื่องนั้น ๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเอง ประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงแค่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น

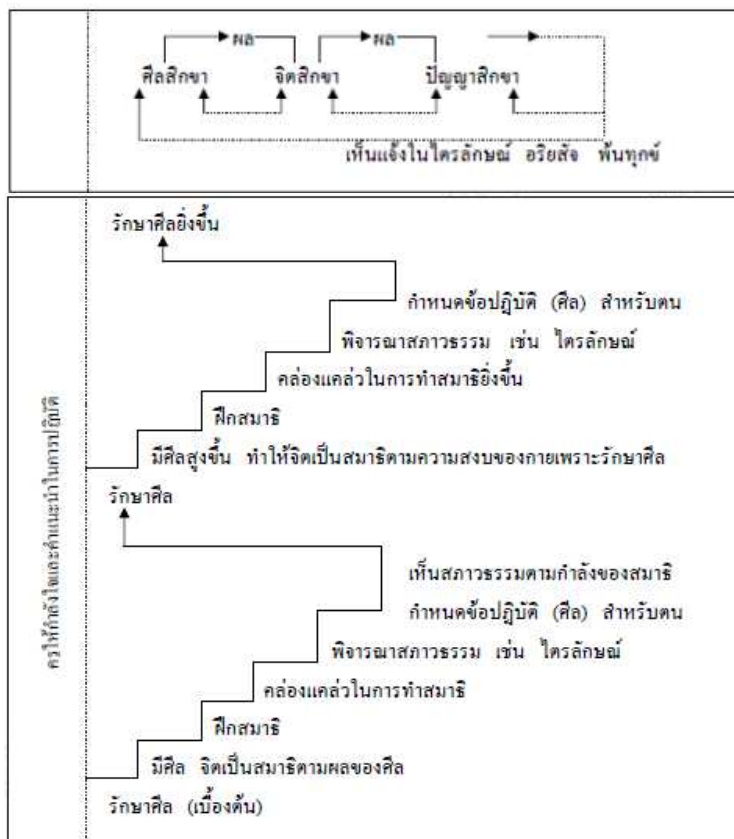
คุณฐิติ สิตลวรารักษ์ ได้สร้างรูปแบบการสอนแบบไตรสิกขาไว้ดังนี้ การสอนแบบไตรสิกขา ได้แก่ การสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนจนกำหนดข้อควบคุมประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้ วิธีสอนนี้มีขั้นที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ ๓ ขั้น ดังนี้

๑) **ศีลสิกขา** คือ การสำรวมกาย วาจา ให้ออกต้องต่อมารยาทสังคม กรอบของศีลธรรมทั้งนี้โดยการควบคุมตนเอง เมื่อกาย วาจา อยู่ในศีลแล้วจิตจะประณีตมั่นคงขึ้น

๒) **จิตสิกขา** คือ การฝึกจิตใจให้มั่นคง ไม่คล้อยตามความต้องการที่จะทำชั่วของตน จิตที่ฝึกดีแล้วจะสามารถพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพที่เป็นจริง มีความมั่นคง ผ่องใสมีสมาธิและมีศีลมั่นคงขึ้น

๓) **ปัญญาสิกขา** คือ การเฝ้าสังเกตร่างกาย ความรู้สึก ความคิด (โดยสรุปคือขั้น ๕) ของตนเอง ในขณะที่จิตเป็นสมาธิว่าต่างก็ไม่เที่ยง ทนทานอยู่ไม่ได้ ไม่มีตัวตนสำหรับการยึดมั่น แล้วนำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์โดยไม่ก่อทุกข์หรือ

เปิดเผยตนเอง หรือผู้อื่น ถ้ามีปัญหาแล้วสมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับแห่งปัญญานั้น
 ดังแผนภูมิที่ ๒.๒

แผนภูมิที่ ๒.๒ ขั้นการเรียนการสอนแบบไตรสิกขา^{๕๕}

จากแผนภูมิที่ ๒.๒ นักเรียนต้องรักษาศีล (ศีลสิกขา) ฝึกสมาธิ (จิตสิกขา) พิจารณาสภาวธรรมจนกำหนดหลักความประพฤติของตนได้ (ปัญญาสิกขา) จากนั้นนักเรียนจะมีพฤติกรรมถูกหลักจริยธรรมยิ่งขึ้น (มศีลยิ่งขึ้น) นักเรียนต้องกระทำศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา ต่อไปเป็นวงจรเช่นนี้ ไปจนกระทั่งพันทุกข์

สรุปได้ว่า การสอนแบบไตรสิกขานี้ นักเรียนต้องปฏิบัติสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้ว พิจารณาผลการปฏิบัตินั้นให้เห็นคุณเห็นโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ตามความเป็นจริง ปัญญา ที่ได้จากการเรียนรู้ จะเป็นความรู้จากการเห็นสภาวธรรมที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อันเป็นผลมาจากการพิจารณาในใจโดยแยกคายแล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างจริงจัง ครูเป็นเพียงผู้ประทับประคอง และชี้จุดสำคัญที่นักเรียนพึงพิจารณาเท่านั้น

^{๕๕} ดุษฎี สิตลวรารักษ์, การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสภากัจจาลในการสอนเบญจศีลและฆราวาสธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, หน้า ๒๕.

๔. ขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขา

นิภาพรรณ แดงโรจน์ ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาไว้ ๔ ขั้นตอน^{๖๐}

๑) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ผู้สอนสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายของเนื้อหาวิชาที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกกระทำผิดคุณธรรมหรือกระทำตามคุณธรรมในการตอบสนองสถานการณ์

๒) ขั้นศีลสิกขา ผู้เรียนเลือกกระทำผิดคุณธรรมหรือทำตามคุณธรรมในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้

๓) ขั้นจิตสิกขา หรือการทำสมาธิ คือ การนำจิตที่ฝึกสมาธิแล้วในขั้นต้นมาควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียว จนจิตสงบ ผ่องใส ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมองและจิตใจอยู่ในสภาพว่างไว เหมาะสมกับการใช้งานมากที่สุดโดยผู้สอนให้หลักในการฝึกสมาธิเป็น ๒ ขั้น ตามลำดับดังนี้

(๑) ระลึกรู้ถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งขัดสมาธิขาขวาทับขาซ้าย หงายมือขวาทับมือซ้ายตั้งกายตรงแต่ไม่เกร็งตัว

(๒) หลับตาหรือทอดตาลงต่ำ กำหนดลมหายใจเข้า – ออก โดยเลือกกระทำวิธีใดวิธีหนึ่งคือ

(๒.๑) ดักลมหายใจตั้งแต่ปลายจมูกเข้าไปจนถึงช่องท้อง เมื่อลมหายใจเข้าสู่สุดก็หายใจออก และตามลมหายใจออกตั้งแต่ช่องท้องออกมาจนถึงปลายจมูก

(๒.๒) ดักลมหายใจเข้าลมหายใจออกอยู่ที่ปลายจมูก

(๒.๓) ฝ้าดูอาการพอง ยุบของส่วนหน้าท้องของตนไม่ว่าจะเลือกวิธีใด ผู้เรียนต้องตั้งสติให้อยู่กับลมหายใจ ไม่ผลอสติไปเรื่องอื่น ซึ่งผู้เรียนสามารถบรรยายสภาพที่เกิดขึ้นในใจของตนขณะที่กำหนดลมหายใจได้ถูกต้อง

๔) ขั้นปัญญาสิกขา คือการฝึกใช้ความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว พิจารณาผลที่เกิดขึ้นในใจของตนขณะตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ว่าเป็นอย่างไร ทำไมเป็นเช่นนั้น เพราะอะไร ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ แล้วพิจารณาความไม่เที่ยง ทนทานไม่ได้ เกิดแล้วดับไป จนกำหนดข้อควบคุมความประพฤติทางกาย ทางวาจา ของตนได้อย่างสมเหตุสมผล

^{๖๐} นิภาพรรณ แดงโรจน์, การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา, หน้า ๕.

เยวภา ประคองศิลป์ ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาไว้ ๓ ขั้นดังนี้^{๖๐}

๑) ขั้นนำ เป็นขั้นให้เกิดความสนใจในการเรียน ให้รู้จักมุ่งหมายการเรียน วิธีการเรียน และเสนอปัญหา ซึ่งอาจทำได้ดังนี้

(๑) ครูและนักเรียนสนทนากันเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่จะเรียน

(๒) ครูบอกจุดมุ่งหมายการเรียนและวิธีการเรียน

(๓) ครูเสนอปัญหาหรือสนทนากับนักเรียนแล้วช่วยกันตั้งประเด็นปัญหาหรือเสนอเป็นกรณีตัวอย่าง หรือปัญหาจากตัวนักเรียนเอง หรือครูสร้างสถานการณ์และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามีส่วนร่วมในสถานการณ์

๒) ขั้นสอน นักเรียนทุกคนปฏิบัติตามขั้นไตรสิกขา โดย

(๑) นักเรียนสำรวจกาย วาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย เป็นระเบียบ เพื่อให้บรรยากาศในการเรียนสงบ เริ่มสำรวจจิตของตนเองว่าในวันนั้นตนทำผิดพลาดบ้างหรือไม่แล้ว ตั้งใจงดเว้นการกระทำผิดทางกาย วาจา ต่อไป

(๒) นักเรียนระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และทำจิตให้สงบโดยพิจารณา ลมหายใจเข้าออก กระทำดังนี้ ตั้งกายตรงพอสบาย ไม่เกร็งตัว หายมือทั้งสองวางบนตัก กำหนดรู้ที่ ลมหายใจเข้าออก หายใจเข้าก็รู้ว่าหายใจเข้า หายใจออกก็รู้ว่าหายใจออก บางขณะหายใจเข้าออก ยาว บางขณะก็สั้น ก็รู้ชัดว่าชีวิตเราอยู่ที่ลมหายใจนี้ ลมหายใจเป็นสิ่งที่เรานำติดตัวไปด้วยทุกแห่ง และเป็นสิ่งแรกที่จะจากไปจากชีวิตเรา เราไม่สามารถสั่งบังคับลมได้ มันจะหยุดเมื่อใดก็ได้ เมื่อลม หยุดชีวิตก็สั้น กายนี้จะถูกเผาไหม้หมดไป เราจึงยึดถือร่างกายนี้ไว้ไม่ได้ กายนี้จะอยู่เพียงชั่วคราว เช่นเดียวกับลมหายใจ ดังนั้นขณะเมื่อมีชีวิตอยู่ ควรจะกระทำในสิ่งที่เป็นคุณงามความดีทั้งต่อ ตนเอง และผู้อื่น

(๓) เมื่อได้เวลานักเรียนเตรียมออกจากการนั่งสมาธิโดยการแผ่เมตตา ให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีพระคุณ รวมทั้งตนเอง แล้วลืมตา แต่ยังคงสำรวจกาย วาจา ใจ

(๔) ครูแจกกระดาษคำถามให้นักเรียนเขียนตอบ ในขั้นนี้ ครูอาจตั้งคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาหลาย ๆ คำถาม แต่ละคำถามจะต้องชัดเจน ซึ่งจะช่วยนำทางให้นักเรียน สามารถไตร่ตรองปัญหา ค้นหาสภาพของปัญหาที่แท้จริงที่ทำให้เกิดความเลื่อมหรือสิ่งที่ทำให้เกิด ความเจริญ พร้อมทั้งวิธีการแก้ไขความเลื่อม และเสริมสร้างความเจริญ

^{๖๐} เยวภา ประคองศิลป์, การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเห็นชอบตามหลัก พระพุทธศาสนา (สัมมาทิฐิ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนโดยการสอนแบบปจฉาวิสัชนา การสอน แบบไตรสิกขา และการสอนตามคู่มือครู, *ปริยญาณินท์ ปริยญาณมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๓๐), หน้า ๕.

(๕) นักเรียนแสดงความคิดเห็นและเสนอข้อปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพการณ์หรือปัญหาจากกรณีตัวอย่าง และเหมาะสมตามหลักคุณธรรม

๓) **ขั้นประเมินผล**

(๑) ประเมินผลจากการตอบคำถามของนักเรียน

(๒) ประเมินผลจากความตั้งใจปฏิบัติแต่ละขั้นตอนของการเรียนการสอน

(๓) ประเมินผลจากการแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพปัญหา ตามทำนองคลองธรรม

ไพรัตน์ ญาตินิมพลี ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบใดรลลลลลลลลล ๖ ขั้นดังนี้^{๖๒}

๑) **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** ครูให้นักเรียนดูรูปภาพ วิดีทัศน์ สไลด์ หรือสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายของเนื้อหาที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกกระทำผิดศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์

๒) **ขั้นสืบเสาะ** คือ ผู้สอนกำหนดสถานการณ์ให้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกต่อสถานการณ์ในการเลือกกระทำผิดหลักศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์นั้น

๓) **จิตศึกษาหรือการทำสมาธิ** คือ การนำจิตที่ฝึกจนสงบแล้วในขั้นต้นมาควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เมื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียว จนจิตสงบ ผ่องใส ปราศจากสิ่งรบกวนและจิตในอยู่ในสภาพที่ดี โดยผู้สอนให้หลักการฝึกสมาธิเป็น ๒ ขั้น ตามลำดับดังนี้

(๑) ระลลลลถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งขัดสมาธิขาขวาทับขาซ้ายหงายมือขวาทับมือซ้ายตั้งกายตรงแต่ไม่เกร็งตัว

(๒) กลับตากำหนดลมหายใจเข้า-ออก โดยเลือกกระทำวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ

(๒.๑) ตามลมหายใจตั้งแต่ปลายจมูกเข้าไปจนถึงช่องท้อง เมื่อลมหายใจเข้าสู่สุดก็หายใจออก และตามลมหายใจออกตั้งแต่ช่องท้องออกมาจนถึงปลายจมูก

(๒.๒) ดักลมหายใจเข้า ลมหายใจออกอยู่ปลายจมูก

^{๖๒} ไพรัตน์ ญาตินิมพลี, การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการสอนแบบใดรลลลลลลลลลกับการสอนแบบใดรลลลลลลลลลตามคู่มือครู, **ปริญญาณิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๐), หน้า ๖ - ๗.

(๒.๓) เฝ้าดูอาการpong ยับของส่วนหน้าท้องของตนไม่ว่าจะเลือกวิธีใด ผู้เรียนต้องตั้งสติให้อยู่กับลมหายใจ ไม่เพเลอสติไปเรื่องอื่น ซึ่งผู้เรียนสามารถบรรยายสภาพที่เกิดขึ้นในใจของตนขณะที่กำหนดลมหายใจได้ถูกต้อง

๔) ขั้นปัญญาศึกษา คือ การฝึกใช้ความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียวพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในใจของตน ในการเลือกการกระทำผิดหรือถูกหลักศีลธรรมว่าเป็นอย่างไร ทำไมเป็นเช่นนั้นเพราะอะไร ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ แล้วสาวไปหาสาเหตุของการเลือกกระทำพิจารณาความไม่เที่ยง ทนทานไม่ได้ เกิดแล้วดับไป จนกำหนดข้อควบคุม ความประพฤติทางกายทางวาจา ของตนได้อย่างสมเหตุสมผล

๕) ขั้นเสนอผลการอภิปราย โดยตัวแทนของแต่ละกลุ่มเสนอทางเลือกแนวทางปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมชั้น

๖) ขั้นสรุปและประเมินผล

(๑) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิด และสาระสำคัญของบทเรียน โดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้น

(๒) ครูวัดผลและประเมินผล โดยพิจารณาคำตอบของนักเรียนในบัตรกำหนดงาน

ศุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาไว้ ๓ ขั้นดังนี้^{๖๓}

๑) ขั้นศีล ให้ผู้เรียนเลือกการกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดไว้ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา ดังพุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตตรงที่ปรากฏทางกาย วาจา เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤติสบายกาย ใจ และทำให้โลกมีสันติภาพ โดยการปฏิบัติเน้นการควบคุมตนเอง เห็นได้จากการอาราธนาศีล และศีลไม่ใช่พิธีรีตอง

๒) ขั้นกำหนดสมาธิ เป็นการฝึกขั้นต้น ในการควบคุมสติให้ระลึกรู้อยู่กับลมหายใจ เพื่อความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า จิตสิกขา คือ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดิ่งาม โดยทั่วไปบุคคลมีจิตสมาธิ อยู่แล้วโดยธรรมชาติและบุคคลควรฝึกให้เป็นสมาธิด้วย

^{๖๓} ศุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ, ๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม และการเรียนรู้การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง, หน้า ๑๓๑ – ๑๓๓.

๓) ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากผ่านการฝึกสมาธิระยะหนึ่งจนสามารถระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นเหมาะสมหรือไม่อะไรผิดอะไรถูกจนสามารถเลือกปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบไตรสิกขา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่าคนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ดัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบช่วยให้กำลังความคิดคมกล้า เกิดปัญญารู้แจ้ง มีความคิดในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ ๒.๑ ต่อไปนี้

ศูนย์ ฃญติลป^{๖๔} ได้กำหนดขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขาไว้ ดังตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๑ ขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขา

การสอน แบบไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิด อย่างมีวิจารณญาณ
๑. ขั้นนำเข้าสู่ บทเรียน	๑. ครูให้ผู้เรียนดูรูปภาพข่าวหรือหัวข้อข่าวจากหนังสือพิมพ์หรือสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายเนื้อหาที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกกระทำผิดศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่จะให้ต่อไป	๑. สังเกต
๒. ขั้นศีลสิกขา	๒. ครูกำหนดสถานการณ์ให้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกรู้สึกต่อสถานการณ์ในการเลือกกระทำผิดหลักศีลธรรม หรือถูกหลักศีลธรรม	๒. อธิบาย

^{๖๔} ศูนย์ ฃญติลป, ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, วิทยาลัยพนธ์ ฃรุตาสตรมมหาวิทยาลัย สาขาหลักสูตรและการสอน, (สถาบันราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ) ขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขา

การสอน แบบไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิด อย่างมีวิจารณญาณ
๓. ขั้นจิตศึกษา หรือกระทำ สมาธิ	๓. การนำจิตที่ฝึกฝนจนสงบแล้วในขั้นต้นมาควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียวจนจิตสงบ ผ่องใสปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมองและจิตใจอยู่ในสภาพพร้อมเหมาะสมกับการใช้งานมากที่สุดโดยผู้สอนให้หลักในการฝึกสมาธิ ๒ ขั้นตามลำดับดังนี้ (๑) ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย หงายมือขวาทับมือซ้ายตั้งกายตรงแต่ไม่เกร็งตัว (๒) หลับตาหรือเพ่งมองรูปภาพที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน จิตใจจดจ่อเกี่ยวกับเรื่องนั้นเพียงเรื่องเดียว กำหนดลมหายใจเข้า – ออก แล้วกล่าวภาวนาสั้น ๆ เกี่ยวกับภาพที่เพ่งมองหรือสถานการณ์นั้น ๕ นาที เมื่อทดสอบได้แล้วว่านักเรียนมีสมาธิให้นักเรียนออกจากสมาธิได้	
๔. ขั้นปัญญา ศึกษา	๔. การกำหนดพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในใจของตนในการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติได้อย่างสมเหตุสมผล โดยการปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาปัญญา ๓ ด้าน คือ (๑) การฟังและการอ่าน (สุตมยปัญญา) (๒) การคิดทบทวนพิจารณาหาเหตุผลความเป็นไปได้และไม่ได้ แล้วทดสอบกับข้อมูลเดิมที่ได้ฟังได้อ่านมา (จินตามยปัญญา) (๓) การลงมือปฏิบัติเพื่อทดสอบสิ่งที่ได้มาจากการฟัง การอ่าน และการคิด (ภาวนามยปัญญา)	๓. เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ ๔. รับฟัง ๕. วิจารณ์

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ) ขั้นตอนการสอนตามหลักไตรสิกขา

การสอน แบบไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิด อย่างมีวิจารณญาณ
๕. ขั้นสรุปและ ประเมินผล	๕. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสาระสำคัญของบทเรียน โดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้น ๖. ครูวัดและประเมิน โดยพิจารณาจากการตอบคำถาม ความสนใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม	๖. สรุป

วันชัย พงษา กล่าวไว้ว่า การสอนไตรสิกขาเป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัติให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง โดยมีขั้นตอนการสอน ๓ ขั้นดังนี้^{๖๕}

ขั้นที่ ๑ คือ ให้ผู้เรียนเลือกการกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้

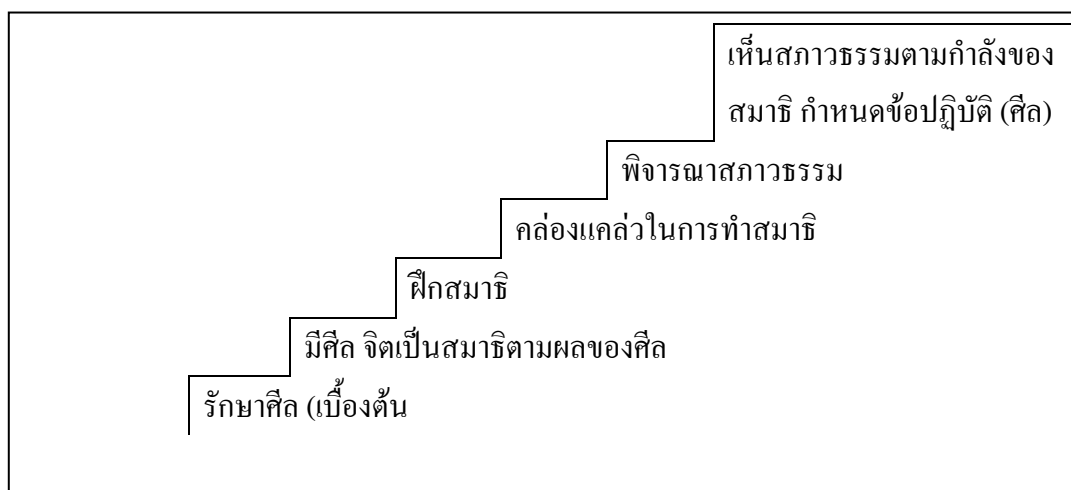
ขั้นที่ ๒ กำหนดสมาธิ เป็นการฝึกขั้นต้นในการควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว

ขั้นที่ ๓ พิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากผ่านการฝึกฝนสมาธิระยะหนึ่งจนสามารถระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผล

ขั้นการฝึก

เน้นให้ผู้เรียนต้องปฏิบัติโดยสํารวมกาย วาจา และฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นจนมีระเบียบทางความคิด ความสามารถ คิดเป็นเหตุเป็นผลได้โดยตลอดดังแผนภูมิที่ ๒.๓

^{๖๕} วันชัย พงษา,จัดการเรียนการสอนอย่างไรทำให้เด็กมีปัญญา,(นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์เม็ดทราย,๒๕๔๔), หน้า ๒๒.

แผนภูมิที่ ๒.๓ แสดงขั้นตอนการปฏิบัติตามไตรสิกขา

ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา ดังพุทธทาสภิกขุให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตตรงที่ปรากฏทางกาย วาจา เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤติสบายกาย ใจ และทำให้โลกมีสันติภาพ โดยการปฏิบัตินี้เน้นการควบคุมตนเอง เห็นได้จากการอาราธนาศีล และศีลไม่ใช่พิธีรีตอง

ในด้านการบูรณาการการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขานั้น **อดิศร จันทรสุข^{๖๖}** ได้พบว่า กลุ่มแกนนำโรงเรียนวิถิพุทธได้นำหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มาเป็นแกนกลางในการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพภายในและภายนอกของเด็กไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือ การพัฒนาภายใน หรือ การพัฒนาแก่นแท้ของชีวิตด้วยการบูรณาการหลักไตรสิกขา(ศีล-พฤติกรรม, สมาธิ-จิตใจ, และปัญญา) ลงสู่วิถีชีวิต กิจกรรมประจำวัน และกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ โดยมุ่งสู่ผลหรือพัฒนาการของผู้เรียนตามหลักภาวนา ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนาและปัญญาภาวนา)

การพัฒนาภายนอก หรือ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในส่วนของเนื้อหาสาระวิชาการ ทักษะการงาน และการดูแลตนเอง รวมถึงความสามารถที่จะระบุคุณค่าแท้ของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียนตามความเหมาะสมของวัยและความพร้อมของประสบการณ์ ผ่านกิจกรรมหลากหลายทั้งที่เป็นวิถีชีวิต อาทิ การทำความสะอาดร่างกาย การรับประทานอาหาร และกิจกรรม

^{๖๖} อดิศร จันทรสุข, การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิถิพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, ๒๕๕๘), หน้า ๔๕.

สร้างสรรค์ต่างๆ เช่น การฟังนิทาน การทำงานประดิษฐ์ เป็นต้น ทั้งนี้ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความเอาใจใส่ ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหารและครู ซึ่งจะเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการพัฒนานักเรียน โดยองค์ประกอบของบรรยากาศนั้นย่อมต้องประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทั้งที่ไม่มีชีวิต เช่น อาคาร สถานที่ เป็นต้น ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต เช่น บุคลากรในโรงเรียน ซึ่งมีความเป็นแบบอย่าง เป็นกัลยาณมิตร เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ

ส่วนด้านความร่วมมือ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนนั้น อุบล เล่นวารี ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ของเยาวชนที่ต้องพึ่งพาครูในการอบรมให้ความรู้ผ่านการจัดการเรียนสอน ด้วยความเอาใจใส่ จริงจัง จริงใจ ต่อเนื่อง และการเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรมของครูซึ่งการสร้างคุณธรรมให้แก่เยาวชนต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งจากบ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เรียกว่า บวร เข้าไปมีส่วนร่วมเชื่อมโยงในการสร้างคุณธรรม รวมทั้งสื่อมวลชนและบุคคลในสังคมที่อยู่รอบตัวนักเรียน ต้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีในการเสริมสร้างคุณธรรม^{๖๗}

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ขั้นเตรียม เป็นการเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย และจิตใจของนักเรียนให้มีความพร้อม ในขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมต้องมีความเงียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ต้องมีความพร้อม

๒. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายเนื้อหาที่จะกระตุ้นนักเรียนให้ตอบสนองต่อสถานการณ์

๓. ขั้นคิด นักเรียนตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ครูกำหนด

๔. ขั้นสมาธิ ให้นักเรียนตัดสิ่งรบกวนภายนอก ใช้เวลาอยู่กับตัวเองคิดทบทวนถึงสิ่งที่ได้เลือกกระทำลงไปว่าถูก หรือผิดอย่างไร

๕. ขั้นปัญญา นักเรียนได้ผลสรุปจากเลือกกระทำต่อสถานการณ์นั้น พร้อมเหตุผล

๖. ขั้นอภิปราย นักเรียนร่วมกันนำเสนอผลการตัดสินใจพร้อมเหตุผล และรับฟังข้อเสนอแนะของเพื่อนร่วมชั้น

๗. ขั้นประเมินผล ครูและนักเรียนร่วมกันประเมินสาระสำคัญของบทเรียน พร้อมสรุปจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาของบทเรียนเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

^{๖๗} อุบล เล่นวารี, “พระพุทธศาสนา เพชรยอดมงกุฎ กับการสร้างคุณธรรมนำความรู้สู่เยาวชน”, วารสารวิทยากร, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๐๖ (๒๕๕๐) : ๕๖ - ๕๘.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

การบริหารจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีขั้นตอนสำคัญ คือการเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง แผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนาการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่จัดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาวุฒิธรรม ในการพัฒนาผู้เรียนการดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบที่จัดไว้ข้างต้น ขึ้นต่อมา คือการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ด้วยท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันที่จะทำให้การพัฒนาผู้เรียนและงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อจากนั้นมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยอิทธิบาท ๔ และอุปปัญญาธรรม คือความไม่สั่นโดยในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร เป็นต้น ขั้นสุดท้ายของกระบวนการบริหารแต่เป็นฐานสู่การพัฒนาในลำดับต่อไป คือ ขึ้นประเมิณผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ลักษณะการถือกุศลสัมพันธ์โรงเรียนและชุมชนจะมีลักษณะของการร่วมมือทั้งสถานศึกษา บ้านวัด และสถาบันต่างๆ ในชุมชน ด้วยศรัทธาและฉันทะ ที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคมตามหลักไตรสิกขาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร การพัฒนาโรงเรียนแม้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่บุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารและครู มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัยให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริงในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษามีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลากหลายวิธีการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามหลักไตรสิกขา เช่น ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดั่งมละ เลิกอบายมุข การถือศีล ๕ เป็นต้น ความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น กรอบความคิดสำคัญวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่า วิถีแห่งพระพุทธศาสนา คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ พุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกะดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมกับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อริสัจสี่สิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้นๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความง่ายยาก ตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ จนถึงเรื่องที่ละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ การศึกษาของกลุ่มกุลบุตร กุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้นซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในคุณค่าของพุทธธรรม และในความเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งได้ก่อร่างสร้างฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีตด้วยคุณค่าอันอันันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยผ่านการดำเนินงานจัดการเรียนการสอนตามหลัก “ไตรสิกขา” ตามแนวปฏิบัติ ๖ ขั้นตอนคือ^{๖๔}

๑. เตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก

๒. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ

๓. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนาคือนักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ที่สุด

^{๖๔} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

๔. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน

๕. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อบรรลุการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนอื่นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น

๖. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาและแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขาที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่งดงามสำหรับตนและสังคมสมาธิ หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครู และผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขานี้สถานศึกษาจัดสภาพในทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น มีวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวัตรธรรม ๔ ประการ ได้แก่

๑. สัมปรีสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้ชิดคนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครูอาจารย์ดีมีข้อมูล มีสื่อที่ดี

๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี

๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี

๔. ชัมมานุชัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม^{๖๕}

ปัญญาคุณธรรม ๔ ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน สำหรับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่างๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ด้านกายภาพ

สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่ชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการนักเรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบและส่งเสริมปัญญา เช่น ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คู่มือเสียงต่างๆ มีให้อีกทีก็ ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็ฝึกฝึกเลือกเพลงที่ ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิตโดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

๒.๑ มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)

๒.๒ มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

๒.๓ มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่างๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์สร้าง สมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่นๆ เป็นประจำหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

๒.๔ มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญารู้เข้าใจ)

๒.๕ มีกิจกรรมอาสาพิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบ)

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖๒.

๒.๖ มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

๒.๗ มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)

๒.๘ มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความคิด)

๒.๙ ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผล และประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล/วินัย ด้วยปัญญา)

๓. ด้านการเรียนการสอน

สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ พุทธธรรมเพื่อพัฒนานักเรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนานักเรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น

๓.๑ หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อมๆ กัน

๓.๒ การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และปฏิบัติ

๓.๓ การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิด หรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ หรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนเองและผู้อื่น

๓.๔ ประสานความร่วมมือกับวัด (คณะสงฆ์) ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งสาระ พระพุทธศาสนาและ กลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่างๆทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูและผู้บริหารเพียรพยายาม

สนับสนุนโดยลักษณะต่างๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนา นักเรียนตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดการจัดการเรียน การสอนตามหลักไตรสิกขา ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันภาพรวม หรือทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา ก็เป็นไปได้แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการพัฒนานักเรียน และแสดงถึง ความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนานักเรียนได้อย่างดี ที่สุดพร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิต และสังคมที่ดีงามควบคู่กันไปสู่คุณค่า

เมื่อโรงเรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงาม และคุณค่าเช่น

๑. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ต่างๆอย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุขพร้อมกัน

๒. การพัฒนานักเรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชม ของทั้ง ผู้ปกครองครูอาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกทั้งการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะ เกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

๓. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะ ที่เกื้อกูลต่อการพัฒนานักเรียนรอบด้าน ทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็น กัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

๔. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพ การทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่ม ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจนเพราะ กระบวนการไตรสิกขาช่วยกล่อมเกลา

๕. โรงเรียน โดยผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกทั้ง เป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีขึ้นยิ่งๆ ขึ้นไป

๒.๓.๑ แนวการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักไตรสิกขา

แนวการดำเนินการและจังหวะการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวหน้าที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนานักเรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุดซึ่งประกอบด้วยประเด็นดังนี้

๑. การจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๑ การเตรียมการ

เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญารู้เข้าใจทิศทาง จากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมเนียมสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องต้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

การดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนานักเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนานักเรียนตามหลักปัญญาวัตรธรรม ๔ ประการ คือ

๑) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปริสังเสวะ)

๒) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสวานะ)

๓) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ)

๔) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุวัตรปฏิบัติ)

๑.๒ สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิधिพุทธ มีตัวอย่างเช่น

หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิधिพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดการ คือ การบูรณาการหลักสูตรทั้งที่เป็นความรู้ ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม และการฝึกปฏิบัติหลักสูตร ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ หรือ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การเรียนรู้ต่อไป

การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับนักเรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้าจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่ ดู ฟัง เป็น”

การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสมและมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านมาระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ในชีวิตประจำวัน

การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์เป็นกลไกณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำความดี การปลูกสร้างศรัทธาค่านิยมปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

๑.๓ การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุดนอกจากการพัฒนานักเรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ผู้บริหารและครูจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนานักเรียน ดังนั้น ยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไรจะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้นเท่านั้น

๑.๔ การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนานักเรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษา และชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๑.๕ การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนอื่นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนาที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้ เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่องคือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปัฏฐาธรรม ๒ (ความไม่สั่นโคยในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

๑.๖ การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น ๑ ปีหรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้นและในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกัน

คุณภาพ ขึ้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

๒. การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

๒.๑ การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้มีหลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้คือ

๑) ปรัตถุสัจ (ตามหลักกัลยาณมิตตตา) ๒) โยนิโสสมสึการ ๓) ไตรสิกขา ๔) ปัญญาวัชรธรรมซึ่งมีองค์ประกอบในการจัดการเรียนรู้ดังนี้

๑) บูรณาการพุทธธรรม สู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพื่อนำสู่ การรู้ เข้าใจ ความจริง

๒) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม

๓) ประสานความร่วมมือ วัด/คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้

๒.๒ แนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย

๑) หลักสูตรสถานศึกษา

๑.๑) สอดแทรก เพิ่มเติม พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

๑.๒) เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๑.๓) ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

๑.๔) สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนานักเรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน ได้แก่บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

๒) ครู

๒.๑) เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ

๒.๒) เป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่นักเรียนอยู่เสมอ

๓) กระบวนการเรียนรู้

๓.๑) พัฒนานักเรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ(ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)

๓.๒) จัดโอกาสส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

๓.๓) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

๓.๔) เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสิ่งต่างๆ

๓.๕) กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา

๓.๖) กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ

๓. กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา

ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถิพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ในที่นี้ขอเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง ๔ ลักษณะ คือ

๓.๑ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น

๑) พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๒) ประกวดมรรยาทชาวพุทธ

๓) กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา)

๔) กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา

๕) เรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา

๖) บรรพชาสามเณรคู่ร้อย เป็นต้น

๓.๒ กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ เช่น

๑) กิจกรรมหน้าเสาธง

๑.๑) กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ)

๑.๒) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง (สมาธิ)

๑.๓) กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท

๒) กิจกรรมน้องไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง)

๒.๑) กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน

๒.๒) กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน

๒.๓) กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร

๒.๔) กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร

๒.๕) กิจกรรมรับประทานอาหารเช้าอย่างมีสติ เช่น มีกติกากว่าไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ

๒.๖) กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหารเช้า

๒.๗) กิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน)

๓) กิจกรรมก่อนเลิกเรียน

๓.๑) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์

๓.๒) กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ

๓.๓) กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ เป็นต้น

๔) กิจกรรมประจำสัปดาห์

๔.๑) กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์

๔.๒) กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือวันที่สถานศึกษากำหนด)

๓.๓) กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

โรงเรียนวิถีพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา ดังนี้

๑) กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษา

สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกิจกรรม ดังเช่น

๑.๑) ทำบุญ ตักบาตรบริเวณสนามของสถานศึกษา

๑.๒) ฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม)

๑.๓) เวียนเทียนที่วัด หรือในสถานศึกษา

๒) หล่อเทียนพรรษาและร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียนพรรษา

๓) สถานศึกษาจัดบรรยายกาวันสำคัญทางศาสนาโดยประดับธงทิวสีเหลือง เชิญธงธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสี และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา (เสียงตามสาย)

๓.๔) กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น

๑) กิจกรรมไขปัญหาธรรม

๒) กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๓) กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี

๔) กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี

๕) กิจกรรมอาสาพิเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม)

- ๖) กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม
- ๗) กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม)
- ๘) กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา
- ๙) กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- ๑๐) กิจกรรมสมათานศีลในวันพระ
- ๑๑) กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ
- ๑๒) กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกิริยาจาก
อ่อนหวาน และสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา
- ๑๓) กิจกรรมต้นไม้อธิษฐาน กิจกรรมอธิษฐานก่อนเรียน
- ๑๔) กิจกรรมอบรมธรรมะ ๕ นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง)
- ๑๕) กิจกรรมถือศีล นอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา

๔. การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนในระบบ
ไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ
ตนบุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี
ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถิพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้
ที่ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมจะช่วยให้นักเรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

๔.๑ แนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร เช่น

- ๑) วิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรม ธรรมวุฒิ และลักษณะของบุคลากร
- ๒) ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ
- ๓) วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่
เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร
- ๔) จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมและ
รูปธรรมและกิจกรรมพัฒนาจิต
- ๕) ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างได้
- ๖) ลักษณะกิจกรรมพัฒนาบุคลากร เช่น การจัดอบรมใหญ่ประจำปี, จัดการ
พัฒนาจิตใจ เจริญปัญญาย่อยรายสัปดาห์ หรือรายเดือน, จัดกลุ่มสนทนาธรรม, จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติ
ธรรมในโอกาสวันสำคัญ, จัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักต่างๆ, ส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติ
ธรรม และสวดบารมี (วิปัสสนา) เป็นต้น

๔.๒ คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธ

- ๑) ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
- ๒) ละเลิกจากอบายมุข
- ๓) ถือศีล ๕ เป็นนิจ
- ๔) มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม
- ๕) เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี
- ๖) มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม
- ๗) มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

๕. การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน

โรงเรียนวิถีพุทธเพียรพัฒนาคนมีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชุมชนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลาย ในการพัฒนางานทุกด้านของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนานักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ บริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชน ในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมสัปดาห์มาฆะบูชาต่างๆ เป็นต้น แก่ชุมชน สังคม ด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุขซึ่งมีกิจกรรมเสนอแนะเกื้อกูลสัมพันธ์ดังนี้

๕.๑ สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อวันแม่ เป็นต้น

๕.๒ สถานศึกษานำบุคลากร นักเรียน ร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในช่วงโมกข์กิจกรรมพัฒนานักเรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่นๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า เป็นต้น

๕.๓ สถานศึกษาต้องเป็นของชุมชนโดยเปิดต้อนรับผู้ปกครอง และชุมชน ตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกิจต่างๆ เช่นดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

๕.๔ เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม

๕.๕ เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่างๆ จัดร้านค้าของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตผลทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ

๕.๖ ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่างๆ เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่างๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น

๕.๗ จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศโดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว

๕.๘ เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้าน นักเรียนช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว เป็นต้น

๕.๙ ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์ หรือวารสารของสถานศึกษา เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน เป็นต้น

๕.๑๐ ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

๒.๓.๒ ตัวชี้วัดการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา ได้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินผลการดำเนินการ และเป็นการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพการดำเนินงาน ซึ่งการทบทวนตรวจสอบและการประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญของการปฏิบัติงานทุกเรื่อง ซึ่งจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันในรายละเอียด แต่วัตถุประสงค์หลักก็เพื่อรับทราบผลการดำเนินงานเรื่องนั้นและเพื่อนำผลมาปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น^{๓๐}

ตัวชี้วัดการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาประกอบด้วย ๔ ด้านใหญ่ คือ ด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ ในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) กำหนดเฉพาะปัจจัยสำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลักๆ และส่งผลอย่างชัดเจน ต่อการพัฒนานักเรียนและงาน โรงเรียนวิถีพุทธตามระบบไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้านี้เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญเชิงเหตุและผลของการดำเนินการพัฒนาซึ่งมีจุดเน้น

^{๓๐} สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๑ - ๖.

ในการพัฒนาทั้งระบบโรงเรียน มาตรฐานด้านปัจจัยนำเข้าที่ต้องการ คือ โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ

๑.๑ ด้านคุณคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน ได้แก่

๑) ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการทำงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๒) ผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน

๓) ผู้บริหารมีความเข้าใจถูกต้องในหลักไตรสิกขา

๔) ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข)

๕) ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

๖) ครูมุ่งมั่นพัฒนาให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา

๗) ครูรู้และเข้าใจหลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา

๑.๒ ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ได้แก่

๑) โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน

๒) โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่บุคลากรในแต่ละปีการศึกษา

๓) โรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียนโดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา

๔) โรงเรียนมีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชนเพื่อพัฒนานักเรียน

๑.๓ ด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

๑) สภาพแวดล้อมในโรงเรียนสะอาดและปลอดภัย

๒) โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เงียบสงบ เอื้อต่อการเรียนการสอน

๒. ด้านกระบวนการ (Process) ซึ่งกำหนดโดยเอกสารการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ^{๓๑} เป็นกรอบแนวคิดสำคัญ การกำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ และมีประสิทธิภาพ ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบ

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

ไตรสิกขามาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิดคือโรงเรียนจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีชีวิต ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ

๒.๑ ด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา ได้แก่

๑) โรงเรียนเชิญวิทยากร(ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ผู้มีภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ

๒) โรงเรียนจัดการเรียนรู้โดยผู้จัดการศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีความสุข

๓) ด้านการวัดประเมินผล

๔) โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย

๕) โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

๖) โรงเรียนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมตามหลักไตรสิกขา

๗) โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

๘) โรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน

ประจำวัน

๒.๒ ด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ได้แก่

๑) โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ทั้งนักเรียน ครู และต่อผู้ปกครอง

๒) โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น

๓) โรงเรียนส่งเสริม ขกของเชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ

๔) โรงเรียนส่งเสริมให้มี บรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์

๒.๓ ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ได้แก่

๑) โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ

๒) โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ

๓) โรงเรียนส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา

๔) โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง

๕) โรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา)

๖) โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า

๓. ด้านผลผลิต (Output) กำหนดเฉพาะผลที่เกิดกับนักเรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากหลักภavana ๔ คือ มีองค์ประกอบด้าน กาย สีล จิต และปัญญา ซึ่งเป็นผลที่นักเรียนควรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีเป้าหมายการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนานักเรียนอย่างชัดเจน โดยมีผลที่ต้องการคือ นักเรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (ครอบคลุมภavana ๔) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุขซึ่งตัวชี้วัดด้านผลผลิต มี ๑ องค์ประกอบ คือ การพัฒนากาย สีล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการภavana ๔ ได้แก่

๓.๑ นักเรียนดูแลการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย

๓.๒ นักเรียนปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

๓.๓ นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา

๓.๔ นักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดี

๓.๕ นักเรียนทำงานและเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร

๓.๖ นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน

๓.๗ นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาใฝ่สร้างสรรค์พัฒนาตนเองอยู่เสมอ

๓.๘ นักเรียนรู้จักบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ (อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค) อย่างรู้คุณค่าที่เหมาะสมกับวัย

๓.๙ นักเรียนมีการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม

๓.๑๐ นักเรียนรู้จักใช้จ่ายอย่างเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิต

๓.๑๑ นักเรียนเป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน

๓.๑๒ นักเรียนเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที, หิริและโอตตปปะ

๓.๑๓ นักเรียนเห็นคุณค่าของศีล สมาธิ ปัญญา

๓.๑๔ นักเรียนเป็นผู้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในไตรสิกขา

๓.๑๕ นักเรียนตระหนักเรื่องรู้ บาป-บุญ คุณ-โทษในการกระทำ

๓.๑๖ นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริงด้วยตนเอง

๓.๑๗ นักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

๓.๑๘ นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติรู้ตัวปัญญารู้คิดของตน

๔. ด้านผลกระทบ (Impact) กำหนดจากผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่สถานศึกษาดำเนินการทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย บ้าน (ผู้ปกครอง ชุมชน) วัด และราชการอื่น มาตรฐานด้านผลกระทบที่ต้องการให้เกิดคือ บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนการสอนแบบไตรสิกขาและเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามหลักไตรสิกขาอย่างต่อเนื่องซึ่งมี ๑ องค์ประกอบ คือ บวร ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ได้แก่

๔.๑ นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่

๔.๒ นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำความดีช่วยพัฒนาสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่

๔.๓ นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุข

๔.๔ นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน

๔.๕ นักเรียนใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า

๔.๖ นักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทางสังคมออนไลน์

๔.๗ นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่อาศัย

จุดมุ่งหมาย ของตัวชี้วัดการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขานี้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการทบทวนและพัฒนาตนเองได้อย่างมีทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้น และผู้เกี่ยวข้องทุกระดับสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการนิเทศติดตาม หรือประเมินผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาได้ในระดับสากล เพื่อให้เป็นมาตรฐานกลางสำหรับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๒.๓.๓ ความหมายและความสำคัญของคุณภาพการศึกษา

ความสำคัญของคุณภาพการศึกษาเป็นเรื่องที่ได้ทำการศึกษาและวางแผนตามลำดับดังที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๙) โดยกำหนดเป้าหมายหลักของคุณภาพการศึกษาอยู่ที่ “การพัฒนาคน” จากปรัชญาความเชื่อพื้นฐานที่ว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีคุณภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพโดยตรงแล้ว ยังจำเป็นต้องคำนึงถึงกลไกและสภาพแวดล้อมที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ เพื่อเตรียมคนให้เป็นคนที่มีคุณลักษณะเป็นผู้คิดวิเคราะห์เป็น สามารถแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ นั่นคือ นักเรียนจะต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรา ๒๒ ที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ โดยคุณภาพการศึกษา ได้มีผู้นำมาและแสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

สถาบันการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ ได้ให้ความหมายของคุณภาพการศึกษาว่า หมายถึง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนและกระบวนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการตอบสนองความต้องการและความจำเป็นสำหรับนักเรียนและสังคมปัจจุบัน^{๓๒} สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาของสถาบันนานาชาติเพื่อการวางแผนการศึกษาของยูเนสโก^{๓๓} สรุปได้ดังนี้

๑. คน (Man) บรรดาปัจจัยทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพทั้งหมด “คน” หรือ “บุคคล” ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญที่สุด การกิจขององค์กรหรือสถานศึกษานั้นจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลผู้ทำหน้าที่ในองค์กรเป็นผู้มีส่วนสำคัญ กล่าวคือ ผู้นำและผู้ร่วมงาน การบริหารจัดการโรงเรียนหรือสถานศึกษา คนหรือบุคคลแยกออกเป็น ๔ ประเภทตามภาระงานที่รับผิดชอบ ได้แก่^{๓๔}

๑.๑ บุคคลผู้ทำหน้าที่อำนวยการ หมายถึงผู้บริหาร ผู้อำนวยการ ครูใหญ่ หรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยการในโรงเรียน

๑.๒ บุคคลผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการสอน หมายถึง ครูประจำชั้น ประจำวิชา ครูพิเศษที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนในโรงเรียน

๑.๓ บุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ หมายถึงผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ทั่วไปตามขอบข่ายภาระงานในโรงเรียนเช่น เจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าหน้าที่ทะเบียน

๑.๔ บุคคลที่ทำหน้าที่นักการ หมายถึง นักการภารโรง

คนหรือบุคคลมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนโดยทั่วไปจะมีลักษณะคือ ผู้นำและผู้ร่วมงาน ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องและมีแนวทางเดียวกัน ทั้งความเป็นเอกภาพด้านนโยบาย ซึ่งผู้นำหรือผู้บริหารต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการปัจจัยทางด้านบุคคลเพื่อการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา

๒. เงิน (Money) ในองค์กรทางการศึกษา หรือการบริหารทั้งในส่วนราชการและเอกชนนิยมใช้คำว่า “งบประมาณ” ปัจจัยเรื่องงบประมาณนับได้ว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ

^{๓๒} สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้, *เรียนรู้สู่คุณภาพการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, พ.ศ. ๒๕๔๗), หน้า ๒.

^{๓๓} ชาตรี นามคุณ, *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถิพุทธ เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^{๓๔} นิพนธ์ กินาวงศ์, *หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนและนิตศการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๖), หน้า ๗๖.

เพราะเงินเป็นปัจจัยสนับสนุนให้แผนงานและโครงการดำเนินไปสู่จุดหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้^{๗๕}

๓. วัสดุสิ่งของ (Materials) วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ที่สนับสนุนการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ โรงเรียนเป็นองค์กรทางการศึกษาหน้าที่หลักคือ การให้การศึกษาอบรม ให้ความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน หากสถานศึกษาไม่มีวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ไม่มีคุณภาพ และไม่เพียงพอต่อความต้องการพัฒนาศักยภาพในด้านการเรียนรู้ ย่อมส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน และเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการในสถานศึกษาโดยตรง

๔. การจัดการ (Management) การจัดการหรือการบริหารเป็นปัจจัยหลักสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและมีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าสถานศึกษาใดมีการบริหารจัดการที่ดี การจัดการศึกษาย่อมมีคุณภาพตามมา การจัดการหรือ การบริหารนั้นโดยทั่วไปมักเป็นเทคนิคและวิธีการ เป็นได้ทั้งศาสตร์และศิลป์ สมพงษ์ เกษมสิน^{๗๖} ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นสังคมศาสตร์ ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Art)

ปัจจัยด้านการจัดการบริหารนั้นเป็นเรื่องสำคัญ เพราะแม้การจัดการและการบริหารนั้นเป็นกลไกในการควบคุมปัจจัยอื่นๆ อีก ๓ ปัจจัย คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ หากผู้บริหารการศึกษา หรือผู้บริหารโรงเรียนเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในการดำเนินงานจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ก็จะนำพาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จในการจัดการได้เป็นอย่างดี

^{๗๕} สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, ชุดฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร: พี เอ ลีฟวิ่ง, ๒๕๔๑), เล่ม ๓, หน้า ๖-๗.

^{๗๖} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส

โรงเรียนสัตยาไสได้รับแนวคิดทางการศึกษาของท่านสัตยาไสมาเป็นพื้นฐานของการดำเนินการจัดระบบและกลไกในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนั้นความหมายทางการศึกษาของโรงเรียนจึงเน้นตามปรัชญาการศึกษาที่ว่าการศึกษาเป็นการเตรียมคนให้พร้อมสำหรับการใช้ชีวิต ไม่ใช่เพียงการศึกษาไปเพื่อการหาเลี้ยงชีพเท่านั้น การศึกษาที่ให้ความรู้ทางโลกและพัฒนาความเฉลียวฉลาดโดยไม่ก่อให้เกิดอุปนิสัยที่ดีงามเป็นการศึกษาที่ไร้ค่าโดยสิ้นเชิง การศึกษาที่แท้จริงอยู่ที่การมุ่งบ่มเพาะหัวใจของนักเรียนให้มีความเมตตาและมีมนุษยธรรม ไม่ควรทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวและจิตใจที่คับแคบ การศึกษาต้องเป็นเครื่องมือในการยกระดับจิตใจมนุษย์ สามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่ดีให้กับมนุษย์ได้ รวมถึงปลูกฝังความคิดเรื่องการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้กับนักเรียนได้ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงของมนุษย์ ซึ่งมีแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพสถานศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในด้านต่างๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน

โรงเรียนสัตยาไสการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโดยการบูรณาการหลักภavana ๔ ซึ่งบุคคลที่มีบทบาทสำคัญคือ “ครู” โดยครูทุกคนของโรงเรียนต้องได้รับการอบรมให้ความรู้เรื่องการทำสมาธิ เพื่อจะได้สามารถนำไปใช้นำสมาธิให้กับนักเรียนในชั้นเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตลอดจนสามารถจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยใช้สมาธิเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามเป้าหมายของโรงเรียนที่เน้นการพัฒนาและยกระดับจิตใจของนักเรียนมากกว่าจะเน้นด้านวิชาการ ครูของโรงเรียนสัตยาไสทุกคนจำเป็นต้องมีความเข้าใจและเห็นสอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าว โดยโรงเรียนสัตยาไสมีระบบการคัดเลือกบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ครูของโรงเรียนที่ละเอียดซึ่งได้วางเกณฑ์ในการคัดเลือกครูโดยพิจารณาจากคนที่มีความตั้งใจ มีความรักความเมตตาต่อนักเรียนเป็นส่วนสำคัญที่สุด เมื่อนักเรียนได้พบครูที่มีความเมตตา นักเรียนก็จะรู้สึกสบายใจ ปลอดภัย รู้ว่าครูไม่มีวันทำร้ายเขา ไม่ลงโทษหรือตีเขา นักเรียนก็จะมีความสุข มีความสุข กล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิดต่อหน้าผู้อื่นได้ และด้วยเหตุที่โรงเรียนสัตยาไสเป็นโรงเรียนประจำ บทบาทของครูจึงยิ่งมีความสำคัญมากกว่าครูในโรงเรียนทั่วไป เพราะครูจะต้องอยู่ร่วมกับนักเรียนตลอดระยะเวลา ๒๔ ชั่วโมง ครูจะต้องเป็นแบบอย่างความประพฤติที่ดีงามให้กับนักเรียนทั้งในด้านการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ กิริยามารยาทต่าง ๆ ดังนั้นหากทุกคำพูดของครูจะมีพลังสามารถเข้าถึงจิตใจนักเรียนได้ ครูจะต้องทำตามที่ได้พูด อาจอง ขุมสาย ณ อยุธยา กล่าวว่า “โรงเรียนจะมีกฎสำหรับครู ๒ ข้อ ซึ่งครูต้องปฏิบัติ กฎข้อแรกคือ จงเป็นตัวอย่างที่ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สอนอย่างไรต้องทำอย่างนั้น หาก

ครูไม่เชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเองพูดแล้ว คำพูดนั้นก็ขาดพลัง นักเรียนก็จะไม่เชื่อถือ เพราะฉะนั้นครูต้องไม่สอนในสิ่งที่ตนเองปฏิบัติไม่ได้ เพราะมันจะมีความเสียหายมากกว่าจะเป็นของดี ครูจะต้องฝึกตนเองก่อน เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้ได้ ส่วนกฎข้อที่สองคือการกลับไปดูกฎข้อที่หนึ่งใหม่ กล่าวคือเป็นการเตือนสติตนเองอยู่ตลอดเวลาว่าต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนของตน ซึ่งในปัจจุบันไม่ใช่ว่าโรงเรียนจะหาครูที่มีคุณสมบัติที่ดีได้ง่าย”^{๑๑}

ดังนั้นกระบวนการคัดเลือกและพัฒนาครูของโรงเรียนสัตยาจึงมีความพิถีพิถันเป็นพิเศษ เริ่มตั้งแต่การประกาศรับสมัครครูไปยังสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งที่มีสาขาการศึกษาที่ผลิตครู เมื่อมีผู้มาสมัครทางโรงเรียนจะเชิญให้ผู้สมัครทั้งหมดมาเข้าค่ายอยู่ที่โรงเรียนสัตยาไปประมาณ ๓ วัน เพื่อประเมินว่าครูมีคุณสมบัติเหมาะสมกับปรัชญาและเป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือไม่ โดยโรงเรียนจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ทุกอย่างโดยกระบวนการคัดเลือกจะเริ่มตั้งแต่วันแรกผู้บริหารของโรงเรียนสัตยาใส่ทำการบรรยายให้ผู้สมัคร ได้เข้าใจวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ปรัชญา และแนวทางการเรียนการสอนของโรงเรียนว่าเป็นแบบใด ทางโรงเรียนจะมุ่งเน้นเรื่องคุณธรรมเป็นสำคัญ ครูจะต้องสอนอย่างไรเป็นต้น เพื่อให้ผู้สมัครเข้าใจว่าโรงเรียนสัตยาใสไม่เหมือนกับโรงเรียนอื่น ๆ อย่างไร ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจมีผู้สมัครบางคนขอถอนตัวด้วยเหตุผลที่ตนเองไม่เหมาะสมกับวิธีการสอนในรูปแบบดังกล่าว ในวันที่สองผู้บริหารของโรงเรียนสัตยาใสจะอธิบายถึงภารกิจของครูที่ต้องทำการฝึกสมาธิ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ต้องมีความเสียสละ ต้องอยู่โรงเรียนตลอด ๒๔ ชั่วโมง ไม่มีโอกาสไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทันสมัยใด ๆ ต้องอยู่อย่างเรียบง่าย ในคราวที่เด็กป่วยกลางดึกครูก็ต้องตื่นพานักเรียนไปโรงพยาบาล ต้องดูแลนักเรียนตลอดเวลาเพราะเป็นโรงเรียนประจำ ซึ่งเมื่อถึงวันที่สองอาจมีผู้สมัครบางคนขอถอนตัว เนื่องจากไม่มีความพร้อมที่จะเสียสละมากเกินไป ในที่สุดก็จะเหลือผู้สมัครเพียงร้อยละ ๒๕ ของจำนวนผู้สมัครทั้งหมด จนกระทั่งในวันที่สามทางโรงเรียนจะนำนักเรียนมาให้ครูได้ทดลองสอน เพื่อสังเกตพฤติกรรม ความรักความเมตตาที่ครูแสดงออก ซึ่งนักเรียนจะรับรู้ได้รวดเร็วว่าครูคนไหนมีความเมตตา ครูคนไหนรักเขา นักเรียนก็จะไปเกาะติดอยู่กับครูคนนั้น ซึ่งในขั้นตอนนี้ นักเรียนก็จะมีส่วนในการคัดเลือกครูด้วยและในที่สุดก็จะได้นักลากรที่มีความเหมาะสมและเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียนที่สุด

^{๑๑} อัจฉร ชุมสาย ณ อยุธยา,ดร., อังโน นานัดดา ชื่นแสงเนตร์, “การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของของโรงเรียนสัตยาใส”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่,๒๕๕๐), หน้า ๘๘.

เมื่อได้ครูใหม่มาบรรจุแล้วโรงเรียนจะทำการอบรมเพิ่มเติมความรู้ให้โดยใช้กระบวนการเดียวกันกับการพัฒนานักเรียน คือ การสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งจะมีคณะผู้บริหารของโรงเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับครู ทั้งต้องเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของครูและนักเรียนรวมถึงการเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องของการให้ความรักความเมตตา การฝึกสมาธิ การปฏิบัติตัวในโรงเรียน เป็นต้น จากประสบการณ์ของโรงเรียนสัตยาไสที่ผ่านมามีพบว่า เมื่อนำรูปแบบกระบวนการเหล่านี้ไปปฏิบัติจริงจะสามารถกระตุ้นให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เพราะเมื่อจิตใจเปิดรับการเปลี่ยนแปลงจากนั้นทั้งพฤติกรรมทางกายและพฤติกรรมทางใจก็จะมีพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในเวลาต่อมาโรงเรียนก็จะได้ครูคนใหม่ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนพร้อมจะทำหน้าที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับนักเรียนของโรงเรียนสัตยาไส ตามปรัชญาและเป้าหมายที่ทางโรงเรียนกำหนดไว้

พิชัย یش้าง กล่าวว่า “ก่อนที่จะเข้ามาเป็นครูในโรงเรียนสัตยาไส เคยเป็นครูอยู่ในโรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร และได้ใช้ชีวิตคนเมืองแบบทั่วไป คือ หลังการเรียนการสอนแล้วก็มีการไปเที่ยวสังสรรค์กับเพื่อน ๆ พอเวลาผ่านไปสักพักก็เริ่มรู้สึกอึดอัดกับสภาพแวดล้อมที่สับสนวุ่นวายของความเป็นสังคมเมือง จากนั้นเมื่อเห็นการเปิดรับสมัครครูของโรงเรียนสัตยาไส จึงลองเข้ามาสมัครและผ่านการคัดเลือกตามกระบวนการของโรงเรียน ตนเองรู้สึกว่าการเรียนแห่งนี้มีความน่าสนใจและเป็นโรงเรียนที่มีแนวคิดที่ดีต่อการจัดการศึกษาอย่างมากและเมื่อผ่านการคัดเลือกเข้ามาเป็นครูแล้วรู้สึกได้เลยว่าตัวเองมีความเปลี่ยนแปลงกับทัศนคติในการดำเนินชีวิตมากขึ้น และดำเนินอยู่เสมอว่าตนเองต้องปฏิบัติตนให้เป็นอย่างที่ดี มีความรักความเมตตาให้กับนักเรียนอย่างแท้จริง รวมถึงการได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกว่า ต้องเป็นครูที่ดีมีหน้าที่ดูแล ชักจูงลูกศิษย์ของตนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ดี เพื่อการเป็นมนุษย์ผู้มีความประพฤติที่ดี มีคุณธรรม จนสามารถออกไปสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคมได้ต่อไป สิ่งเหล่านี้คือความมุ่งหมายที่อยู่ในเจตนารมณ์ของความเป็นครูที่ยึดถือมาโดยตลอด”^{๓๔}

๒.๔.๒ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

โรงเรียนสัตยาไสได้พัฒนาวิธีการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๕๕๓ ตามลำดับอย่างต่อเนื่องโดยโรงเรียนได้มีการจัดประชุมใหญ่เพื่อจะพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้ก้าวหน้าตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดไว้ อันจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับโรงเรียนอื่นได้ปฏิบัติตาม สำหรับแนวทางหนึ่ง

^{๓๔} พิชัย یش้าง, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

ที่โรงเรียนสัตยาไสนำมาพัฒนาวิธีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนคือ การให้ความสำคัญกับนักเรียน โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การเรียนการสอนต้องเป็นการสร้างความรู้คู่คุณธรรมหลังจากนั้นรูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนสัตยาไสจึงเข้าสู่รูปแบบของการบูรณาการมากขึ้น โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และมีการผสมผสานความรู้คู่คุณธรรมในลักษณะที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น

๒.๔.๓ การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

โรงเรียนสัตยาไสได้จัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงองค์ประกอบและปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์หลายประการ ตั้งแต่การเลือกสถานที่ตั้งของโรงเรียน โดยกำหนดจะต้องเป็นสถานที่ที่มีความสงบ เป็นธรรมชาติ มีป่า มีภูเขา และแม่น้ำ เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจของนักเรียนและครู มีการปลูกสร้างอาคารเรียนที่มีทางเดินเชื่อมโยงถึงห้องเรียนในทุกระดับชั้น หอพักนักเรียนหญิงและชาย แยกเป็นส่วนหอพักนักเรียนชายจะลึกเข้าไปเพื่อให้นักเรียนชายได้ฝึกความเข้มแข็งอดทน เป็นต้น

ส่วนสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ได้มีการจัดเตรียม หนังสือ สื่อ อุปกรณ์การเรียน รวมถึงบางห้องก็มีเครื่องดนตรีไว้ในห้องเรียนอีกด้วย โรงเรียนสัตยาไสตระหนักว่าบรรยากาศรอบห้องเรียนจะมีผลต่อประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ของนักเรียน กล่าวคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย จึงต้องจัดสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ โรงเรียนให้เกิดความรู้สึกละเอียด เป็นกันเอง มีสงบ สร้างความรู้สึกรักและสามัคคีให้เกิดขึ้นได้ ทำให้นักเรียนมีความต้องการในการเรียนรู้มากขึ้น

๒.๔.๔ การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา

โรงเรียนสัตยาไสมีการเรียนการสอนที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา และด้านจิตวิญญาณ เพื่อเปลี่ยนแปลงและส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในความหมายของโรงเรียนสัตยาไสให้นักเรียนได้ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อันประกอบด้วยคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการบูรณาการไตรสิกขา ได้แก่ ธรรมะ (ความประพฤติชอบ) อหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) จัดเป็นศีลสิกขา สันติ (ความสงบ) เปรมา (ความรักความเมตตา) จัดเป็นจิตตสิกขา และ สัตยะ (ความจริง) จัดเป็นปัญญาสิกขา ดังนั้นวิธีการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสจึงต้องเป็นไปเพื่อการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียน และวิธีการสอนของโรงเรียนจะมีหลักการสอนที่เน้นการนำเอาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการมาอธิบายในการเรียนการสอนควบคู่ไปกับการสอนรายวิชาความรู้ทั่วไป หลักการสอนตรง ๕ ประการ คือ การสวดมนต์ และการนั่งสมาธิ เป็นจุดเริ่มต้นของการสอนในทุกชั้นเรียนทุกครั้ง จากนั้นเล่านิทานที่เกี่ยวข้องกับ

คุณธรรมที่ครูต้องการให้นักเรียนเรียนรู้ และร้องเพลงที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมข้อนั้นจบลงด้วยการทำกิจกรรมที่นักเรียนสนใจและสอดคล้องกับคุณธรรมนั้น ๆ

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในโรงเรียนสัตยาไส คือ การพัฒนาอุปนิสัยที่ดีงามในตัวนักเรียนให้สมบูรณ์ อุปนิสัยที่ดีงามก็คือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุก ๆ ด้านของมนุษย์ ดังนั้นเมื่อมีความต้องการมนุษย์ผู้มีความสมบูรณ์ มีศักยภาพอย่างเต็มที่ วิธีการจัดการศึกษาของโรงเรียนสัตยาไสจึงต้องพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการบูรณาการไตรสิกขาตามองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. ศีลสิกขา

๑.๑ ธรรมะ (ความประพฤติชอบ)

ความประพฤติชอบจะช่วยพัฒนาด้านกายภาพของนักเรียน โรงเรียนต้องสอนให้นักเรียนรู้จักใช้มือของเขาในการกระทำสิ่งที่ดี รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นและกระทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ ต้องสอนให้นักเรียนใช้ปากและลิ้นพูดแต่ความจริง พูดแต่สิ่งที่ดี และมีประโยชน์ พูดด้วยความอ่อนหวานเต็มไปด้วยความรักความเมตตาต่อผู้อื่น หูก็ใช้ฟังแต่สิ่งที่ดี ฟังเรื่องราวดีมีสาระประโยชน์ต่อตนเอง ตาก็ใช้มองแต่สิ่งที่ดีและรู้เห็นบทเรียนจากสิ่งที่อยู่รอบตัว ดังนั้นการที่จะปฏิบัติตนด้วยความประพฤติชอบจะต้องป้อนข้อมูลที่จำเป็นและสำคัญให้กับจิตสำนึกเพื่อที่จะยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ในขณะเดียวกันความประพฤติชอบนี้จะสร้างโปรแกรมที่สำคัญให้กับชีวิตนักเรียนด้วย เพราะทุกสิ่งจะถูกบันทึกไว้ในจิตใต้สำนึก การเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสจะยึดหลัก ๓ H คือ Head - สมอง, Heart-หัวใจ และ Hand-การกระทำ หมายถึง การกระทำทุกอย่างต้องสอดคล้องกับสมองและหัวใจ การเรียนการสอนจึงเริ่มต้นจากคิด คิดด้านบวก แล้วถ่ายทอดออกเป็นการกระทำที่ดี ดังนั้นในการช่วยให้นักเรียนมีความประพฤติชอบนั้น จึงมีวิธีสอดแทรกคุณค่าของความเป็นมนุษย์เข้าไปในบทเรียนด้วย ตัวอย่างเช่น วิชาวิทยาศาสตร์ สอนเรื่องน้ำ น้ำนั้นเมื่อทำให้เย็นจะกลายเป็นก้อนน้ำแข็ง แต่ถ้าทำให้มีอุณหภูมิสูงขึ้น จะระเหยเป็นไอ ในทำนองเดียวกันในชีวิตมนุษย์ หากเรามีแต่ความสงบเยือกเย็น เราจะเป็นคนที่มีความมั่นคงเข้มแข็งเหมือนน้ำที่กลายเป็นน้ำแข็ง แต่ถ้าหากเราเป็นคนโมโหง่าย ก็เท่ากับตัวเรากำลังเผาผลาญตัวเองทำให้พลังงานสูญเสียไปเรื่อย ๆ เหมือนกับน้ำที่ระเหยเป็นไอ ตัวเราจะรู้สึกเหนื่อยและเกิดอาการไม่สบาย การบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์เข้าไปในวิชาพลศึกษา เช่น การเล่นกีฬา จะสอดแทรกในเรื่องความสามัคคี มีการสอนเน้นความสามัคคีของสังคมสืบต่อไป การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันในสังคม เป็นต้น

ในการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีเพื่อเป็นบ่อเกิดของความประพฤติชอบของนักเรียนนั้น โรงเรียนสัตยาไสจะปลูกฝังผ่านทั้งทางการเรียนการสอนและกิจกรรมประจำวันของนักเรียนด้วย

กล่าวคือ การตื่นแต่เช้า เวลา ๐๕.๐๐ น. สวดมนต์ นั่งสมาธิ การเรียนกับธรรมชาติรอบตัว นักเรียนทุกคนจึงเปี่ยมล้นไปด้วยจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ในการบูรณาการวิชาความรู้ไปสู่การใช้ชีวิตแม้กระทั่งตอนก่อนจะรับประทานอาหารเช้าในทุก ๆ มื้อของโรงเรียน จะมีบทสวดมนต์ที่เป็นการกล่าวเตือนจิตสำนึกให้กับนักเรียนอยู่ตลอดเวลา บทสวดคือ “เราขอขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ผู้ให้ชีวิตเรามา เราขอขอบพระคุณคุณครูผู้อบรมสั่งสอนและธรรมชาติผู้ให้อาหารกับเรา เราขอตั้งใจรับประทานอาหารเช้าเพื่อเป็นประโยชน์ในการทำหน้าที่ของเราให้สมบูรณ์ และรับใช้ช่วยเหลือทุกคนด้วยความรัก ความเสียสละและอ่อนน้อมถ่อมตน” ใน ทุก ๆ วันนี้นักเรียนได้กล่าวบทสวดนี้จึงเป็นการรับข้อมูลที่ดีเพื่อยกระดับจิตใจให้ดีขึ้น จนเกิดเป็นคุณลักษณะนิสัยที่ดีอยู่ในจิตใจได้สำนึกของนักเรียนอย่างถาวร

๑.๒ อหิงสา (ความไม่เบียดเบียน)

ความไม่เบียดเบียนนั้น เป็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ช่วยในการพัฒนานักเรียนในด้านสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น กล่าวคือ ความไม่เบียดเบียน คือการใช้ร่างกาย วาจาและจิตใจของมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว สิ่งแวดล้อมอันประกอบด้วยมนุษย์ สังคม สัตว์ ธรรมชาติ โลกและจักรวาล มนุษย์นั้นควรอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสุข มนุษย์ไม่ควรสร้างความเดือดร้อนใด ๆ ให้กับสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะด้วยร่างกายหรือจิตใจ มนุษย์เราควรระลึกไว้เสมอว่าตัวเรานั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม หากมนุษย์ทำร้ายผู้อื่นหรือทำร้ายสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะทางใดก็ตาม ก็เท่ากับว่ามนุษย์กำลังร้ายตัวเองแต่หากเรารักผู้อื่น เราก็ย่อมได้รับความรักกลับคืนเช่นกัน การทำร้ายผู้อื่นนั้นไม่ได้หมายถึงการทำร้ายร่างกายอย่างเดียวเท่านั้น เพราะบางครั้งมนุษย์อาจทำร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่นด้วยคำพูดหรือความคิดได้ คำพูดและความคิดนั้นมีอิทธิพลมากต่อความรู้สึก เช่น การเรียนการสอนหากครูกล่าวคำพูดใดก็ตามในแง่ลบกับนักเรียน คำพูดเหล่านั้นย่อมฝังอยู่ในจิตใจได้สำนึกของนักเรียน เมื่อเวลาผ่านไปนักเรียนอาจลืมคำพูดเหล่านั้น แต่ในจิตใจได้สำนึกคำพูดเหล่านั้นกลับติดตัวนักเรียนไปตลอดเวลา และจะมีอิทธิพลต่อนักเรียนโดยที่เขาไม่รู้ตัว ในขณะที่ตัวครูก็ได้บันทึกเอาคำพูดในแง่ลบเหล่านั้นไว้ในจิตใจได้สำนึกของครูและสิ่งนั้นย่อมส่งผลต่อครูในทางลบเช่นกัน ความคิดก็เป็นแรงผลักดันที่สามารถส่งผลต่อการทำร้ายผู้อื่นได้ ดังนั้นมนุษย์ต้องรู้จักควบคุมความคิดและคำพูดไม่ให้ไปทำร้ายผู้อื่นต้องพยายามทำจิตใจให้เต็มไปด้วยความคิดที่มีเมตตาต่อผู้อื่น

นอกจากการไม่เบียดเบียนมนุษย์ด้วยกันแล้ว ครูต้องรู้จักให้นักเรียนไม่เบียดเบียนธรรมชาติรอบ ๆ ตัว ทั้งสัตว์ พืช ดิน ไม้ต่าง ๆ ควรทำความเข้าใจให้นักเรียนรับรู้ว่าเป็นระบบนิเวศ สิ่งมีชีวิตและธรรมชาติมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เช่น ถ้าสัตว์ชนิดหนึ่งสูญพันธุ์ไปมันก็จะส่งผลต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และธรรมชาติโดยรวม มนุษย์เราควรเข้าใจธรรมชาติที่ว่าเรานั้นเป็น

หนึ่งเดียวกับทุกสิ่ง หากเราทำร้ายสิ่งใดก็คือการทำร้ายตนเอง ดังนั้น ครูต้องสอนให้นักเรียนรักธรรมชาติและดูแลธรรมชาติในทุก ๆ ด้าน เพราะมนุษย์และธรรมชาติต้องอยู่ร่วมกัน

โรงเรียนสัตยาไสเป็นโรงเรียนที่ส่งเสริมให้ทุกคนในโรงเรียนบริโภคอาหารมังสวิรัตโดย อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา ให้เหตุผลถึงการปลูกฝังการเป็นนักมังสวิรัติให้กับนักเรียนตั้งแต่เล็กว่า แมื่อนักเรียนของโรงเรียนสัตยาไส จะบริโภคอาหารมังสวิรัตตั้งแต่เด็ก แต่ก็ไม่ขาดสารอาหาร กลับได้รับสารอาหารที่เป็นประโยชน์อย่างครบถ้วน นักเรียนของโรงเรียนสัตยาไส มีร่างกายแข็งแรงและเจริญเติบโตตามวัย เพราะนักเรียนอยู่ในบรรยากาศที่ดี ได้รับการเอาใจใส่เรื่องการออกกำลังกายสม่ำเสมอ บริโภคผักที่ปลอดสารพิษ นักเรียนจึงไม่ประสบปัญหาเรื่องสุขภาพ ทั้งยังเป็นคนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง อารมณ์ร่าเริงแจ่มใสอีกด้วย อีกประการหนึ่งการปลูกฝังให้นักเรียนไม่บริโภคเนื้อสัตว์นั้นยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องการไม่เบียดเบียนสัตว์ไว้กับนักเรียน เพราะทางโรงเรียนต้องการให้นักเรียนมีความสงบเนื่องจากคนที่รับประทานผักกับคนที่รับประทานเนื้อสัตว์จะมีความแตกต่างกัน คนที่รับประทานเนื้อสัตว์นั้นจะมีสภาวะอารมณ์ที่คล้าย ๆ จะรับรู้ความรู้สึกของสัตว์เข้ามาในตัวเอง ทั้งความโกรธ ความดุร้าย ตามธรรมชาติของสัตว์ แต่คนที่รับประทานผักจะมีสภาวะอารมณ์ที่สงบ ไม่มีปัญหาเรื่องระบบขับถ่ายและยังมีอายุยืนยาวอีกด้วย ทั้งนี้ นักเรียนจะต้องเรียนรู้ที่จะสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อพัฒนาอุปนิสัยที่ดีให้กับตัวเอง การไม่เบียดเบียนคือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างตนเองและผู้อื่นรวมถึงสัตว์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักเรียนต้องสร้างความกลมกลืนระหว่างความคิด จิตใจและการกระทำ ให้สอดคล้องกัน โดยมีมโนธรรมเป็นตัวชี้นำ เพราะเมื่อตัวเรามีความกลมกลืนภายในตัวเราเองแล้ว ก็เป็นการทำงานที่จะสร้างความกลมกลืนกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว การไม่เบียดเบียนเป็นคุณค่าที่ก่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาทุก ๆ ด้านของมนุษย์^{๗๕}

๒. จิตตศึกษา

๒.๑ สันติ (ความสงบสุข)

ความสงบสุขจะช่วยพัฒนานักเรียนในด้านอารมณ์และจิตใจ วิธีการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสจะเป็นไปในแนวทางที่ป้องกันไม่ให้เกิดความโกรธ ความต้องการ ความอิจฉาริษยา ความยึดมั่นถือมั่น ความหยิ่งโส และอารมณ์ในด้านลบต่าง ๆ ออกจากจิตสำนึกของนักเรียน การที่จะทำเช่นนั้นได้ ขั้นแรกต้องสร้างความรักความเมตตาให้เกิดขึ้นในจิตใจของนักเรียนก่อน เพราะความรักจะช่วยให้เกิดความสงบในตัวของนักเรียน ครูต้องสอนให้นักเรียนรู้ที่จะควบคุมตนเองและควบคุมจิตใจด้วยการทำสมาธิหรือการนั่งสงบนิ่ง การทำสมาธิจะช่วยให้จิตใจ

^{๗๕} อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา, อ้างใน นานัดดา ชื่นแสงเนตร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔.

สงบเยือกเย็นและยังช่วยให้ความจำดีขึ้นซึ่งก็หมายถึง เมื่อจิตใจสงบแล้วนักเรียนสามารถดึงเอาข้อมูลที่นักเรียนต้องการจากจิตใต้สำนึกออกมาใช้ได้

จิตใจของมนุษย์นั้นประกอบด้วยจิตสำนึกที่รับรู้ได้และอีกส่วนที่ไม่ได้รับรู้ ส่วนที่ไม่ได้รับรู้นั้นแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ จิตใต้สำนึกและจิตเหนือสำนึก

จิตเหนือสำนึก คือ การหยั่งรู้หรือมโนธรรม ส่วนจิตใต้สำนึก คือ ความจำและประสบการณ์ในอดีตซึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมและประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ไม่ว่าจะเห็น ได้ยิน สัมผัส คิดหรือมีประสบการณ์อะไร มนุษย์ก็จะเก็บบันทึกเอาไว้ในจิตใต้สำนึก จิตใต้สำนึกจะไม่ลืมอะไรเลย แต่การที่จะจำได้ต้องเรียกข้อมูลจากจิตใต้สำนึกให้ขึ้นมาอยู่ในระดับจิตเหนือสำนึกให้ได้ก่อน ซึ่งหากจะเรียกข้อมูลนั้นจากจิตใต้สำนึกให้ได้หรือเรียกว่าเป็นการพัฒนาความจำของเราได้ก็คือ การใช้วิธีการฝึกสมาธินั่นเอง อารมณ์ความโกรธ ราคะ ความอิจฉาต่าง ๆ ของนักเรียนก็จะอยู่ในสภาวะของความสงบสุขตลอดเวลาในชีวิต จิตใจของนักเรียนย่อมสูงขึ้นสู่ระดับจิตเหนือสำนึก การฝึกสมาธิจะช่วยให้การยกระดับจิตใจเป็นไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น จิตเหนือสำนึกคือจิตที่บริสุทธิ์ ซึ่งรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นมโนธรรมที่อยู่ภายในตัวของมนุษย์ซึ่งคอยชี้นำในชีวิตของมนุษย์ คือ ครูที่อยู่ในตัวเราเป็นจุดกำเนิดของแรงบันดาลใจและความหยั่งรู้ภายในตัวเรา ทั้งนี้การฝึกสมาธิถือว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์แก่ทุก ๆ คน เพราะเมื่อนักเรียนสามารถมีสมาธิในการเรียนมากขึ้นก็จะช่วยให้มีความจำที่ดีมากขึ้น อันเป็นผลดีต่อการเรียนต่อไป

โรงเรียนสัตยาไสใช้หลัก “Educare” โดยมุ่งสิ่งที่ดีจากนักเรียนมาเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอน โดยการตั้งคำถามที่ดีและสร้างสรรค์ โน้มนำให้สวดมนต์ปฏิบัติสมาธิ ระลึกถึงบุญคุณของคนอื่น บุญคุณของสรรพสิ่ง มีความนอบน้อม มีความเคารพ มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นให้กับนักเรียน โดยครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในความพยายามที่จะดึงศักยภาพซ่อนเร้นหรือความดีงามที่มีอยู่ในตัวนักเรียนออกมาให้ได้มากที่สุด เป็นวิธีการเรียนการสอนที่กระตุ้นความดีงามของนักเรียนด้วยการใช้การแสดงความรักของครูต่อนักเรียน ความจริงใจ ความเป็นกันเอง การให้เกียรตินักเรียน เพื่อมุ่งพัฒนาความดีงามในตัวนักเรียนให้ปรากฏออกมาให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม

๒.๒ เปรมยา (ความรักความเมตตา)

ความรักความเมตตาเป็นคุณธรรมพื้นฐานของอุปนิสัยที่ดีงาม ความรักความเมตตาเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกประการในโรงเรียนครูทุกคนต้องมีความรักความเมตตาอยู่ในหัวใจ เมื่อครูเต็มไปด้วยความรัก ไม่ว่าครูจะมีการสอนในรูปแบบใดก็จะสามารถทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี การศึกษาที่มีความรักความเมตตาเป็นรากฐานสำคัญทั้งการเรียนการสอน โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูต้องมีความรู้ลึกเอาใจใส่นักเรียนทั้งใน

และนอกห้องเรียน ยอมรับความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนว่าต่างมีความสำคัญเหมือนกัน ครูต้องเป็นผู้ให้ความสนใจรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน ครูต้องมีความจริงใจกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง การเรียนรู้ที่แท้จริงจะเกิดขึ้นเมื่อครูอยู่ในฐานะผู้เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยการประพุดตินเป็นแบบอย่าง จะต้องมีความรักความเมตตา ต้องสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นและต้องเรียนรู้วิธีการที่จะกระตุ้นให้นักเรียนนำคุณค่าของความเป็นมนุษย์ออกมาจากภายในโดยดีการใช้การฝึกสมาธิเป็นเครื่องมือ

Loraine Burrows กล่าวว่า นักเรียนในแต่ละชั้นเรียนจะได้รับการเรียนการสอนจากครูในเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกมาเป็นอันดับแรกก่อนเรื่องของการเป็นวิชาการ ด้วยวิธีการสอนของครูที่ใช้ความรักความเมตตาอย่างแท้จริง จะสร้างความรู้สึที่ดี ความอบอุ่น ให้นักเรียนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ในเรื่องทางวิชาการต่าง ๆ ที่ครูต้องการจะสอนได้ ในส่วนของบรรยากาศการเรียนการสอนในทุกชั้นเรียนก็ต้องเป็นบรรยากาศของการเรียนที่เต็มไปด้วยความรักความเมตตา ไม่ใช่การฝืนใจ บังคับ การว่ากล่าวตักเตือนของครูอยู่ตลอดเวลาที่สอน ความสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนควรเป็นไปในรูปแบบของมนุษย์ที่มีจิตใจเหมือน ๆ กัน ควรเป็นความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความรัก ความจริงใจ บรรยากาศการเรียนแบบนี้จะส่งผลให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน อยากที่จะเรียน ไม่ปฏิเสธการเรียนรู้ที่ตนเองต้องมีหน้าที่เรียนรู้ในทุก ๆ วัน^{๘๐}

ทั้งนี้การได้รับการสั่งสอนอย่างถูกต้องในแต่ละวัยของนักเรียน นักเรียนก็จะค่อย ๆ ซึมซับความรู้สึกและคุณลักษณะที่ฝังามต่าง ๆ เข้าไปในตัวเอง ความรักความเมตตาจะก่อตัวขึ้นในการเรียนการสอนที่มีบรรยากาศของความรัก ความห่วงใย ความอบอุ่น เมื่อนักเรียนรับรู้ถึงความรู้สึกเหล่านั้นได้ เขาก็จะได้รับความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง มีความตั้งใจอันแน่วแน่ที่เกิดจากการสั่งสอนที่ให้นักเรียนมีวินัยในตัวเอง เมื่อนักเรียนต้องออกไปดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกโรงเรียนแล้ว นักเรียนก็จะมีเชื่อมั่นและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต และมีความรับผิดชอบต่อสังคมภายนอกได้ดี

๓.ปัญญาศึกษา

สัจยะ (ความจริง)

เมื่อนักเรียนถูกพัฒนาความประพุดติชอบและความสงบแล้ว จิตใจก็จะได้รับการยกระดับสูงขึ้นเรื่อย ๆ ไปสู่ระดับจิตเหนือสำนึก เมื่อนั้นนักเรียนก็จะเกิดปัญญา และสามารถตระหนักถึงความจริงว่ามนุษย์นั้นเป็นหนึ่งเดียวกับทุกสิ่ง จิตเหนือสำนึกจะเป็นครูและตัวชี้นำ

^{๘๐} Loraine Burrows ,**Education in Human Values**, (Bangkok : Institute of Satyasai

แนวทางที่ดีให้กับนักเรียน นักเรียนสามารถใช้ปัญหาที่ยังรู้อันได้จากจิตสำนึกที่สูงกว่ามาใช้แก้ปัญหามากมาย และปัญหาที่ยังรู้ยังจะช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ในทุก ๆ ศาสตร์วิชาความรู้ และทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในทุก ๆ สิ่งที่ต้องการกระทำ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาให้นักเรียนในด้านสติปัญญาประกอบ

ธรรมชาติของมนุษย์มักมีความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้เกี่ยวกับทุกสิ่งรอบตัว มีความอยากรู้ที่จะค้นพบความจริงและมนุษย์มักเริ่มต้นการค้นหาของตนเองด้วยการออกไปข้างนอกเพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง แต่มักลืมที่ค้นหาความจริงภายในตัวเองนั่นคือปัญญา และหนทางที่จะพัฒนาปัญญาของนักเรียนคือการมุ่งพัฒนาจิตสำนึกของนักเรียนให้สูงขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาสติปัญญาจนนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาและการดำเนินชีวิต

การจัดการเรียนการสอนที่มีอิสระให้กับนักเรียนอย่างเต็มที่ของโรงเรียนสัตยาไสนั้น เกิดจากความเชื่อมั่นว่า การปลูกฝังจิตสำนึกของคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้กับนักเรียนอยู่ตลอดเวลาจะส่งผลให้นักเรียนสามารถแยกแยะข้อมูลที่ดีและข้อมูลที่ไม่เป็นประโยชน์กับตนเองได้ เช่น เรื่องการเรียนรู้ผ่านสื่อการสอนทางเทคโนโลยีอย่างการหาข้อมูลทางระบบอินเทอร์เน็ต ที่ครูจะให้นักเรียนได้เรียนรู้บ้างในบางเวลา โรงเรียนไสก็เชื่อมั่นว่า นักเรียนในโรงเรียนจะสามารถแยกแยะข้อมูลที่ควรปฏิเสธ หรือยอมรับได้ ตามความเหมาะสมที่นักเรียนมีข้อมูลอยู่ในตัวเอง จึงสามารถรับทราบข้อมูลเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องด้วยจิตสำนึกของตนเอง

อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสก็จะเหมือนกับโรงเรียนอื่นๆ ไป ยกเว้นเพียงแต่โรงเรียนสัตยาไสจะบูรณาการคุณธรรมในทุกวิชาเท่านั้น และบางครั้งก็นำเอาทุกวิชามารบูรณาการให้เป็นเรื่องเดียวกัน แทนที่จะแยกการเรียนการสอนรายวิชาคณิตศาสตร์ แยกการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศาสตร์ แยกการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษ ทางโรงเรียนก็จะมีการสอนที่ทำให้นักเรียนได้เข้าใจว่าความเป็นจริงในชีวิตจริงนั้น มนุษย์ต้องอาศัยทุกอย่างพร้อมกัน สรรพสิ่งทั้งหลายต่างต้องพึ่งพากัน เราเป็นส่วนหนึ่งเดียวกันของทุกสิ่ง การเรียนก็เช่นกัน ไม่ควรแยกการเรียนรู้ไปคนละเรื่องคนละวิชา ซึ่งจะทำให้นักเรียนเห็นความจริงว่าวิชาเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ในขณะเดียวกันโรงเรียนสัตยาไสก็เชื่อว่า การที่จะให้เกิดผลดีในการเรียนรู้ คือ การสร้างสังคมรอบตัวนักเรียนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การส่งนักเรียนออกไปเรียนรู้ตามสังคมนอกข้างของโรงเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น แพทย์แผนโบราณ แพทย์แผนไทย การเรียนรู้เรื่องสมุนไพร การปลูกข้าวทำนาซึ่งทางโรงเรียนจะมีแปลงข้าวของโรงเรียนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการปลูกตั้งแต่เริ่มแรก จนกระทั่งการเก็บเกี่ยวที่สามารถนำข้าวที่ปลูกนั้นมาใช้บริโภคกันในโรงเรียน เป็นการปลูกฝังการเรียนรู้ที่จะรู้จักพึ่งพาตนเองได้ การอยู่ได้ด้วยตนเองตามระบบเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการได้รับความช่วยเหลือจากผู้ปกครองนักเรียนมาสอนทำบุญ

สมมุติพร น้ำยาล้างจานต่าง ๆ ที่โรงเรียนร่วมกันทำขึ้นมาใช้กันเองในโรงเรียน เป็นต้น โดยถือว่าเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้อาชีพ การได้รับความรู้นอกบทเรียน การเรียนรู้โลกแห่งความจริงของการดำรงชีวิตควบคู่ไปกับการเรียนในห้องเรียน

๒.๔.๕ การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร

ครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยการประพาดคิดเป็นแบบอย่าง จะต้องมีความรักความเมตตา ต้องสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น และต้องรู้วิธีที่จะกระตุ้นให้นักเรียนนำคุณค่าความเป็นมนุษย์ออกมาจากภายใน โดยมีการฝึกสมาธิเป็นเครื่องมือสำคัญ

อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา ได้อธิบายถึงวิธีการทำสมาธิของโรงเรียนสัตยาไสที่ต่างจากหลายโรงเรียนที่สอนให้นักเรียนกำหนดลมหายใจ โดยเห็นว่าเป็นเรื่องยากสำหรับเด็ก ๆ ที่จิตใจวอกแวกไปได้ง่าย การให้นักเรียนฝึกโดยวิธีนำแสงสว่างจะเหมาะสมกว่า ในประการสำคัญคือ ในระหว่างทำสมาธินั้นครูจะต้องมีบทบาทในการนำไปสู่การคิดในเรื่องที่ดีและมีคุณค่า มิใช่การให้นักเรียนนั่งสมาธิในความเงียบตามลำพัง กล่าวคือ ทางโรงเรียนสัตยาไสจะใช้วิธีการฝึกสมาธิด้วยการให้นักเรียนนำแสงสว่างไปยังจุดต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น เมื่อจินตนาการว่ามีแสงสว่างไปอยู่ที่มือ ครูก็จะบอกนักเรียนว่าเราจะทำแต่ความดี ใช้มือช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ นักเรียนก็จะคิดตาม คิดถึงแต่สิ่งที่ดี ๆ ที่ครูเป็นผู้ทำให้เกิด เมื่อจิตใจนักเรียนสงบพร้อมที่จะเริ่มเรียน ขั้นตอนต่อไปคือการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนอยากเรียนรู้ อยากทำความดี ขกระดับจิตใจของตนเองให้สูงขึ้น ครูจะต้องรู้วิธีสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเรียน จากใจครูไปสู่ใจนักเรียน ต้องสามารถพูดภาษาใจและเข้าถึงจิตใจของนักเรียนได้ ในการนี้ครูต้องมีความเมตตา มีความเข้าใจนักเรียนต้องให้นักเรียนรู้สึกว่าเขาสามารถพูดกับครูได้ในทุกเรื่อง ไม่ใช่การถูกบังคับให้เชื่อฟังครูอย่างเดียว ดังนั้นครูต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ในชั้นเรียนให้มีความสุข มีความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความปลอดภัย มีความรัก โดยการยิ้มกับนักเรียน พูดในสิ่งที่ดี ๆ เห็นอกเห็นใจนักเรียน อยู่เสมอ สนับสนุนให้เขาคิดและทำในสิ่งที่เขาสนใจ และรักษาสมาธิไว้เสมอในการสอน โดยได้ย้ำถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะผู้ส่งเสริมสนับสนุนให้ทั้งครูและนักเรียนเกิดการพัฒนาคณะธรรมและจริยธรรมว่า ในปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับตัวเองโดยเฉพาะกระบวนการทำงานของจิตใจ ไม่รู้ว่าตนเองคือใคร มาอยู่ในโลกนี้ทำไม โรงเรียนสัตยาไสมีหน้าที่กระตุ้นให้ครูและนักเรียนในโรงเรียนได้คิดทบทวนและเรียนรู้ว่าตนเองเรียนรู้อย่างไร^{๕๐}

^{๕๐} อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา,ดร., อังใน วิวัฒน์ คติธรรมนิศย์,สัตยาไส : การจัดการความรู้สู่ความเป็นมนุษย์ (๒),วารสารสถานปฏิรูป New school,๕๑, ๒๕๔๘, หน้า ๓๑-๓๒.

วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนโรงเรียนสัตยาไส อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา กล่าวว่า จะเน้นในส่วนของการตีความเข้าใจ นักเรียนแต่ละคนจะรับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมเข้ามาทางประสาทสัมผัสทั้งห้า และจะบันทึกข้อมูลไว้ในจิตใต้สำนึกของนักเรียน ถ้านักเรียนต้องการที่จะเข้าใจอะไร เขาก็จะดึงข้อมูลในอดีตของตนเองออกมาตีความ นักเรียนจะเข้าใจในระดับที่มีข้อมูลตัวนี้อยู่และมันก็จะเข้ามาที่ตัวจิตใต้สำนึก คือ การรับรู้ การที่นักเรียนเข้าใจสิ่งต่าง ๆ นั้นอยู่ที่การตีความเข้าใจของแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับว่านักเรียนมีข้อมูลอะไรบันทึกอยู่ เช่น ถ้านักเรียนมีความก้าวร้าวมากก็อาจเป็นเพราะเคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะกันหรือด่าว่ากัน พอมีคนมาด่าว่านักเรียน เขาก็เอาสิ่งนั้นออกมารวมทั้งดึงอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นออกมาด้วย นักเรียนก็จะมีอารมณ์โกรธ โมโห ไม่พอใจ หรือก้าวร้าวและเมื่อนักเรียนคิดอะไร อย่างไม่ มันก็จะป้อนกลับมาบันทึกไว้ในจิตใต้สำนึกอีก ซึ่งเรียกว่าแรงเสริม ครูจึงเป็นกัลยาณมิตรที่ดีของนักเรียน ในการที่จะจัดสภาวะแวดล้อมและกระตุ้นให้นักเรียนนำสิ่งที่คืออยู่ในจิตใต้สำนึกออกใช้และบันทึกแต่ความรักความเมตตาลงไปเมื่อนำออกมาใช้ก็นำแต่ความดีงามออกมา จึงเกิดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันและกัน^{๔๒}

๒.๔.๖ การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

ในการจัดการเรียนการสอนครูจะสอนให้นักเรียนมีวิจารณญาณ เมื่อรับข้อมูลต่าง ๆ เข้ามา นักเรียนจะต้องรู้จักตั้งคำถาม ๒ คำถามในทันทีว่าดีหรือไม่ และดีสำหรับทุกคนหรือไม่ ถ้าดีทั้งสองอย่างก็เอาไปใช้ได้ แต่ถ้าไม่ดีก็ต้องปฏิเสธ ไม่รับข้อมูลเข้ามา รู้จักปล่อยวาง นั่นเป็นการให้นักเรียนใช้วิจารณญาณในกิจกรรมพื้นฐานชีวิต สมมุติว่านักเรียนคิดว่าสิ่งนี้ไม่ดี นักเรียนก็จะส่งแรงเสริมเข้าไป ครั้งต่อไปจะตีความได้เองว่าใช้ไม่ได้ เพราะนักเรียนได้ใส่ข้อมูลเข้าไปใหม่แล้ว ดังนั้นครูจะมีหน้าที่บูรณาการคุณธรรมเข้าในกิจวัตรประจำวันและการเรียนการสอน การบูรณาการคุณธรรมเข้าไปจะเป็นการเพิ่มแรงเสริมให้นักเรียน เพื่อให้นักเรียนเปลี่ยนนิสัยของตนเองได้ แต่ทั้งหมดก็ไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหา เพราะข้อมูลในอดีตยังมีสิ่งที่ไม่ดีอยู่มากและไม่สามารถลบล้างมันได้ มีอยู่ทางเดียวคือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น จะทำให้นักเรียนสัมผัสจิตเหนือสำนึกให้ได้ ส่งผลให้นักเรียนสามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้โดยแยกคางว่าสิ่งนี้ถูก สิ่งนี้ไม่ถูกโดยไม่ต้องใช้จิตใต้สำนึก จิตเหนือสำนึกจะเป็นผู้รู้ดีที่สุด เป็นสิ่งที่อยู่เหนือเหตุผล การที่นักเรียนยังไม่เข้าถึงจิตเหนือสำนึกเพราะโดนรบกวนโดยข้อมูลแบบเก่า ๆ ที่พยายามทำให้นักเรียนมีกิเลสต่าง ๆ แต่เมื่อ

^{๔๒} อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา,ดร.,อ้างใน นานัดดา ชื่นแสงเนตร์, “การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของของโรงเรียนสัตยาไส”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๕๐), หน้า ๘๓.

สามารถยกระดับจิตใจได้ก็จะอยู่เหนือจิตใจสำนึกและความทรงจำในอดีต จึงทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ถาวรเกิดปัญญาหยั่งรู้ได้ด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตของโรงเรียนสัตยาไส จะบูรณาการในรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ วิธีคือ

วิธีที่ ๑ การสอนแบบปกติ โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือที่เรียกว่า Education ซึ่งจะเริ่มจากสิ่งที่ยากและค่อย ๆ เพิ่มความยากเพื่อให้นักเรียนค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจ

วิธีที่ ๒ คือการเข้าไปกระตุ้นผ่านประสาทสัมผัสที่ ๖ หรือที่เรียกว่า Educare โดยครูไม่ต้องสอนคุณธรรมให้นักเรียน แต่จะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนได้ค้นหาข้อมูลด้วยตัวเอง แล้วดึงเอาคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวออกมา นำไปสู่การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ทำให้เกิดปัญญารู้ว่าสิ่งใดคือคุณค่าแท้ สิ่งใดคือคุณค่าเทียม ซึ่ง **เซอร์เบิร์ต เอ็ม. กรีนเบิร์ก** กล่าวว่า แนวคิดทางการศึกษาซึ่งเน้นกระบวนการนำสิ่งที่มีอยู่ในตัวของนักเรียนออกมานั้น ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อที่ว่านักเรียนเป็นคนดี แนวคิดนี้เชื่อว่าโดยธรรมชาติเดิมแท้ของมนุษย์ดีงาม มีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อตนเองและผู้อื่นอยู่แล้ว สิ่งที่มีอยู่ในตัวนักเรียนมิใช่สิ่งที่ผู้สอนรู้ งานหนักของผู้สอนก็คือชักจูง ชักนำ สิ่งที่มีอยู่ในตัวนักเรียนออกมาด้วยการช่วยเหลือให้นักเรียนแต่ละคนได้ค้นพบศักยภาพแฝงเร้นที่มีอยู่ในตัวเอง การเรียนรู้ทั้งหลายจึงเป็นการพัฒนาจากภายใน ไม่ใช่เกิดจากการถ่ายทอดหรือบังคับจากภายนอก การเรียนรู้ทั้งหลายจึงเกิดจากภายในของนักเรียนเองทั้งสิ้น^{๔๙}

๒.๔.๗ การพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา

ระบบกลไกของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสมีเป้าหมายทางการศึกษาในเรื่องการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถพัฒนาความคิด การเห็นคุณค่าในตัวเองของมนุษย์ให้กับนักเรียนจนเกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมในทุกด้าน มีการพัฒนาอุปนิสัยที่ดีงามในตัวนักเรียนให้สมบูรณ์ ซึ่งอุปนิสัยที่ดีงามก็คือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ๕ ประการ คือ ตามหลักไตรสิกขา คือ ธรรมะ (ความประพฤติชอบ) อหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) จัดเป็นศีล สันติ (ความสงบ) เปรมา (ความรักความเมตตา) จัดเป็นสมาธิ สัตยะ (ความจริง) จัดเป็นปัญญา สอดคล้องกับหลักภavana ๔ คือ กาย ศีล จิตและปัญญา ดังนี้

๑. กายภavana โรงเรียนสัตยาไสสอนนักเรียนให้ฝึกหัดกำลังกายให้แข็งแรงและบำรุงสุขภาพอนามัยให้สมบูรณ์ หรือมีความเจริญไปพร้อมกับจิตใจ เข้าหลักการที่ว่าจิตใจเข้มแข็งย่อมอยู่ในร่างกายที่แข็งแรง โรงเรียนสัตยาไสให้นักเรียนรับประทานอาหารมังสวิรัตเพื่อส่งเสริม

^{๔๙} เซอร์เบิร์ต เอ็ม. กรีนเบิร์ก, รักเรียน เรียนด้วยรัก, แปลโดย เกียรติวรรณ อมาตยกุล, (กรุงเทพมหานคร: กังหัน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

สุขภาพที่ดีให้มีจิตใจเมตตาไม่เบียดเบียนต่อชีวิตสัตว์ ส่งเสริมการออกกำลังกาย การเล่นกีฬาและปลูกฝังคุณธรรมควบคู่ไปด้วย จัดการแข่งขันกีฬาเพื่อปลูกฝังความสามัคคี ความมีน้ำใจน้ำกีฬา ส่งเสริมการมีร่างกายแข็งแรงมากกว่าการแข่งขันเพื่อผลแพ้ชนะ มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนเห็นคุณค่าของสิ่งของเครื่องใช้และสภาพแวดล้อม ให้ช่วยกันบำรุงรักษาและไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ใช้สอยปัจจัยสี่อย่างเห็นคุณค่าเพื่อสนองความต้องการทางกายเท่านั้น มิใช่เพื่อบำรุงบำเรอให้เกิดความสุขสบายอันเป็นความต้องการทางใจซึ่งไม่มีทางเพียงพอ สอดคล้องกับหลักคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในด้านอหิงสา หรือความไม่เบียดเบียน ความไม่เบียดเบียนเป็นคุณค่าทางจริยธรรมที่ช่วยในการพัฒนานักเรียนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น สร้างความกลมกลืนระหว่างความคิดจิตใจและการกระทำสามารถสร้างสรรค์คุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้อย่างกลมกลืน

๒. ศีลภาวนา โรงเรียนสัตยาไสฝึกให้นักเรียนมีความเคยชินและขยันหมั่นเพียรในการใช้ปฏิบัติงานเพื่อเป็นรากฐานของการประกอบสัมมาชีพ การเรียนรู้ และฝึกทักษะต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบหน้าที่การงาน สำหรับการจัดการเรียนการสอนทั่วไปมุ่งเน้นแต่ด้านการมีความรู้เพื่อเตรียมตัวออกไปประกอบอาชีพเท่านั้น มุ่งสร้างคนเก่งทางด้านวิชาการแต่ขาดคุณธรรม มีเพียงคนเก่งแต่เห็นแก่ตัว แต่โรงเรียนสัตยาไสสอนให้นักเรียนมีพื้นฐานสำคัญของการมีความประพฤติชอบในทุกประสาทสัมผัสของร่างกายโดยใช้มือของเขาในการกระทำสิ่งที่ดีรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นและกระทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ ต้องสอนให้นักเรียนรู้จักใช้ปากและลิ้นพูดแต่ความจริง พูดแต่สิ่งที่ดีและมีประโยชน์ และพูดด้วยความอ่อนหวานเต็มไปด้วยความรักความเมตตาต่อผู้อื่น หูก็ใช้ฟังแต่สิ่งที่ดี ฟังเรื่องราวที่ดีมีสารประโยชน์ต่อตนเอง ตาก็ใช้มองแต่สิ่งที่ดีและรู้เห็นบทเรียนจากสิ่งที่อยู่รอบตัว นักเรียนในโรงเรียนสัตยาไสส่วนใหญ่มีความเปลี่ยนแปลงด้านความประพฤติไปในแนวทางที่ดีขึ้นและมีฐานทางความคิดในเรื่ององการศึกษาเพื่อชีวิตที่แท้จริงมิใช่ความคิดในแง่ของการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตเท่านั้น มองเห็นความสำคัญของการเป็นคนดีก่อนคนเก่ง เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความประพฤติที่ดีเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่น ๆ ของสังคมได้

๓. จิตภาวนา โรงเรียนสัตยาไสสอนนักเรียนให้รู้จักวิีครองตน ควบคุมตนเอง สร้างคนให้เป็นผู้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต จัดเกลาจริยามารยาทให้สุภาพ พัฒนานักเรียนในด้านอารมณ์และจิตใจด้วยการทำสมาธิหรือการนั่งสงบนิ่ง การทำสมาธิช่วยให้จิตใจสงบเยือกเย็น ผลที่ได้คือนักเรียนเกิดความรู้สึกละเอียดสลับใน เกิดความสงบสุขเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้นักเรียนรู้จักควบคุมอารมณ์ ความโกรธ ราคะ ความอิจฉาต่าง ๆ นักเรียนก็จะอยู่ในสภาวะของความสงบสุขตลอดเวลา จิตใจย่อมสูงขึ้นสู่ระดับจิตเหนือสำนึก ในภาวะเช่นนี้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีจึง

ทำให้การปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมได้ง่ายขึ้น คุณค่าของความเป็นมนุษย์ในเรื่องของสันติหรือความสงบสุขก็จะถูกพัฒนามากขึ้นด้วย

๔. ปัญญาภานา คือการศึกษาฝึกฝนสมองเพื่อเพื่อให้ความรู้ ความคิด มีสติปัญญา มีความเฉลียวฉลาด การจัดการศึกษาในทุก ๆ สถานศึกษามีเป้าหมายคือการนักเรียนให้มีสติปัญญาที่ดี มีความสามารถทางด้านวิชาการ และที่สำคัญคือ ต้องสร้างนักเรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทางด้านจิตใจด้วย โรงเรียนสัตยาไสสอนนักเรียนให้รู้และเข้าใจในความจริงของโลกและชีวิตเพื่อนำมาซึ่งการรู้แจ้งเห็นจริงในความจริงแห่งตนได้ ทำลายความเห็นแก่ตัวออกจากนักเรียนได้ ดังนั้น โรงเรียนสัตยาไสจึงจัดระบบและกลไกทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญาของนักเรียนโดยการมุ่งพัฒนาจิตสำนึกของนักเรียนให้สูงขึ้น ค้นหาความจริงภายในตัวเองคือปัญญาเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาสติปัญญาจนนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาและการดำเนินชีวิต วิธีการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสจึงใช้วิธีบูรณาการเรื่องของคุณธรรมเข้าไปในทุกรายวิชา ทำให้เด็กได้เข้าใจว่าความเป็นจริงในชีวิตนั้นมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์ไม่ควรมีความเห็นแก่ตัวต้องช่วยเหลือสังคมโดยรวมอยู่เสมอ เมื่อสามารถทำให้นักเรียนเข้าใจในความจริงแห่งตนได้ การพัฒนาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ในเรื่องสัจยะหรือความจริง ก็จะถูกพัฒนาไปด้วย

๒.๔.๘ บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

จากการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนสัตยาไส ซึ่งมีเป้าหมายคือ นักเรียน เพราะนักเรียนเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการเรียนการสอน การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของนักเรียนจึงเป็นตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการศึกษา การจัดการเรียนการสอนจึงครอบคลุมทุกขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนว่าสามารถส่งผลให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้มากน้อยเพียงใด และมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านอุปนิสัยและการกระทำ (กาย)

โรงเรียนสัตยาไสมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยของนักเรียนให้มีคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ดี ดังนั้นจึงมีการฝึกฝนนักเรียนอย่างเต็มที่ เพราะนักเรียนมีชีวิตอยู่กับโรงเรียนและครูตลอดเวลา จึงสามารถควบคุมพฤติกรรมนักเรียนได้ง่าย โรงเรียนสัตยาไสจึงจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับนักเรียนได้ดี เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับนักเรียน ทำให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณเพียงพอ ที่จะแยกแยะข้อมูลที่เป็นผลร้ายหรือเป็นประโยชน์กับตัวนักเรียนเอง นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนสัตยาไสเมื่อออกไปใช้ชีวิตในสังคมจึงไม่ก่อปัญหาใด ๆ ไม่หลงใหลกับสิ่งยั่วเย้าต่าง ๆ ดังที่ วุฑิศา อนันต์เจริญวัฒนา ผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนสัตยาไส ได้กล่าวเอาไว้ว่า “แต่ก่อนลูกชายมีปัญหากับการเข้าสังคมเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนเดิม เป็นเด็กมีความมั่นใจในตัวเองสูง มักยึด

ตนเองเป็นใหญ่ ไม่มีความเสียสละ ขาดทักษะทางสังคม ไม่รู้จักการแพ้ ไม่รู้จักการแบ่งปันให้กับผู้อื่น แต่จะเป็นเด็กเรียนเก่ง มีทักษะด้านคณิตศาสตร์ที่ดีกว่าเด็กในวัยเดียวกัน มีความฉลาดเกินอายุ พอมาเรียนที่โรงเรียนสัตยาไส ช่วงแรกมีปัญหาการเข้ากับเพื่อนไม่ได้ แต่พออยู่ไปสักพักหนึ่ง เขาสามารถปรับตัวได้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เริ่มมีการมองโลกในแง่ดีมากขึ้น เริ่มเล่นกับเพื่อน ๆ ได้ รู้จักแพ้ รู้จักชนะ มีการถนอมน้ำใจผู้อื่น แม้กระทั่งกลับไปอยู่บ้านในช่วงปิดเทอมก็สามารถเข้ากับคนอื่นได้ มีการชวนพ่อแม่ทำกิจกรรมสมาธิ สวดมนต์ ช่วยเหลืองานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เริ่มเป็นไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม”^{๔๔}

หากเป็นนักเรียนในวัยที่อายุมากขึ้นในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พวกเขาจะมีการประเมินตัวเองในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยของตนเอง ดังคำกล่าวของ พิมพ์ชนก กนกทอง และ วาสนา แซ่อึ้ง ว่า “จากที่เคยเป็นคนขี้เกียจ ไม่มีระเบียบวินัยในตัวเอง ชอบใช้เงินซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย จากที่เคยเรียนแบบแข่งขันกันทำให้ตนเองรู้สึกกดดันเพราะความเชื่อว่าจะต้องเรียนให้เก่งเท่านั้น จึงจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ แต่เมื่อมาอยู่ในโรงเรียนสัตยาไส ที่เป็นโรงเรียนมีบรรยากาศร่มรื่น ครูใจดี มีวิธีการสอนที่ปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดี ให้เป็นคนมีคุณธรรมมากกว่าความเป็นคนเก่ง การทำสมาธิทำให้มีความสุข ช่วยในการเรียนได้มาก มีความตั้งใจในการเรียนมากขึ้น ผลการเรียนดีขึ้น ไม่แข่งขันกับใคร ไม่มีภัยจากสิ่งเสพติด และที่สำคัญรู้สึกที่ตนเองเป็นเด็กดีมากขึ้นเมื่อกลับไปอยู่บ้าน”^{๔๕}

๒. ด้านสังคมและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (ศีล)

โรงเรียนสัตยาไสจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาอุปนิสัยที่ดีงามให้กับนักเรียนซึ่งให้ความสำคัญเป็นอย่างแรกก่อนเน้นการพัฒนาทางวิชาการ ซึ่งทางโรงเรียนมีแนวคิดว่า การสร้างพื้นฐานทางจิตสำนึกของนักเรียน อุปนิสัยที่ดีงามและการมีคุณธรรมให้กับนักเรียนจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับนักเรียนเมื่อต้องออกไปอยู่ในสังคมภายนอก เมื่อต้องไปใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น รวมถึงการต้องไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อาจจะเป็นสภาพแวดล้อมที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน ทั้งนี้การมีอุปนิสัยที่ได้รับการปลูกฝังมาอย่างดีในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม อันอาจส่งผลให้นักเรียนของโรงเรียนสัตยาไสไม่ถูกสิ่งแวดล้อมที่เลวร้ายกลืนได้ และยังทำให้นักเรียนสามารถเป็นส่วนหนึ่งที่ดีงามและมีคุณค่าของสังคมได้

^{๔๔} วุฑฒิกา อนันต์เจริญวัฒนา, อังนิน นานันดดา ชื่นแสงเนตร์, “การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของของโรงเรียนสัตยาไส”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๖.

^{๔๕} พิมพ์ชนก กนกทอง และ วาสนา แซ่อึ้ง, อังนิน นานันดดา ชื่นแสงเนตร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗.

กัณฑ์อุทัย อินเพน ได้กล่าวว่า “การเรียนการสอนในโรงเรียนสัตยาไสมีการแบ่งปันความคิดเห็นซึ่งกันและกันในแต่ละวันก็จะได้รับความรู้ใหม่เพิ่มมากขึ้น ได้รับรู้เรื่องราวที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันทั้งเรื่องการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและสังคม รวมถึงข้อคิดต่าง ๆ ที่นำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ข้อมูลบางอย่างที่รับรู้ เช่น การแต่งตัวไม่มีมิดชิดของผู้หญิง พฤติกรรมของเพื่อนในวัยเดียวกัน เรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ การเสพสิ่งเสพติด ก็สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะอยู่ในสิ่งแวดล้อมดี มีความคิดว่าความดีเป็นสิ่งสำคัญกว่าเรื่องความงามภายนอก มีการใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อหาความรู้ รับรู้ข่าวสารและแยกแยะได้ว่าดีหรือไม่ดี การได้ออกไปทัศนศึกษานอกโรงเรียนทำให้รับรู้การเข้าสังคมมากขึ้น และการเรียนในโรงเรียนสัตยาไสยังทำให้ได้รับรู้เรื่องของศาสนาต่าง ๆ มากขึ้น เข้าใจแนวคิดของศาสนาต่าง ๆ ดีขึ้น ไม่มีการแบ่งแยกศาสนาเพราะทุกศาสนาต่างสอนให้เราเป็นคนดีเหมือนกัน”^{๔๖}

รสรินทร์ พันชนะ ก็ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงหลังเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนสัตยาไส ว่า “เมื่อมาเรียนที่นี่รู้สึกว่าคุณเองได้รับความรู้เรื่องภาษามากขึ้น วิธีการสอนก็แตกต่างจากที่เคยเรียนมา นักเรียนในห้องเรียนก็กล้าถามมากขึ้น การเรียนรู้ทุกคนต้องรู้ ต้องเข้าใจ โรงเรียนสัตยาไสสร้างโอกาสการเรียนรู้มาก มีโอกาสได้ไปศึกษาภาคฤดูร้อนที่ประเทศออสเตรเลีย โรงเรียนจัดการให้ทุกอย่าง การนั่งสมาธิช่วยให้เป็นคนใจเย็น รู้จักคิดก่อนพูด ผลการเรียนรู้ดีขึ้น พ่อแม่ดีใจกับสิ่งที่ลูกได้รับ จากไม่เคยใกล้ชิดพ่อแม่ก็ใกล้ชิดมากขึ้น กล้าพูดคุยกับพ่อแม่มากขึ้น มีความมั่นใจมากขึ้น จากเคยพูดจาไม่สุภาพก็พูดจาไพเราะมากขึ้น มีความรู้สึกรู้ว่าการจัดการเรียนการสอนที่นี้ปลูกฝังคุณค่าความเป็นมนุษย์อยู่ในตัวเอง ในบางครั้งกลับมีความรู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นคนดีมากเมื่อออกไปสู่สังคมภายนอก เช่น การลูกให้คนชราที่นั่งบนรถประจำทาง หรือการเก็บขยะข้างถนนไปทิ้งลงถังขยะ เป็นต้น”^{๔๗}

๓. ด้านอารมณ์และจิตใจที่มีความสงบ (จิต)

นักเรียนที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนสัตยาไสตั้งแต่ชั้นอนุบาล พฤติกรรมแรกเริ่มของเด็กในวัย ๓-๖ ขวบ ก็เป็นวัยที่ต้องได้รับการเรียนการสอนตามรูปแบบของการจัดการศึกษาของโรงเรียนสัตยาไส คือ การปลูกฝังคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการ การพัฒนาอุปนิสัยที่ดี โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีได้มุ่งเน้นการยึดเย็ดความเป็นวิชาการให้กับนักเรียน แต่เน้นที่การเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมที่ดีงามและการทำกิจกรรมสมาธิ ได้นักเรียนหัดจดจำผ่านการเล่านิทาน

^{๔๖} กัณฑ์อุทัย อินเพน, อ้างใน นานัดดา ชื่นแสงเนตร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๔๗} รสรินทร์ พันชนะ, อ้างใน นานัดดา ชื่นแสงเนตร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

การเล่นเกม เป็นต้น ด้วยปณิธานของโรงเรียนที่มีความตั้งใจอย่างแท้จริงว่า โรงเรียนจะเน้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนเป็นเดิมกว่าเป็นคนเก่ง ผลสัมฤทธิ์ที่ปรากฏออกมาก็เป็นคุณลักษณะที่ดีในตัว of นักเรียน สอดคล้องกับคำกล่าวของ อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา ที่ว่า “นักเรียนหลายคนมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น กล้าแสดงออกทางความคิดและมีความประพฤติที่ดี โดยครูไม่จำเป็นต้องไปบังคับว่าคุณธรรมข้อนี้ นักเรียนต้องปฏิบัติให้ได้จึงจะเป็นคนดีได้ แต่การที่โรงเรียนปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีผ่านการฝึกสมาธิ การเข้าห้องสวดมนต์ การฟังนิทานธรรมะทุกวัน มีชั่วโมงคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ครูบูรณาการเข้าไปในทุกวิชาอยู่ตลอดเวลา การดึงคุณธรรมที่ออกมาจากนักเรียน สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้เอง เป็นคนดีได้ด้วยตัวเอง ขณะเดียวกันหากเขาได้ซึมซับคุณธรรมที่ดีผ่านทางด้านวิชาการทั่ว ๆ ไปด้วยแล้ว เขาก็สามารถเป็นคนเก่งได้ด้วย เพราะคนดีจะขยัน รู้จักช่วยเหลือคนอื่น ๆ ให้เป็นคนเก่งเหนือกว่าเขา คนดีจะเป็นคนมีสมาธิในการเรียน เพราะได้ฝึกสมาธิอยู่เสมอ จิตใจก็สงบ ความจำก็ดี ดังนั้นในที่สุดก็จะกลายเป็นทั้งคนเก่งและดีด้วย”^{๘๘} ซึ่งในเรื่องนี้ผู้ปกครองของนักเรียนก็ให้การยอมรับในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสและรับรองผลสัมฤทธิ์จากการส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนสัตยาไส ดังคำกล่าวของ อุษา กนกทอง ว่า “เข้าใจนโยบายของโรงเรียนเมื่อได้มาสัมผัสด้วยตนเองและนักเรียนต้องเต็มใจที่จะมาเรียนที่นี่ ต้องไม่ใช่การบังคับ ระบบการเรียนการสอนของที่นี่เน้นการนั่งสมาธิ การช่วยเหลือตัวเอง ถือเป็นการฝึกวินัยให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี ได้ส่งลูก ๓ คนมาเรียนที่โรงเรียนสัตยาไส เหตุผลที่เลือกโรงเรียนนี้คือ สิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียน เพราะไม่ไว้ใจสิ่งแวดล้อมภายนอกในปัจจุบัน ทั้งเรื่องข่าว เรื่องยาเสพติด รู้สึกว่าเป็นภัยใกล้ตัวลูกเป็นอย่างมาก หลังส่งลูกเข้าเรียนแล้วพบว่า ลูกทั้ง ๓ คนมีการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม อุปนิสัยดีขึ้น มีความรับผิดชอบในตัวเองมากขึ้น มีความอดทน มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ปกติลูกจะเป็นเด็กสมาธิสั้น แต่หลังจากได้ทำกิจกรรมสมาธิของโรงเรียนแล้วปรากฏว่าเขามีสมาธิในการเรียนดีขึ้น มีความคิดในเรื่อง ต่าง ๆ ดีขึ้น เชื่อฟังพ่อแม่ ในเรื่องการใช้จ่ายก็เป็นคนประหยัดอดออมเป็นคุณค่าของเงินมากขึ้น เมื่อมีโอกาสซื้อของก็จะรู้จักเลือกความจำเป็นของสินค้าก่อน มีความรู้สึกเชื่อมั่นในตัวครูของโรงเรียนสัตยาไสอย่างมากว่าสามารถดูแลลูกได้เป็นอย่างดี และช่วยส่งเสริมให้ลูกเป็นคนดีของสังคมได้ในอนาคต”^{๘๙}

^{๘๘} อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา,ดร.,อ้างใน นานันดดา ชื่นแสงเนตร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

^{๘๙} อุษา กนกทอง, อ้างใน นานันดดา ชื่นแสงเนตร์, เรื่องเดียวกัน.

๔. ด้านสติปัญญาและผลการเรียน (ปัญญา)

นักเรียนที่จบจากโรงเรียนสัตยาไสสามารถสอบเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยได้ทุกคนและที่จบออกไปแล้วต่างก็เป็นผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไส โดยโรงเรียนจะมีการติดตามดูนักเรียนที่จบออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอก ว่ามีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็ยังยืนยันว่านักเรียนยังเหมือนเดิม ไม่ได้หลงไปกับสิ่งแวดล้อมภายนอก ไม่มีการคิดสิ่งเสียดสี ไม่สร้างเรื่องเสียหายใด ๆ นักเรียนจะมีความเสียสละมาก ไม่คำนึงถึงความต้องการของตนเอง ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจที่นักเรียนสามารถเป็นผู้เสียสละได้อย่างแท้จริง

ปัจจุบันโรงเรียนสัตยาไสเข้าร่วมโครงการศึกษาชื่อว่า “จิตตปัญญาศึกษา” เป็นภาคีทางการศึกษาเรียนรู้ของประเทศไทย โดยความร่วมมือของหลายองค์กรเช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันอาศรมศิลป์, โรงเรียนรุ่งอรุณ, สถาบันขวัญเมือง, เสริมสิกขาลัย, โครงการจิตวิวัฒน์ (แผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มุลนิธิศตศรี-สฤยดัจจ์), มูลนิธิสาธาณสุขแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) หรือการศึกษาที่เน้นการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นคุณภาพด้านในของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ ซึ่งการเรียนรู้แบบนี้จะทำให้เกิดความรัก ความเมตตา มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและเป็นการร่วมสร้างสังคมพื้นฐานปัญญา (Wisdom-Based Society) รวมทั้งการฝึกฝนในเรื่องของจิตใจ การฝึกสติ สมาธิ ซึ่งเป็นเรื่องที่สมควรปฏิบัติควบคู่ไปกับวิชาในห้องเรียน เพื่อให้เกิดการเปิดรับข้อมูลหรือความรู้อย่างเต็มที่ สุขภาพกายและใจจะดีขึ้น ผลการเรียนรู้ย่อมจะดีขึ้นด้วย เรียกว่าเรียนอย่างมีความสุข พัฒนาวิธีการเรียนรู้ของมนุษย์ให้สามารถเชื่อมโยงวิชาการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระพุทธิพงษ์ ปุณณิโร (แร่ทอง) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า^{๕๐} สภาพการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียน

^{๕๐} พระพุทธิพงษ์ ปุณณิโร (แร่ทอง), สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษา เฉพาะเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

มัธยมศึกษาโดยรวมในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารมีสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านคุณลักษณะในระดับมากที่สุด ด้านระบบในระดับมาก ด้านระบบหลักสูตรสถานศึกษาในระดับมากและด้านสภาพแวดล้อมในระดับมาก ครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยรวมในระดับมาก แต่พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักไตรสิกขาในระดับปานกลาง แต่มีสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรและด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวันในระดับมาก นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยรวมในระดับมาก และเพื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต และด้านปัญญาในระดับมาก

สุนทรี ทันดร ได้ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธกัลยาณมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๕๐ พบว่า^{๕๐} ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านรูปแบบโรงเรียนวิถิพุทธ (จัดวิถิพุทธสู่การเรียนรู้) พบว่า โรงเรียนจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมลักษณะไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา พัฒนาผู้เรียนอย่างบูรณาการ มีหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน จัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่ยึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธกัลยาณมิตร พบว่าโรงเรียนมีการวางแผนส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เตรียมการ บุคลากร และคณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนกำหนดเป้าหมาย จุดเน้นหรือวิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาหน่วยการเรียนรู้และแผนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอน จัดสภาพกายภาพสถานศึกษา บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ ดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ดูแลสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำการประเมินและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ด้านลักษณะการถือกุศลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธและชุมชน ได้เน้นเรื่องโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญตามประเพณี ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรมีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์รักและหวงแหนในความเป็นไทย

^{๕๐} สุนทรี ทันดร, “การดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธกัลยาณมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงใหม่”, การศึกษาอิสระ ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๑).

สำลี พรมธุ ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต ๔ พบว่า^{๕๒}

๑.บุคลากรสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต ๔ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. บุคลากรสถานศึกษาที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๕

๓. บุคลากรสถานศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๑

ชาตรี นามคุณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑ พบว่า^{๕๓}

๑. ด้านปัจจัย ผู้บริหารและครูมีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มีความจริงใจในการทำงาน โรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีความพยายามในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เอื้อต่อการเรียนรู้

๒. ด้านกระบวนการ มีสภาพ การดำเนินงาน โดยโรงเรียนได้มีการบูรณาการพุทธธรรม สอดแทรกเข้าไปในสาระการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นความสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตรในโรงเรียน

๓. ด้านผลผลิต มีสภาพการดำเนินงานโดยโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ มีความสามารถระดับสูงในการพัฒนานักเรียนตามแนวทางพุทธธรรมและไตรสิกขา ทำให้ผลของการดำเนินงานอยู่ในระดับสูงตามไปด้วย

๔. ด้านผลกระทบ โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนตามวิถีทางโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักไตรสิกขาอย่างดียิ่ง

^{๕๒} สำลี พรมธุ, “สภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต ๔”, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๕๓} ชาตรี นามคุณ, “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

สุรพงษ์ ชูเดช ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕” พบว่า^{๕๔}

๑. ผู้เรียนที่ได้รับการฝึกอบรมวินัยในตนเองตามแนวทางไตรสิกขา มีวินัยในตนเองสูงกว่าผู้เรียนที่ได้รับการฝึกอบรมวินัยตามวิธีปกติ ทั้งเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมและเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมแล้ว ๑ เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๒. ผู้เรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมาก-ควบคุมน้อย เมื่อได้รับการฝึกอบรมวินัยในตนเองตามแนวทางไตรสิกขา มีวินัยในตนเองไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจากผู้เรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมาก-ควบคุมมาก แบบรักน้อย-ควบคุมมาก และแบบรักน้อย-ควบคุมน้อย

สุนีย์ พงอุทิศได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖” พบว่า^{๕๕}

๑. ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาสูงกว่าผู้เรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๒. ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขา มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าผู้เรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขา มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

พระมหาเสกสรรค์ จิรภาโส (จีแสง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักไตรสิกขาที่มีต่อการจัดการศึกษาไทย” พบว่า^{๕๖} ไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการ

^{๕๔} สุรพงษ์ ชูเดช, “ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕”, ปรินญาณพนธ์ วิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒).

^{๕๕} สุนีย์ พงอุทิศ, “ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาหลักสูตรและการสอน, (สถาบันราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๗).

^{๕๖} พระมหาเสกสรรค์ จิรภาโส (จีแสง), “การศึกษาวิเคราะห์หลักไตรสิกขาที่มีต่อการจัดการศึกษาไทย”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นมรดกธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงวางแผนแผนในการศึกษาไว้สืบมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและต้องส่งเสริมให้ชนในชาติมีการศึกษา ดังนั้นแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ จึงได้จัดการศึกษาของไทยบนพื้นฐานแนวคิดตามหลักไตรสิกขา โดยให้นำหลักไตรสิกขาไปใช้ในการจัดการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ ดังนี้ โดยคำนึงถึงสาระการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นสำคัญ มุ่งเน้นพัฒนาให้ครบทั้งด้านพุทธิพิสัย (ปัญญา) จิตพิสัย (สมาธิ) และทักษะพิสัย (ศีล) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องจัดให้บูรณาการกับกลุ่มสาระอื่น ๆ ด้วย เช่น กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี ก็มุ่งส่งเสริมให้มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำงาน เป็นต้น กระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนต้องจัดให้มีบรรยากาศของการเรียนรู้ มีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย น่าสนใจ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีความหลากหลาย มุ่งส่งเสริมด้านร่างกาย สังคม อารมณ์และปัญญา ซึ่งเทียบได้กับหลักภาวนา ๔ คือ กายภาวนา สติภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา การวัดและประเมินผลสามารถทำได้หลายรูปแบบเช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ผู้ใกล้ชิด เป็นต้น การวัดและการประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะผู้ถูกประเมินอาจไม่ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง การวัดและประเมินผลต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เรียน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี ผลการวัดและประเมินจึงจะมีความน่าเชื่อถือ

หลักไตรสิกขาที่ปรากฏในหลักสูตรสถานศึกษา กระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา สืบได้แก่ การสมาทานศีล แสดงตนเป็นพุทธมามกะแล้วรักษาศีล ๕ ตามที่สมาทานนั้น สมาธิ เป็นผลที่เกิดจากการสวดมนต์ แผ่เมตตา เจริญจิตภาวนาตามหลักอานาปานสติ การทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ปัญญา เช่น วิเคราะห์การกระทำของบุคคลที่เป็นแบบอย่างในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติ เป็นต้น

ชัชวาลย์ ชำนาญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี พบว่า^{๕๗}

^{๕๗} ชัชวาลย์ ชำนาญ, “การบริหารงานบุคคลเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี”, ปรินิพนธ์ คุรุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๕๐).

๑. โรงเรียนสัตยาไสดำเนินการปฏิรูปหลักสูตรสถานศึกษา ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และปฏิรูปบุคลากรของโรงเรียน เป็นการปฏิรูปการศึกษาทั้งด้านการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาสอดคล้องทั้งระบบ

๒. รูปแบบการบริหารงานบุคคลภายในโรงเรียน เป็นรูปแบบเน้นคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการ ตามแนวทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Management Theory) เพื่อสร้างคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ ได้แก่ ความจริง ความรักความเมตตา ความสงบ การประพฤติชอบ และการไม่เบียดเบียน ใช้หลักการเป็นแบบอย่างที่ดีและหลักความรักความเมตตา เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมแบบคณะกรรมการสร้างแรงเสริมทางบวกและมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมบริบทและปัจจัยของโรงเรียนผ่านทางสัมพัทธ์ทั้ง ๕ สร้างแรงบันดาลใจจากความรักความเมตตาที่เปรียบเสมือนกับสัมผัสที่หกให้บุคลากรในโรงเรียนเกิดจิตสำนึกมีวินัยในตนเองและต่อหน้าที่ เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมการทำงานแบบครอบครัว

นายนัดดา ชื่นแสงเนตร์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของโรงเรียนสัตยาไส” ซึ่งได้ศึกษาถึงระบบและกลไกในการจัดการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แล้วนำเสนอผลงานการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ พบว่า^{๔๘} การจัดการศึกษาของโรงเรียนสัตยาไส คือ เครื่องมือในการยกระดับจิตใจให้กับผู้เรียนสามารถพัฒนาอุปนิสัยที่ดีงาม พร้อมทั้งปลูกฝังคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการ คือ สัตย์ (ความจริง) ธรรมะ (ความประพฤติชอบ) สันติ (ความสงบสุข) เปรมมา (ความรักความเมตตา) และ อหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ให้กับผู้เรียน จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงของผู้เรียนในการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นเป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียนสัตยาไส จากเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น โรงเรียนสัตยาไสได้แปรไปสู่การปฏิบัติ โดยการจัดระบบและกลไกการเรียนรู้และการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากภายในโดยใช้ “จิตใจ” เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เพื่อยกระดับจิตใจให้กับผู้เรียน การเรียนรู้ตามแนวทางของโรงเรียนสัตยาไส จึงอยู่ที่การควบคุมและการฝึกจิตใจให้มีสมาธิโดยการทำสมาธิและการสวดมนต์ ส่วนมรรควิธีการสอนก็เน้นการผสมผสานความรู้ควบคู่ไปกับการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปในการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงครูผู้สอนซึ่งอยู่ในบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ครูต้องมีความรัก ความเมตตาอย่างแท้จริงให้กับผู้เรียน เป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนนำคุณค่าแห่งความเป็น

^{๔๘} นายนัดดา ชื่นแสงเนตร์, “การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของโรงเรียนสัตยาไส”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

มนุษย์ที่อยู่ในแต่ละคนออกมาพัฒนา ให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นมนุษย์ผู้ที่ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนใหญ่

พระมหาดร. จันทคุตโต (แผ่นทอง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามหลักไตรสิกขา: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า^{๕๕}

ผลการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามหลักไตรสิกขา โดยภาพรวมทั้งหมด ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับปัจจัย คือ

๑. ปัจจัยด้านผลผลิต หรือผลสัมฤทธิ์ (Product = P๒, outcome) ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เรียงตามลำดับตัวชี้วัด ดังนี้ ตัวชี้วัดด้านผลกระทบต่อบ้าน/วัด/โรงเรียน ตัวชี้วัดด้านการนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน (ภาวนา ๔) และตัวชี้วัดด้านการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา

๒. ปัจจัยด้านบริบท (Context = C) ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เรียงตามลำดับตัวชี้วัด ดังนี้ ตัวชี้วัดด้านวัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดด้านการประเมินโครงการ

๓. ปัจจัยด้านปัจจัยป้อนเข้า (Input = I) พบว่า ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เรียงตามลำดับตัวชี้วัด ดังนี้ ตัวชี้วัดด้านบุคลากร ตัวชี้วัดด้านหลักสูตร/กฎระเบียบ ตัวชี้วัดด้านสถานที่ ตัวชี้วัดด้านวัสดุอุปกรณ์/สื่อการสอน และตัวชี้วัดด้านงบประมาณ ซึ่งได้รับการประเมินคุณภาพในระดับพอใช้

๔. ปัจจัยด้านกระบวนการปฏิบัติ (Process = P๑) พบว่า ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับดี เรียงตามลำดับตัวชี้วัด ดังนี้ ตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการ ตัวชี้วัดด้านกิจกรรมสนับสนุน ตัวชี้วัดด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และตัวชี้วัดด้านการวัดผลและประเมินผล

วิรัตน์ มั่นทานนท์ ได้สรุปผลการวิจัยศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต พบว่า^{๕๖} การจัดการศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขามาบูรณาการเข้ากับการสอนให้เด็กได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านจริยธรรม นอกจากนี้การจัดสถานที่ศึกษาให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีสภาพเป็นธรรมชาติ ด้วยต้นไม้ เป็นการสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก เพื่ออำนวยความสะดวกให้เด็กได้ฝึกฝนพัฒนาด้านศีล

^{๕๕} พระมหาดร. จันทคุตโต (แผ่นทอง), คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๕๖} วิรัตน์ มั่นทานนท์, อิทธิพลของหลักไตรสิกขาที่มีผลต่อการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก : กรณีศึกษาศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๔-๕.

สมาธิ ปัญญา ในส่วนของครูผู้สอนต้องมีพื้นฐานทางจริยธรรมสูง มีจิตใจรักเด็ก มีความเสียสละเป็นต้น ผลการสอนโดยใช้หลักไตรสิกขาทำให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงทางกาย วาจา จิตใจและสติปัญญาไปในทางที่ดี คือ มีจริยธรรมสูงขึ้น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สรรพสัตว์และเพื่อนมนุษย์ เช่น มีความเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียน มีจิตใจอ่อนโยน รู้จักเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีสติ รู้จักช่วยเหลือตัวเอง มีความร่าเริงแจ่มใส

พิชณัฐณ์ บุญช่วย ได้สรุปผลการศึกษาระบบการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา พบว่า^{๑๐๑} ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาที่เน้นการฝึกอบรมตนเองอย่างมีขั้นตอนเพื่อนำไปสู่การพ้นทุกข์ ในภาคปฏิบัติ องค์ธรรมคือไตรสิกขาจะทำงานไปพร้อม ๆ กันและประสานกันอย่างเป็นพื้นฐานให้แก่กัน ไตรสิกขายังมีลักษณะที่เป็นสหสัมพันธ์ภายนอกของคนที่ทั้ง ๔ ด้าน คือ กาย,สังคม,อารมณ์และปัญญา การพัฒนาดังกล่าวจะปรากฏให้เห็นจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปในทางที่น่าพอใจและเหมาะสม และสามารถนำภavana ๔ มาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินคุณภาพของไตรสิกขาได้ด้วย

ในด้านการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา พระครูพิพิธสุตาทรรได้ศึกษาการขยายผลการสร้างเครือข่ายโรงเรียนวิถิพุทธตามแนวสาระพระพุทธศาสนา พบว่า^{๑๐๒} โรงเรียนวิถิพุทธจังหวัดเชียงใหม่ ได้พยายามดำเนินการเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร รวมทั้งเน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน ตามลักษณะโรงเรียนวิถิพุทธและสอดคล้องกับตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ โดยผู้บริหาร มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน แต่ต้องพัฒนาคุณลักษณะด้านการมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ถือศีล (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และการมีหลักพรหมวิหารธรรม

ครูผู้สอนและรับผิดชอบโครงการ มีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนาให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา แต่ต้องพัฒนาคุณลักษณะด้านการมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา

^{๑๐๑} พิชณัฐณ์ บุญช่วย,การศึกษาระบบการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๐๒} พระครูพิพิธสุตาทรร,การขยายผลการสร้างเครือข่ายโรงเรียนวิถิพุทธตามแนวสาระพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

ด้านสภาพแวดล้อม มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนอย่างเหมาะสม มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรม โดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียนสภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด สอดคล้องกับแนวทางโครงการทุกประการ

ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งผู้จัดการเรียนรู้และผู้เรียน รวมทั้งจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน

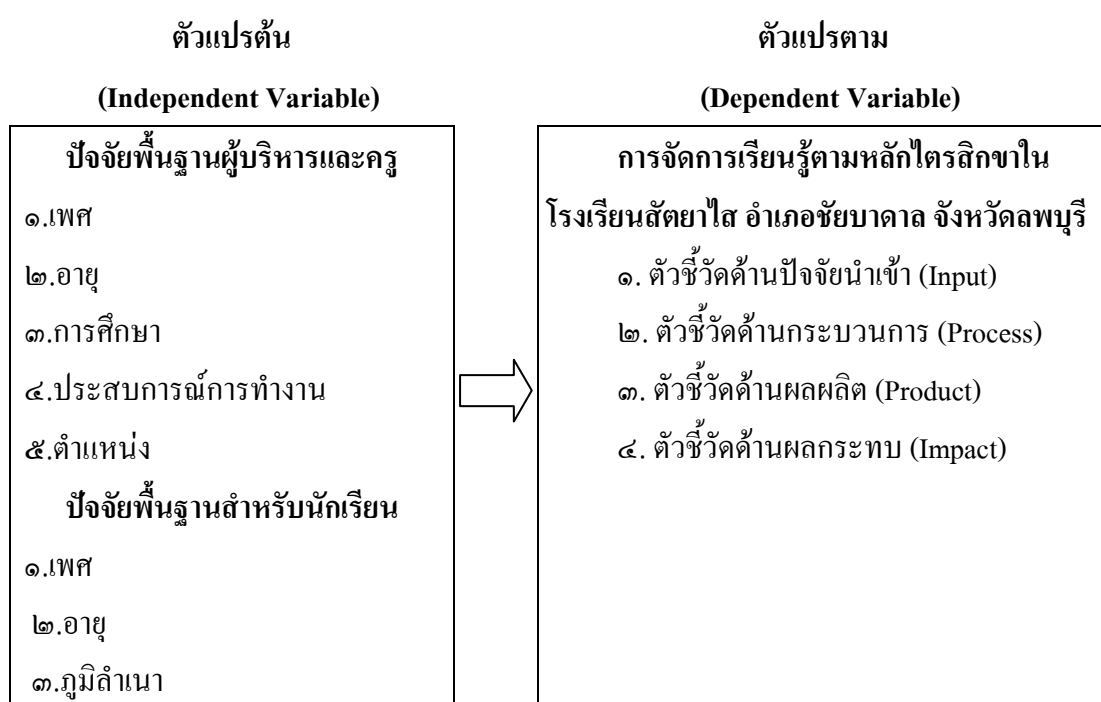
ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ เน้นการนิมนต์พระสงฆ์หรือเชียววิทยากรภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ และจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด หรือศาสนสถาน ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง แต่ต้องพัฒนาใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

ด้านบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร เน้นส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง ส่งเสริมบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน ให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและการดำเนินงานด้านคุณธรรม จริยธรรม ของผู้บริหาร ครู และนักเรียน ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านคุณธรรม พบว่า การวิจัย การค้นคว้า ที่เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญา และพัฒนาให้นักเรียนมีพัฒนาการครบทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทย เพื่อให้สอดคล้องกับจุดหมายสำคัญ คือ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานพัฒนานวัตกรรมการศึกษา จัดให้มีรูปแบบการพัฒนาทางการศึกษาหลายรูปแบบ และการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาโดยบูรณาการพุทธธรรม เป็นนวัตกรรมที่เน้นการเสริมสร้างนักเรียนให้มนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทยในทุกมิติ เพราะการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการจัดการเรียนการ

สอน ที่ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาดำเนินการอบรมสั่งสอนและสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต (ปัญญา) โดยอยู่ในกรอบอันดีงามของศาสนา กฎกติกาของสังคม (ศีล) พึ่งพาอาศัยกันและกันบนพื้นฐานแห่งเมตตา สามารถเผชิญปัญหาและความขัดแย้งด้วยสันติ มีความสงบสุขจากภายในสู่ภายนอก (สมาธิ) เกิดสันติภาพแก่สังคมโดยรวมในอนาคต

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

๓.๑ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

๓.๑.๑ ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยได้ศึกษาคำราชต่างๆ เอกสาร พร้อมกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย

๓.๑.๒ ขั้นพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย โดยใช้ตัวชี้วัดโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งกำหนดเป็นกรอบแนวความคิดในการทำแบบสอบถาม พร้อมกับหาความเที่ยงตรงของแบบสอบถามที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ โดยมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา พร้อมทั้งหาความเชื่อมั่น โดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่มีใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย และให้กรรมการควบคุมการวิจัย ได้ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๑.๓ ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑.๔ ขั้นอภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดมาอภิปรายให้ตรงกับวัตถุประสงค์และสรุปผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นรายงานวิจัยต่อไป

๓.๒ ขอบเขตการวิจัย

๓.๒.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยที่โรงเรียนสัตยาไส ตำบลลำธารายณ์ อำเภอยะบะดาล จังหวัดลพบุรี เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่ใช้หลักการสอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ๕ ประการ และจัดการศึกษาเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้เสียกับโรงเรียน เป็นโรงเรียนต้นแบบการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ เป็นโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธและทำการปฏิรูปการเรียนรู้ก่อนที่พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.๒๕๔๒ จะออกมาบังคับใช้ นับเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

๓.๒.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนสัตยาไสชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๑๔ คน ซึ่งผู้วิจัยใช้ประชากรทั้งหมดเป็นหน่วยศึกษาดังตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประเภทผู้ให้ข้อมูล	จำนวนประชากร (คน)
ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม	
๑.ผู้บริหารโรงเรียน	๑๒
๒.ครูประจำชั้นช่วงชั้นที่ ๒	๒๕
๓.นักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๒	๗๗
รวม	๑๑๔

๓.๒.๓ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔ โดยครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

๑. ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ ข้อ คือ

- ๑.๑ ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน
- ๑.๒ การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ
- ๑.๓ การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

๒. ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบคือ

- ๒.๑ การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)
- ๒.๒ บรรยาการและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร
- ๒.๓ การกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

๓. ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output) มี ๑ องค์ประกอบหลัก คือ พัฒนากาย ศีลจิตและปัญญา

๔. ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Impact) มีองค์ประกอบหลัก ๑ องค์ประกอบ คือ บ้านวัดโรงเรียนได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๓.๒.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษา คำนวณ และวิจัยประมาณ ๖ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่กรกฎาคม ๕๔ ถึงเดือนมกราคม ๕๕

๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย

๓.๓.๑ ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี แบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามประชากรผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) ๕ ระดับ ดังนี้

ระดับ ๕	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติมากที่สุด
ระดับ ๔	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติมาก
ระดับ ๓	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติปานกลาง
ระดับ ๒	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติน้อย
ระดับ ๑	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๓.๓.๒ วิธีสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาเป็นแนวทางในการนิยามคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างแบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ตามแนวคิดที่ได้จากขั้นตอนที่ ๑ และขั้นตอนที่ ๒ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) ตามแนวคิดของ (Likert) ๕ ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลผล

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ประเมินค่าความหมายตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด^๑ และกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายในการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	๔.๕๑-๕.๐๐	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติมาก
คะแนนเฉลี่ย	๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติน้อย
คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง	สภาพที่ปฏิบัติน้อยที่สุด

๓.๓.๓ การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน เพื่อเชิญให้ตรวจความตรงตามเนื้อหา ความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยกับข้อคำถาม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ๓ กรณีดังนี้ มีความเห็นด้วย ไม่แน่ใจ และไม่เห็นด้วยต่อข้อคำถามนั้น ๆ ซึ่งมีค่ากำหนดคะแนนดังนี้

- +๑ แทน มีความเห็นสอดคล้องสัมพันธ์
- ๐ แทน ไม่แน่ใจว่ามีความเห็นสอดคล้องสัมพันธ์
- ๑ แทน มีความเห็นที่ไม่สอดคล้องสัมพันธ์

ใช้วิธีการคำนวณหาค่า IOC โดยใช้สูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC = ดัชนีความสอดคล้อง ความตรงเชิงเนื้อหาและโครงสร้าง

$\sum R$ = ผลรวมคะแนนของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ^๒

^๑ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓), หน้า ๕๕-๑๐๐.

^๒ สุวิมล ติรกานต์, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์แนวทางการปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

๒. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Tryout) กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนเตรียมบัณฑิต (บริบูรณ์ศิลปศึกษา) จำนวน ๓๐ ชุด ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามพบว่าแบบสอบถามสำหรับผู้บริหารและครูมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๘๘ และแบบสอบถามสำหรับนักเรียน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๕

๓.๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดศรีสุธาราม บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๒. ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู และนักเรียนตอบแบบสอบถามโดยนัดหมายวัน เวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับทางโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๓. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนสัตยาไสชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๑๔ คน ซึ่งผู้วิจัยใช้ประชากรทั้งหมดเป็นหน่วยศึกษา

๔. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ด้วยแบบสอบถามจำนวน ๑๑๔ ฉบับ ได้รับแบบสอบถามครบทุกฉบับ จากนั้นจึงนำแบบสอบถามมาตรวจให้คะแนนและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

๓.๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

๒. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage)

ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

ตอนที่ ๓ รวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะแล้วนำมาสรุปและนำเสนอเป็นค่าความถี่และค่าร้อยละ

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ ๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหาร และครู

๔.๑.๒ ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน

ตอนที่ ๔.๒ การวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๔.๒.๑ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

๔.๒.๒ ด้านกระบวนการ (Process)

๔.๒.๓ ด้านผลผลิต (Output)

๔.๒.๔ ด้านผลกระทบ (Impact)

ตอนที่ ๔.๓ การวิเคราะห์อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๔.๓.๑ อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู

๔.๓.๒ อุปสรรคและข้อเสนอแนะของนักเรียน

ตอนที่ ๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารและครู

ตาราง ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา	ระดับของตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
๑.เพศ	ชาย	๑๒	๓๒.๔
	หญิง	๒๕	๖๗.๖
	รวม	๓๗	๑๐๐
๒.อายุ (ปี)	ไม่เกิน ๓๐	๖	๑๖.๒
	๓๑ – ๔๐	๒๒	๕๙.๕
	๔๑ – ๕๐	๗	๑๘.๙
	๕๑ ขึ้นไป	๒	๕.๔
	รวม	๓๗	๑๐๐

ตาราง ๔.๑ (ต่อ) แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา	ระดับของตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
๓.ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔	๑๐.๘
	ปริญญาตรี	๒๓	๖๒.๒
	ปริญญาโท	๕	๒๔.๓
	ปริญญาเอก	๑	๒.๖
	รวม	๓๓	๑๐๐
๔.ตำแหน่งหน้าที่ ในปัจจุบัน	ผู้บริหารสูงสุด	๑	๒.๖
	ผู้อำนวยการฯ	๑	๒.๖
	รองผู้อำนวยการฯ	๒	๕.๔
	ครูผู้สอน	๓๓	๘๙.๒
	รวม	๓๓	๑๐๐
๕.ประสบการณ์การ ทำงาน (ปี)	ไม่เกิน ๕	๖	๑๖.๒
	๖ – ๑๐	๑๕	๔๕.๔
	๑๑ – ๑๕	๖	๑๖.๒
	๑๖ – ๒๐	๐	๐
	๒๑ – ๒๕	๖	๑๖.๒
	๒๖ ขึ้นไป	๐	๐
	รวม	๓๓	๑๐๐

จากตาราง ๔.๑ พบว่า ผู้บริหารและครู โรงเรียนสัตยาไส อำเภอยะบะดา จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นประชากรที่ศึกษาทั้งหมด จำนวน ๓๓ คน ประชากรเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๖ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๔ มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕ อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕ และอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒ ตามลำดับ มีระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๒ ระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๓ และ ต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘ ตามลำดับ มีตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบันเป็นครูผู้สอน คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๒ เป็นรองผู้อำนวยการโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ ๕.๔ ตามลำดับ

๔.๑.๒ ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน

ตาราง ๔.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา	ระดับของตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
๑.เพศ	ชาย	๓๘	๔๕.๔
	หญิง	๓๕	๕๐.๖
	รวม	๗๓	๑๐๐
๒.อายุ (ปี)	ไม่เกิน ๕	๒	๒.๖
	๑๐ – ๑๒	๖๕	๘๕.๖
	๑๓ – ๑๕	๖	๗.๘
	๑๖ ขึ้นไป	-	-
	รวม	๗๓	๑๐๐
๓.ปัจจุบันเรียนอยู่ในระดับ	ประถมศึกษาปีที่ ๔	๒๑	๒๗.๓
	ประถมศึกษาปีที่ ๕	๑๖	๒๐.๘
	ประถมศึกษาปีที่ ๖	๔๐	๕๑.๕
	รวม	๗๗	๑๐๐
๔.อาชีพของบิดามารดา (ผู้ปกครอง)	รับราชการ	๒๗	๓๕.๑
	เจ้าหน้าที่รัฐ	-	-
	เกษตรกร	๗	๙.๑
	นักธุรกิจ	๑๒	๑๕.๖
	อื่นๆ	๓๑	๔๐.๓
	รวม	๗๗	๑๐๐
๕.ภูมิถิ่นานของนักเรียน	ภาคกลาง	๖๔	๘๓.๑
	ภาคเหนือ	-	-
	ภาคตะวันออก	-	-
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๑	๑๔.๓
	ภาคใต้	๒	๒.๖
	อื่นๆ	-	-
	รวม	๗๗	๑๐๐

จากตาราง ๔.๒ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ ของโรงเรียนสัตยาไส อำเภอยะบะดา จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นประชากรที่ศึกษาทั้งหมด จำนวน ๑๑ คน เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๖ เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ ๔๙.๔ มีอายุระหว่าง ๑๐ – ๑๒ ปี คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๖ อายุระหว่าง ๑๓ – ๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๗.๘ และอายุต่ำกว่า ๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒.๖ ตามลำดับ ศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๕ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๓ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๘ ตามลำดับ อาชีพของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น รับจ้าง เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๓ ประกอบอาชีพ รับราชการ คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๑ เป็นนักธุรกิจคิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖ และเป็นเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ ๙.๑ ตามลำดับ นักเรียนมีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๑ อยู่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓ และ ภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ ๒.๖ ตามลำดับ

ตอนที่ ๔.๒ การวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนสัตยาไส อำเภอยะบะดา จังหวัดลพบุรี นำเสนอในตารางที่ ๔.๓

ตาราง ๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยภาพรวม

ตัวแปรที่ศึกษา	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู	๓.๖๓	๐.๗๓	มาก
การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน	๔.๑๓	๐.๕๒	มาก
การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในภาพรวม	๓.๘๒	๐.๘๓	มาก

จากตาราง ๔.๓ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไสอยู่ในระดับ มาก ($\mu = ๓.๘๒$) โดยสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมาก ($\mu = ๔.๑๓$) และสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครูระดับมาก ($\mu = ๓.๖๓$) ตามลำดับ

๔.๒.๑ สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู

ตาราง ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)	๓.๔๔	๑.๐๔	ปานกลาง
๒. ด้านกระบวนการ (Process)	๓.๖๓	๐.๖๓	มาก
๓. ด้านผลผลิต (Output)	๓.๖๔	๐.๖๑	มาก
๔. ด้านผลกระทบ (Impact)	๓.๖๘	๐.๖๑	มาก
รวม	๓.๖๓	๐.๖๓	มาก

จากตาราง ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครูโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\mu = ๓.๖๓$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านผลกระทบ ($\mu = ๓.๖๘$) รองลงมาคือ ด้านผลผลิต ($\mu = ๓.๖๔$) และด้านกระบวนการ ($\mu = ๓.๖๓$) ตามลำดับ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านปัจจัยนำเข้า ($\mu = ๓.๔๔$)

๑) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

ตาราง ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ของผู้บริหารและครู

ตัวชี้วัด (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน	๓.๒๓	๑.๓๐	ปานกลาง
๒. การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	๓.๖๘	๐.๖๘	มาก
๓. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม	๓.๖๓	๐.๘๖	มาก
รวม	๓.๕๕	๐.๕๕	มาก

จากตาราง ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านปัจจัยนำเข้า (Input) โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\mu = ๓.๕๕$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ($\mu = ๓.๗๓$) รองลงมาคือ การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ($\mu = ๓.๖๘$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน ($\mu = ๓.๒๓$)

๑.๑) ตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน

ตาราง ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การแปลผล
๑. ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการทำงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา	๓.๐๐	๑.๔๗	ปานกลาง
๒. ผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน	๓.๐๘	๑.๕๓	ปานกลาง
๓. ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักไตรสิกขา	๒.๕๗	๑.๒๔	ปานกลาง
๔. ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข)	๓.๓๒	๐.๕๔	ปานกลาง
๕. ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์	๓.๖๕	๐.๕๒	มาก
๖. ครูมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา	๓.๓๐	๐.๘๔	ปานกลาง
๗. ครูรู้และ เข้าใจ หลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา	๓.๒๗	๐.๗๗	ปานกลาง
รวม	๓.๒๓	๑.๓๐	ปานกลาง

จากตาราง ๔.๖ พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = ๓.๒๓$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ ($\mu = ๓.๖๕$) ข้ออื่น ๆ

มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง เรียงจากมากไปน้อย คือ ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิกอบายมุข) ($\mu = ๓.๓๒$) ครูมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้จริงองงามตามหลักไตรสิกขา ($\mu = ๓.๓๐$) ครูรู้และเข้าใจหลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา ($\mu = ๓.๒๗$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักไตรสิกขา ($\mu = ๒.๕๗$)

๑.๒) ตัวชี้วัดด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

ตาราง ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน	๓.๑๔	๐.๘๒	ปานกลาง
๒. โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่นุเคราะห์ในแต่ละปีการศึกษา	๓.๕๗	๐.๘๗	มาก
๓. โรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา	๓.๖๕	๐.๕๒	มาก
๔. โรงเรียนมีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนานักเรียน	๓.๕๕	๐.๖๖	มาก
รวม	๓.๖๘	๐.๖๘	มาก

จากตาราง ๔.๗ พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๖๓$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่นุเคราะห์ในแต่ละปีการศึกษา ($\mu = ๓.๕๗$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย คือ โรงเรียนมีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนานักเรียน ($\mu = ๓.๕๕$) โรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ($\mu = ๓.๖๕$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน ($\mu = ๓.๑๔$)

๑.๓) ตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

ตาราง ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัย	๓.๕๓	๑.๐๑	มาก
๒. โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็น ธรรมชาติ เกือบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน	๓.๘๕	๐.๘๔	มาก
รวม	๓.๖๓	๐.๘๓	มาก

จากตาราง ๔.๘ พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๖๓$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เกือบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน ($\mu = ๓.๘๕$) รองลงมา คือ สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัย ($\mu = ๓.๕๓$)

๒) ด้านกระบวนการ (Process)

ตาราง ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกระบวนการ (Process) ของผู้บริหารและครู

ตัวชี้วัด (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา)	๓.๔๑	๐.๗๒	ปานกลาง
๒. การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	๔.๐๓	๐.๕๐	มาก
๓. การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต	๓.๕๑	๐.๖๔	มาก
รวม	๓.๖๓	๐.๖๓	มาก

จากตาราง ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกระบวนการ (Process) พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกระบวนการ (Process) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๗๓$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ($\mu = ๔.๐๓$) รองลงมาคือ การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ($\mu = ๓.๕๑$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ($\mu = ๓.๔๑$)

๒.๑) ตัวชี้วัดด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

ตาราง ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. โรงเรียนเชิญวิทยากร(ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ผู้มีภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ	๒.๗๘	๑.๐๐	ปานกลาง
๒. โรงเรียนจัดการเรียนรู้โดยผู้จัดการศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีความสุข	๓.๖๕	๑.๐๕	มาก
๓. โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย	๓.๕๑	๐.๖๑	มาก
๔. โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	๓.๑๑	๐.๘๗	ปานกลาง
๕. โรงเรียนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมตามหลักไตรสิกขา	๓.๔๑	๐.๗๒	ปานกลาง
๖. โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	๓.๖๒	๑.๐๑	มาก
๗. โรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน	๓.๗๘	๐.๘๒	มาก
รวม	๓.๔๑	๐.๗๒	ปานกลาง

จากตาราง ๔.๑๐ พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = ๓.๔๑$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน ($\mu = ๓.๗๘$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมากและปานกลาง เรียงจากมากไปน้อย คือ โรงเรียนจัดการเรียนรู้โดยผู้จัดการศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีความสุข ($\mu = ๓.๖๕$) โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ($\mu = ๓.๖๒$) โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย ($\mu = ๓.๕๑$) โรงเรียนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมตามหลักไตรสิกขา ($\mu = ๓.๔๑$) โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ($\mu = ๓.๑๑$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ โรงเรียนเชิญวิทยากร (ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ผู้มีภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ ($\mu = ๒.๗๘$)

๒.๒) ตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร

ตาราง ๔.๑๑ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ทั้งนักเรียนครูและต่อผู้ปกครอง	๔.๓๐	๐.๕๓	มาก
๒. โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน ให้ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น	๓.๕๕	๐.๕๑	มาก
๓. โรงเรียนส่งเสริม ยกย่องเชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ	๔.๑๑	๐.๖๑	มาก
๔. โรงเรียนส่งเสริมให้มี บรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่ สร้างสรรค์	๓.๗๖	๐.๖๘	มาก
รวม	๔.๐๓	๐.๕๐	มาก

จากตาราง ๔.๑๑ พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\mu = ๔.๐๓$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตรทั้งนักเรียนครู

และต่อผู้ปกครอง ($\mu = 4.30$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย คือ โรงเรียนส่งเสริม ยกย่องเชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ ($\mu = 4.11$) โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน ให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ($\mu = 3.95$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ โรงเรียนส่งเสริมให้มีบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ($\mu = 3.76$)

๒.๓) ตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

ตาราง ๔.๑๒ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ	๓.๕๔	๐.๕๖	มาก
๒. โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษาพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ	๓.๖๓	๐.๖๕	มาก
๓. โรงเรียนส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา	๔.๑๑	๐.๘๔	มาก
๔. โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง	๔.๓๕	๐.๕๕	มาก
๕. โรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้ เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา)	๓.๔๖	๑.๐๓	ปานกลาง
๖. โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า	๔.๓๐	๐.๔๖	มาก
รวม	๓.๕๑	๐.๖๔	มาก

จากตาราง ๔.๑๒ พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตโดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\mu = 3.95$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง ($\mu = 4.35$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย คือ โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า ($\mu = 4.30$) โรงเรียนส่งเสริมให้ทุกคนมี

ส่วนร่วมในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา ($\mu = ๔.๑๑$) โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการ
 รับผิดชอบ คุณแลรักษา พัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ ($\mu = ๓.๗๓$) โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรม
 การรับผิดชอบ คุณแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ ($\mu = ๓.๕๔$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ย
 ต่ำสุดคือโรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตาม
 คุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา) ($\mu = ๓.๔๖$)

๓) ด้านผลผลิต (Output)

ตาราง ๔.๑๓ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
 ไตรสิกษาด้านผลผลิต (Output) ของผู้บริหารและครู

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output) (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
การพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา	๓.๗๔	๐.๖๑	มาก

จากตาราง ๔.๑๓ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้
 ตามหลักไตรสิกษาด้านผลผลิต (Output) พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้
 ตามหลักไตรสิกษาด้านผลผลิต (Output) ระดับมาก ($\mu = ๓.๗๔$)

๓.๑) ตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา

ตาราง ๔.๑๔ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
 ไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. นักเรียนดูแลการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย	๓.๓๕	๐.๗๕	ปานกลาง
๒. นักเรียนปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต	๓.๘๔	๐.๘๓	มาก
๓. นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา	๓.๓๘	๐.๘๓	ปานกลาง

ตาราง ๔.๑๔ (ต่อ) แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การแปลผล
๔. นักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดี	๓.๕๗	๐.๗๓	มาก
๕. นักเรียนทำงานและเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร	๓.๔๓	๐.๖๕	ปานกลาง
๖. นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน	๔.๒๗	๐.๖๑	มาก
๗. นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาใฝ่สร้างสรรค์พัฒนาตนเองอยู่เสมอ	๓.๕๗	๐.๖๕	มาก
๘. นักเรียนรู้จักบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ (อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค) อย่างรู้คุณค่าที่เหมาะสมกับวัย	๓.๘๑	๐.๘๕	มาก
๙. นักเรียนมีการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม	๓.๗๐	๐.๘๘	มาก
๑๐. นักเรียนรู้จักใช้จ่ายอย่างเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิต	๓.๗๐	๐.๗๔	มาก
๑๑. นักเรียนเป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน	๓.๘๔	๐.๕๓	มาก
๑๒. นักเรียนเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที, หิริและโอตตปปะ	๓.๕๕	๐.๕๑	มาก
๑๓. นักเรียนเห็นคุณค่าของศีล สมาธิ ปัญญา	๓.๕๗	๐.๘๐	มาก
๑๔. นักเรียนเป็นผู้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในไตรสิกขา	๓.๔๖	๐.๗๐	ปานกลาง
๑๕. นักเรียนตระหนักเรื่องราว บาป-บุญ คุณ-โทษในการทำ	๓.๕๕	๐.๕๗	มาก
๑๖. นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริงด้วยตนเอง	๓.๖๕	๐.๕๕	มาก

ตาราง ๔.๑๔ (ต่อ) แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑๗. นักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน	๓.๗๐	๐.๗๘	มาก
๑๘. นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติรู้ตัวปัญญารู้คิด ของตน	๓.๗๘	๐.๖๓	มาก
รวม	๓.๗๔	๐.๖๑	มาก

จากตาราง ๔.๑๔ พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๗๔$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ($\mu = ๔.๒๓$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมากและปานกลาง เรียงจากมากไปน้อย คือ นักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดี และนักเรียนเห็นคุณค่าของศีล สมาธิ ปัญญา ($\mu = ๓.๕๗$) เท่ากัน รองลงมาคือ นักเรียนเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที, หิริและโอตตปละ และนักเรียนตระหนักเรื่องรู้ บาป-บุญ คุณ-โทษในการกระทำ ($\mu = ๓.๕๕$) เท่ากัน และนักเรียนเป็นผู้มีความ อื้อเพื่อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน ($\mu = ๓.๘๔$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ นักเรียนเป็นผู้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในไตรสิกขา ($\mu = ๓.๔๖$)

๔) ด้านผลกระทบ (Impact)

ตาราง ๔.๑๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านผลกระทบ (Impact) ของผู้บริหารและครู

ตัวชี้วัด (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขา	๓.๗๘	๐.๖๑	มาก

จากตาราง ๔.๑๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านผลกระทบ (Impact) ของผู้บริหารและครู พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านผลกระทบ (Impact) ของผู้บริหารและครู มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\mu = ๓.๗๘$)

๔.๑) ตัวชี้วัดด้าน บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขา

ตาราง ๔.๑๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
ไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านบ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
ของผู้บริหารและครู

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๓๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมส่วนรวมที่ตน อาศัยอยู่	๓.๓๘	๐.๖๓	มาก
๒. นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำมาดีช่วยพัฒนาสังคม ส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่	๓.๖๒	๐.๓๖	มาก
๓. นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมี ความสุข	๔.๒๔	๐.๖๔	มาก
๔. นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน	๓.๕๒	๐.๓๖	มาก
๕. นักเรียนใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า	๓.๓๖	๐.๘๐	มาก
๖. นักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทาง สังคมออนไลน์	๓.๔๕	๐.๘๔	ปานกลาง
๗. นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่อาศัย	๓.๖๘	๐.๕๓	มาก
รวม	๓.๓๘	๐.๖๑	มาก

จากตาราง ๔.๑๖ พบว่าผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
ไตรสิกขาที่บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๓๘$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับ
ชุมชนของตนได้อย่างมีความสุข ($\mu = ๔.๒๔$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย
คือ นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน ($\mu = ๓.๕๒$) รองลงมาคือ นักเรียนปฏิบัติตาม
กฎระเบียบของสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่ ($\mu = ๓.๓๘$) และนักเรียนใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้
คุณค่า ($\mu = ๓.๓๖$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ นักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่
เหมาะสมทางสังคมออนไลน์ ($\mu = ๓.๔๕$)

๔.๒.๒ สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน

ตาราง ๔.๑๗ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)	๔.๒๓	๐.๗๗	มาก
๒. ด้านกระบวนการ (Process)	๔.๑๐	๐.๕๓	มาก
๓. ด้านผลผลิต (Output)	๔.๑๘	๐.๕๓	มาก
๔. ด้านผลกระทบ (Impact)	๔.๑๕	๑.๑๐	มาก
รวม	๔.๑๗	๐.๕๒	มาก

จากตาราง ๔.๑๗ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน พบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๑๗$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านปัจจัยนำเข้า($\mu = ๔.๒๓$) รองลงมาคือ ด้านผลกระทบ ($\mu = ๔.๑๕$) และด้านผลผลิต ($\mu = ๔.๑๘$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านกระบวนการ ($\mu = ๔.๑๐$)

๑) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

ตาราง ๔.๑๘ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ของนักเรียน

ตัวชี้วัด (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน	๔.๕๕	๐.๕๐	มากที่สุด
๒. การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	๔.๐๑	๑.๑๐	มาก
๓. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม	๓.๕๓	๑.๐๒	มาก
รวม	๔.๒๓	๐.๗๗	มาก

จากตาราง ๔.๑๘ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) โดยภาพรวมระดับมาก ($\mu = ๔.๒๓$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน ($\mu = ๔.๕๕$) รองลงมา คือ การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ($\mu = ๔.๐๑$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ($\mu = ๓.๕๓$)

๑.๑) ตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน

ตาราง ๔.๑๙ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การแปลผล
๑. ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการทำงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา	๔.๗๑	๐.๗๐	มากที่สุด
๒. ผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน	๔.๘๓	๐.๕๒	มากที่สุด
๓. ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักไตรสิกขา	๔.๕๗	๐.๘๒	มากที่สุด
๔. ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข)	๔.๕๖	๐.๖๘	มากที่สุด
๕. ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์	๔.๓๖	๐.๖๕	มาก
๖. ครูมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา	๔.๖๔	๐.๖๐	มากที่สุด
๗. ครูรู้และ เข้าใจ หลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา	๔.๒๑	๐.๘๘	มาก
รวม	๔.๕๕	๐.๕๐	มากที่สุด

จากตาราง ๔.๑๙ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๕๕$) ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน ($\mu = ๔.๘๓$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและมาก เรียงจากมากไปน้อย คือ ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการ

การทำงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ($\mu = ๔.๗๑$) รองลงมา คือ ครูมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา ($\mu = ๔.๖๔$) ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักไตรสิกขา ($\mu = ๔.๕๗$) และ ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ ($\mu = ๔.๓๖$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ครูรู้และ เข้าใจ หลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา ($\mu = ๔.๒๑$)

๑.๒) ตัวชี้วัดด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

ตาราง ๔.๒๐ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน	๔.๑๘	๐.๕๑	มาก
๒. โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่นักเรียนในแต่ละปีการศึกษา	๓.๕๗	๑.๒๐	มาก
๓. โรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา	๓.๕๒	๑.๐๘	มาก
๔. โรงเรียนมีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนานักเรียน	๓.๕๖	๐.๕๘	มาก
รวม	๔.๐๑	๑.๑๐	มาก

จากตาราง ๔.๒๐ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๐๑$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน ($\mu = ๔.๑๘$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย คือ โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน ($\mu = ๔.๑๘$) รองลงมาคือ โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่นักเรียนในแต่ละปีการศึกษา ($\mu = ๓.๕๗$) และ โรงเรียนมีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนานักเรียน

($\mu = ๓.๕๖$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ โรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียนโดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ($\mu = ๓.๕๖$)

๑.๓) ตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

ตาราง ๔.๒๑ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การแปลผล
๑. สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัย	๓.๓๑	๑.๒๑	ปานกลาง
๒. โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เยียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน	๓.๖๔	๐.๖๖	มาก
รวม	๓.๕๓	๑.๐๒	มาก

จากตาราง ๔.๒๑ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๓.๕๓$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เยียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน ($\mu = ๓.๖๔$) รองลงมาคือ สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัย ($\mu = ๓.๓๑$)

๒) ด้านกระบวนการ (Process)

ตาราง ๔.๒๒ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกระบวนการ (Process) ของนักเรียน

ตัวชี้วัด (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การแปลผล
๑. การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา)	๓.๘๔	๐.๕๕	มาก
๒. การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	๔.๓๔	๐.๘๕	มาก
๓. การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต	๔.๒๒	๑.๐๒	มาก
รวม	๔.๐๕	๐.๕๖	มาก

จากตาราง ๔.๒๒ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกระบวนการ (Process) ของนักเรียน พบว่า จัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกระบวนการ (Process) ของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๐๕$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ($\mu = ๔.๓๔$) รองลงมา คือ การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ($\mu = ๔.๒๒$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ($\mu = ๓.๘๔$)

๒.๑) ตัวชี้วัดด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

ตาราง ๔.๒๓ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. โรงเรียนเชิญวิทยากร (ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ผู้มีภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ	๓.๖๐	๑.๑๓	มาก
๒. โรงเรียนจัดการเรียนรู้โดยผู้จัดการศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีความสุข	๓.๕๕	๐.๕๔	มาก
๓. โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย	๓.๒๕	๑.๑๓	ปานกลาง
๔. โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	๓.๓๐	๑.๑๔	ปานกลาง
๕. โรงเรียนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมตามหลักไตรสิกขา	๔.๐๖	๐.๘๒	มาก
๖. โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	๔.๑๔	๐.๕๔	มาก
๗. โรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน	๔.๔๘	๐.๗๕	มาก
รวม	๓.๘๔	๐.๕๕	มาก

จากตาราง ๔.๒๓ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับ

มาก ($\mu = ๓.๘๔$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนจัดการกิจกรรมบริหารจัดการเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน ($\mu = ๔.๔๘$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมากและปานกลาง เรียงจากมากไปน้อย คือ โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ($\mu = ๔.๑๔$) รองลงมา คือ โรงเรียนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมตามหลักไตรสิกขา ($\mu = ๔.๐๖$) โรงเรียนจัดการเรียนรู้โดยผู้จัดการศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีความสุข ($\mu = ๓.๕๕$) โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ($\mu = ๓.๓๐$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย ($\mu = ๓.๒๕$)

๒.๒) ตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร

ตาราง ๔.๒๔ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๓)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ทั้งนักเรียนครูและต่อผู้ปกครอง	๔.๒๕	๑.๐๑	มาก
๒. โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน ให้ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น	๔.๕๖	๐.๕๒	มากที่สุด
๓. โรงเรียนส่งเสริม ยกย่องเชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ	๔.๒๖	๐.๕๖	มาก
๔. โรงเรียนส่งเสริมให้มี บรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์	๔.๒๖	๑.๐๘	มาก
รวม	๔.๓๔	๐.๘๕	มาก

จากตาราง ๔.๒๔ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๓๔$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ($\mu = ๔.๕๖$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย คือ โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตรทั้งนักเรียนครูและต่อผู้ปกครอง ($\mu = ๔.๒๕$) รองลงมา คือ โรงเรียนส่งเสริม ยกย่องเชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ และโรงเรียนส่งเสริมให้มี บรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ($\mu = ๔.๒๖$) เท่ากัน

๒.๓) ตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

ตาราง ๔.๒๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ	๓.๘๓	๑.๑๒	มาก
๒. โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษาพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ	๔.๑๖	๑.๐๑	มาก
๓. โรงเรียนส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา	๔.๓๖	๐.๕๒	มาก
๔. โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง	๔.๔๘	๐.๕๐	มาก
๕. โรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา)	๔.๐๔	๑.๒๕	มาก
๖. โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า	๔.๔๔	๐.๘๐	มาก
รวม	๔.๒๒	๑.๐๒	มาก

จากตาราง ๔.๒๕ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๒๒$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง ($\mu = ๔.๔๘$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย คือโรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า ($\mu = ๔.๔๔$) รองลงมาคือโรงเรียนส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา ($\mu = ๔.๓๖$) และโรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา) ($\mu = ๔.๐๔$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ ($\mu = ๓.๘๖$)

๓) ด้านผลผลิต (Output)

ตาราง ๔.๒๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านผลผลิต (Output) ของนักเรียน

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output)	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบน	การ
(N = ๗๗)	(μ)	(σ)	แปลผล
การพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา	๔.๑๘	๐.๕๓	มาก

จากตาราง ๔.๒๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านผลผลิต (Output) ของนักเรียน พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านผลผลิต (Output) ของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\mu = ๔.๑๘$)

๓.๑) ตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา

ตาราง ๔.๒๗ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบน	การ
(N = ๗๗)	(μ)	(σ)	แปลผล
๑. นักเรียนดูแลการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย	๔.๓๕	๐.๘๐	มาก
๒. นักเรียนปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต	๓.๖๘	๑.๑๕	มาก
๓. นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา	๓.๘๒	๑.๐๑	มาก
๔. นักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดี	๔.๕๗	๐.๕๕	มากที่สุด
๕. นักเรียนทำงานและเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร	๔.๔๒	๐.๖๕	มาก
๖. นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน	๔.๔๕	๐.๗๗	มาก
๗. นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ใฝ่สร้างสรรค์พัฒนาตนเองอยู่เสมอ	๔.๑๖	๐.๗๖	มาก

ตาราง ๔.๒๗ (ต่อ) แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๘. นักเรียนรู้จักบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ (อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค) อย่างรู้คุณค่าที่เหมาะสมกับวัย	๔.๐๘	๑.๒๑	มาก
๙. นักเรียนมีการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม	๔.๑๖	๑.๐๕	มาก
๑๐. นักเรียนรู้จักใช้จ่ายอย่างเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิต	๔.๑๔	๑.๑๕	มาก
๑๑. นักเรียนเป็นผู้มีความ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน	๔.๓๒	๐.๘๘	มาก
๑๒. นักเรียนเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที, หิริและโอตตปัปปะ	๔.๓๒	๐.๕๑	มาก
๑๓. นักเรียนเห็นคุณค่าของศีล สมาธิ ปัญญา	๔.๒๕	๑.๐๘	มาก
๑๔. นักเรียนเป็นผู้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในไตรสิกขา	๔.๑๒	๐.๕๕	มาก
๑๕. นักเรียนตระหนักเรื่องรู้ บาป-บุญ คุณ-โทษในการกระทำ	๔.๓๒	๐.๕๓	มาก
๑๖. นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริงด้วยตนเอง	๔.๐๘	๑.๐๐	มาก
๑๗. นักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน	๓.๗๘	๑.๑๕	มาก
๑๘. นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาคด้วยสติรู้ตัวปัญญารู้คิดของตน	๔.๑๔	๐.๕๔	มาก
รวม	๔.๑๘	๐.๕๓	มาก

จากตาราง ๔.๒๗ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญาโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\mu = ๔.๑๘$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนเชื่อมั่นผลของการกระทำทำความดี ($\mu = ๔.๕๓$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย คือ นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ($\mu = ๔.๔๕$) นักเรียนทำงานและเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร ($\mu = ๔.๔๒$) นักเรียนดูแลการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย ($\mu = ๔.๓๕$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนปฏิบัติตามหลักศีล ๕

เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและนักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน
($\mu = ๓.๗๘$)

๔) ด้านผลกระทบ (Impact)

ตาราง ๔.๒๘ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
ไตรสิกขา ด้านผลกระทบ (Impact) ของนักเรียน

ตัวชี้วัด (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขา	๔.๑๕	๑.๑๐	มาก

จากตาราง ๔.๒๘ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้
ตามหลักไตรสิกขา ด้านผลกระทบ (Impact) ของนักเรียน พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลัก
ไตรสิกขาด้านผลกระทบ (Impact) ของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\mu = ๔.๑๕$)

๔.๑) ตัวชี้วัดด้าน บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขา

ตาราง ๔.๒๙ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
ไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านบ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
ของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การ แปลผล
๑. นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมส่วนรวมที่ตน อาศัยอยู่	๔.๑๓	๑.๐๘	มาก
๒. นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำความดีช่วยพัฒนาสังคม ส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่	๔.๓๔	๐.๕๕	มาก
๓. นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมี ความสุข	๔.๐๔	๑.๑๖	มาก

ตาราง ๔.๒๕ (ต่อ) แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านบ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา (N = ๗๗)	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน (σ)	การแปลผล
๔. นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน	๔.๔๔	๐.๘๒	มาก
๕. นักเรียนใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า	๔.๒๓	๑.๐๖	มาก
๖. นักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทางสังคมออนไลน์	๔.๐๔	๑.๐๒	มาก
๗. นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่อาศัย	๔.๑๐	๑.๒๐	มาก
รวม	๔.๑๕	๑.๑๐	มาก

จากตาราง ๔.๒๕ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านบ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๑๕$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน ($\mu = ๔.๔๔$) ข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก เรียงจากมากไปน้อย คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำมาความดีช่วยพัฒนาสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่ ($\mu = ๔.๑๐$) นักเรียนใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า ($\mu = ๔.๒๓$) นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่ ($\mu = ๔.๑๓$) และนักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ($\mu = ๔.๑๐$) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุขและนักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทางสังคมออนไลน์ ($\mu = ๔.๐๔$) เท่ากัน

ตอนที่ ๔.๓ การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๔.๓.๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ตารางที่ ๔.๓๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (N = ๓๗)

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	ความถี่	ร้อยละ
๑. การพัฒนาคุณลักษณะของบุคลากรที่ทำการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน					
๑.๑ บุคลากรมีประสบการณ์ในการสอนตามหลักไตรสิกขาที่แตกต่าง รูปแบบวิธีการสอนของแต่ละคนไม่เหมือนกัน	๑๐	๒๗	๑.๑ ควรฝึกอบรมไตรสิกขาให้กับบุคลากรโดยเน้นที่การปฏิบัติจริง	๑๐	๒๗
			๑.๒ ควรจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา	๗	๑๙
๒. การบริหารจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา					
๒.๑ การบริหารการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขามีการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องน้อย	๔	๑๑	๒.๑ ควรบริหารงานโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด	๔	๑๑

ตารางที่ ๔.๓๐ (ต่อ) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (N = ๓๓)

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	ความถี่	ร้อยละ
๓. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน					
๓.๑ โรงเรียนมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติแต่มีป้ายพุทธศาสนสุภาษิต คติธรรมไม่เพียงพอ	๗	๑๕	๓.๑ ควรจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการคิดและมีคติสอนใจในทุกบริเวณโรงเรียน ที่จะทำให้ผู้เรียนซึมซับคุณค่าของความดีงาม	๗	๑๕
๔. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศิล สมาธิ ปัญญา)					
๔.๑ ครูยังขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมสู่บทเรียน	๑๐	๒๗	๔.๑ ควรมีการส่งเสริมให้มีการสอนและสอบธรรมศึกษาหรือเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางพุทธศาสนา พุทธธรรมให้กับครูและนักเรียน	๑๐	๒๗
๕. การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร					
๕.๑ ความเป็นแบบอย่างที่ดีมีในโรงเรียนแต่ขาดการประสานสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในลักษณะที่เป็นโรงเรียนและชุมชนวิถีพุทธ	๔	๑๑	๕.๑ ควรนำนักเรียนเข้าทำกิจกรรมของวัดและชุมชน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และเจตคติที่ดีต่อกัน	๔	๑๑

ตารางที่ ๔.๓๐ (ต่อ) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (N = ๓๓)

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	ความถี่	ร้อยละ
๖. การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต					
-	-	-	๖.๑ การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตเป็นการฝึกให้นักเรียนแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ในชีวิตได้	๑๑	๓๐
๗. การพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญาอย่างบูรณาการของนักเรียน					
๗.๑ ยังไม่มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในการส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา	๖	๑๖	๗.๑ ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง	๖	๑๖
๘. แนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บ้าน วัด โรงเรียน (บ ว ร) ได้รับประโยชน์จากการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา					
๘.๑ การดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากชุมชน	๑๕	๔๐	๘.๑ ส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการพัฒนาทั้งโรงเรียน วัด และชุมชน	๑๕	๔๐
๘.๒ ผู้ปกครองยังไม่เข้าใจในหลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาอย่างชัดเจน	๑๖	๔๓	๘.๒ ควรทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๑๖	๔๓

ตารางที่ ๔.๓๐ (ต่อ) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (N = ๓๓)

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	ความถี่	ร้อยละ
๕. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาด้านอื่นๆ					
-	-	-	๕.๑ ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำในการปฏิบัติตนในกรอบของศีล ๕ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ครู และนักเรียน	๒๐	๕๔
-	-	-	๕.๒ ส่งเสริมความเข้มแข็งและความสามัคคีในคณะครูผ่านกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน	๒๐	๕๔
-	-	-	๕.๓ ส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ในการทำงานทั้ง บ้าน วัด และโรงเรียน	๑๗	๔๖
-	-	-	๕.๔ ควรให้พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอบรมศีลธรรมทั้งของบ้านและโรงเรียนโดยเฉพาะในโรงเรียนให้มากขึ้น	๑๕	๔๑
-	-	-	๕.๕ ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่น	๑๕	๔๐

ตารางที่ ๔.๓๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
ไตรสิกขา (N = ๑๓)

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	ความถี่	ร้อยละ
๑. การพัฒนาคุณลักษณะของบุคลากรที่ทำการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน					
๑.๑ ครูมีลักษณะและทัศนคติที่ต่างกันในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๑๕	๑๕	๑.๑ ควร มีการอบรมสัมมนาบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ๑.๒ ควรจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา	๑๕ ๑๕	๑๕ ๑๕
๒. การบริหารจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา					
๒.๑ การบริหารการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขามีการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องน้อย	๑๐	๑๓	๒.๑ ควรมีเครือข่ายความร่วมมือ (บวร) มีศูนย์กลางข้อมูลอันจะเป็นแหล่งความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาในทุกมิติ	๑๐	๑๓
๓. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน					
๓.๑ โรงเรียนยังขาดสื่อที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๑๐	๑๓	๓.๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรประสานงานของงบประมาณสนับสนุนการจัดหาสื่อในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาให้มากขึ้น	๑๐	๑๓

ตารางที่ ๔.๓๑ (ต่อ) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (N = ๑๓)

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	ความถี่	ร้อยละ
๔. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศิลป สมาธิ ปัญญา)					
๔.๑ ยังไม่มีพระสงฆ์เข้าจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน	๑๖	๒๑	๔.๑ ควรมีการส่งเสริมให้มีการสอนและสอบธรรมศึกษาหรือเรียนพุทธศาสนาวินายก เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางพุทธศาสนา พุทธธรรมให้กับครูและนักเรียน	๒๐	๒๖
			๔.๒ ควรนิมนต์พระสงฆ์ที่ทรงความรู้มาเป็นผู้นำจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรมในโรงเรียน	๒๐	๒๖
๕. การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร					
๕.๑ ครูและนักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนแต่ขาดการประสานสัมพันธ์กับชุมชน	๑๕	๒๕	๕.๑ ควรจัดกิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างเป็นกัลยาณมิตรทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน	๑๕	๒๕

ตารางที่ ๔.๓๑ (ต่อ) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (N = ๗๗)

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	ความถี่	ร้อยละ
๖. การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต					
๖.๑ : แนวปฏิบัติมีความชัดเจนและมีรูปแบบที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยตรง แต่ขาดการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๑๑	๑๔	๖.๑ การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตเป็นการฝึกให้นักเรียนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้ ๖.๒ ควรมีประสานความร่วมมือกับเครือข่ายโรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง	๑๑ ๑๗	๑๔ ๒๒
๗. การพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญาอย่างบูรณาการของนักเรียน					
๗.๑ มีการดำเนินการพัฒนาแล้วแต่ยังขาดการขยายผลไปสู่ชุมชนและผู้ปกครอง	๒๐	๒๖	๗.๑ : ควรส่งเสริมการฝึกสมาธิ เจริญปัญญา ทั้งในโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง	๒๐	๒๖
๘. แนวทางการดำเนินการเพื่อให้บ้าน วัด โรงเรียน (บ ว ร) ได้รับประโยชน์จากการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา					
๘.๑ การดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากชุมชน	๑๕	๑๙	๘.๑ ควรประสานความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างจริงจังจากชุมชน	๑๕	๑๙

ตารางที่ ๔.๓๑ (ต่อ) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (N = ๑๓)

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	ความถี่	ร้อยละ
๘.๒ ผู้ปกครองยังไม่เข้าใจในหลักการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างชัดเจน	๑๕	๑๕	๘.๒ ควรทำความเข้าใจกับผู้ปกครองในด้านการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๑๕	๑๕
๙. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาด้านอื่นๆ					
-	-	-	๙.๑ นิมนต์พระสงฆ์ในวัดภายในชุมชนมาเป็นผู้นำและมีบทบาทสำคัญในการอบรมศีลธรรมทั้งบ้านและโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนให้มากขึ้น	๑๔	๑๘
-	-	-	๙.๒ ควรมีการปฏิบัติธรรมร่วมกันทั้งครู นักเรียน และผู้ปกครองในโอกาสต่างๆ	๑๔	๑๘
-	-	-	๙.๓ ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาหลักธรรมและความรู้ทางพุทธศาสนาให้มากขึ้น	๑๔	๑๘

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และข้อเสนอแนะวิธีการปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรซึ่งเป็นผู้บริหาร ครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ โรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี จำนวน ๑๑๔ คน ซึ่งเป็นผู้บริหารและครู จำนวน ๓๗ คน และเป็นนักเรียน จำนวน ๗๗ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) ๕ ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน ๑๑๔ ชุด ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครูในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีพบว่า ผู้บริหารและครูมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยภาพรวมในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ผู้บริหารและครูจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาระดับปานกลาง แบ่งออกเป็น ๓ ตัวชี้วัดคือ ๑) ตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ในระดับมาก นอกจากนั้นยังมีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลางเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักไตรสิกขา ปัญหาปัญหาอุปสรรคที่พบคือ บุคลากรมีประสบการณ์ในการสอนตามหลักไตรสิกขาที่แตกต่างกัน รูปแบบวิธีการสอนของแต่ละคนไม่เหมือนกัน โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรฝึกอบรมไตรสิกขาให้กับบุคลากรโดยเน้นที่การปฏิบัติจริงและจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ๒) ตัวชี้วัดด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่

บุคลากรในแต่ละปีการศึกษา ในระดับมาก นอกจากนั้นมึระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน ระดับปานกลาง ปัญหาปัญหาอุปสรรคที่พบคือ การบริหารการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขามีการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องน้อย โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรบริหารงานโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ๓) ตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เงียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอนในระดับมาก และมีระดับความคิดเห็นรองลงมาในประเด็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัยในระดับเช่นเดียวกัน ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ โรงเรียนยังขาดสื่อที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยมีข้อเสนอแนะคือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรประสานงานของงบประมาณสนับสนุนการจัดหาสื่อในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาให้มากขึ้น

๒. ด้านกระบวนการ (Process) ผู้บริหารและครูจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาระดับมาก แบ่งออกเป็น ๓ ตัวชี้วัด คือ ๑) ตัวชี้วัดด้านการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวันในระดับมาก นอกจากนั้นมึระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน มีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็น โรงเรียนเชิญวิทยากร (ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ผู้มีภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ ในระดับปานกลาง ปัญหาปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ครูยังขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรมสู่บทเรียน โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรมีการส่งเสริมให้มีการสอนและสอบธรรมศึกษา หรือเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางพุทธศาสนา พุทธธรรมให้กับครูและนักเรียนโดยนิมนต์พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา มาสอน ๒) ตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตรทั้งนักเรียนครูและต่อผู้ปกครองในระดับมาก นอกจากนั้นมึระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นโรงเรียนส่งเสริมให้มีบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ในระดับมาก ปัญหาปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ความเป็นแบบอย่างที่ดีมีในโรงเรียนแต่ขาดการประสานสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในลักษณะที่เป็นโรงเรียนต้นแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยมีข้อเสนอแนะคือ นำนักเรียนเข้าทำกิจกรรมของวัดและชุมชน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และเจตคติที่ดีต่อกัน เช่น การพัฒนาชุมชนเป็นต้น

๓) ตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัย ในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่องในระดับมาก นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นโรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจ เหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา) ในระดับปานกลาง ปัญหาปัญหาอุปสรรคที่พบคือ แนวปฏิบัติมีความชัดเจนและมีรูปแบบที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยตรง แต่ขาดการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยมีข้อเสนอแนะคือ การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตเป็นการฝึกให้นักเรียนแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ในชีวิตได้และควรมีประสานความร่วมมือกับเครือข่ายโรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง

๓. ด้านผลผลิต (Output) ผู้บริหารและครูจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในระดับมาก มีตัวชี้วัด ๑ ตัวชี้วัดคือ การพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับนักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบานในระดับมาก นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นในระดับมากและปานกลางตามลำดับ โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นเกี่ยวกับนักเรียนดูแลการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อยในระดับปานกลาง ปัญหาปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ยังไม่มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนในการส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง

๔. ด้านผลกระทบ (Impact) ผู้บริหารและครูจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในระดับมาก มีตัวชี้วัด ๑ ตัวชี้วัดคือ บ้าน วัด โรงเรียนได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับนักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุขในระดับมาก นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นในระดับมากและปานกลางตามลำดับ โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นเกี่ยวกับนักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทางสังคมออนไลน์ในระดับปานกลาง ปัญหาปัญหาอุปสรรคที่พบคือ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากชุมชนและผู้ปกครองยังไม่เข้าใจในหลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาอย่างชัดเจน โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการพัฒนา (ทำความสะอาด) ทั้งโรงเรียน วัด และชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีและสร้างความร่วมมือกับชุมชนและทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๕.๑.๒ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีพบว่า นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยภาพรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาระดับมาก แบ่งออกเป็น ๓ ตัวชี้วัดคือ ๑) ตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงานในระดับมากที่สุด นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นในระดับมากที่สุดและมากตามลำดับ โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นครูรู้และเข้าใจหลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขาในระดับมาก ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ครูมีลักษณะและทัศนคติที่ต่างกันในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรมีการอบรม สัมมนาบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน ๒) ตัวชี้วัดด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอนในระดับมาก นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียนโดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาในระดับมาก ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ การบริหารการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา มีการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องน้อย เช่นเดียวกับปัญหาอุปสรรคของผู้บริหารและครู โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรมีเครือข่ายความร่วมมือ (บวร) มีศูนย์กลางข้อมูลอันจะเป็นแหล่งความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาในทุกมิติ ๓) ตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เจียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอนในระดับมาก และมีระดับความคิดเห็นรองลงมาในประเด็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัยในระดับมาก ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ โรงเรียนยังขาดสื่อที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยมีข้อเสนอแนะคือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรประสานงานของงบประมาณสนับสนุนในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและหาสื่อในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาให้มากขึ้น

๒. ด้านกระบวนการ (Process) นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาระดับมาก แบ่งออกเป็น ๓ ตัวชี้วัดคือ ๑) ตัวชี้วัดด้านการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดใน

ประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวันในระดับมาก นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นมากและปานกลางตามลำดับ มีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย ในระดับปานกลาง ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ไม่มีพระสงฆ์เข้าจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรนิมนต์พระสงฆ์ที่ทรงความรู้มาเป็นผู้จัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรมในโรงเรียน ๒) ตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่นในระดับมากที่สุด นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดใน ๒ ประเด็นคือ โรงเรียนส่งเสริม ขกย่องเชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ ในระดับมาก และโรงเรียนส่งเสริมให้มีบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ในระดับมาก ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ครูและนักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนแต่ขาดการประสานสัมพันธ์กับชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรจัดกิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่าง เป็นกัลยาณมิตรทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนเช่น การทำกิจกรรมประเพณี โดยให้โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมีการทำกิจกรรมอื่นๆ ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ๓) ตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่องในระดับมาก นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดในประเด็น โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ ในระดับมาก ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ : แนวปฏิบัติมีความชัดเจนและมีรูปแบบที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยตรง แต่ขาดการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรมีประสานความร่วมมือกับเครือข่ายโรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง

๓. ด้านผลผลิต (Output) นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในระดับมาก มีตัวชี้วัด ๑ ตัวชี้วัดคือ การพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับนักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดีในระดับมาก นอกจากนั้นมีระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดใน ๒ ประเด็น คือ นักเรียนปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในระดับมาก และนักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันในระดับมาก ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ มีการดำเนินการพัฒนาแล้ว แต่ยังขาดการขยายผลไปสู่ชุมชนและผู้ปกครอง โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรส่งเสริมการฝึกสมาธิ เจริญปัญญา ทั้งในโรงเรียน ชุมชนและผู้ปกครอง

๔. ด้านผลกระทบ (Impact) นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ในระดับมาก มีตัวชี้วัด ๑ ตัวชี้วัดคือ บ้าน วัด โรงเรียนได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีระดับความคิดเห็นสูงสุดในประเด็นนักเรียนเห็นผลดีของการกระทำความดีของตนในระดับมาก นอกจากนั้นยังมีระดับความคิดเห็นในระดับมากเท่ากัน โดยมีระดับความคิดเห็นต่ำสุดใน ๒ ประเด็น คือ นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุขในระดับมาก และ นักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทางสังคมออนไลน์ในระดับมาก ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากชุมชนและผู้ปกครองยังไม่เข้าใจในหลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาอย่างชัดเจนเช่นเดียวกับปัญหาอุปสรรคที่พบในผู้บริหารและครู โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรประสานความร่วมมือใน การดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างจริงจังจากชุมชนและควรทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๕.๒ อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส อำเภอยะบะดา จ.ยะลา พบว่า มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลในด้านต่าง ๆ แยกตามกลุ่มประชากรดังนี้

๕.๒.๑ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า ผลจากการวิจัยพบว่า ทุกตัวชี้วัดในด้านปัจจัยนำเข้า ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน, ตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ, ตัวชี้วัดด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม มีการดำเนินการ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนที่ไม่เน้นไปในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่สามารถผสมกลมกลืนกันได้ในทุกศาสนาโดยยึดหลักความเป็นมนุษย์ ๕ ประการเป็นกรอบในการฝึกฝนอบรมและจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ธรรมะ (ความประพฤติชอบ) อหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) สันติ (ความสงบ) เปรมา (ความรักความเมตตา) และ สัตยะ (ความจริง) อันแสดงให้เห็นถึงความตระหนัก และความพยายามที่ชัดเจนในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งผลการวิจัยที่พบสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ คือ สถานศึกษาจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีลสมาธิ และปัญญา มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้เคียงธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบและส่งเสริมปัญญา ซึ่งพระครูพิพิธสุตาทิพย์ก็มีแนวคิดที่สอดคล้องกัน คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรม

โดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด นอกจากนั้นแล้ว ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ บุคลากรมีประสบการณ์ในการสอนตามหลักไตรสิกขาที่แตกกันส่งผลให้รูปแบบวิธีการสอนของแต่ละคนไม่เหมือนกันด้วย อันเป็นผลมาจากรูปแบบการศึกษา พระพุทธศาสนาและประสบการณ์ในพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกัน

ในด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบพบว่าโรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการดำเนินการตามหลักไตรสิกขาได้แก่ การอบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่บุคลากรในแต่ละปีการศึกษาซึ่งจะเป็นแนวทางให้บุคลากรมีประสบการณ์ในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัดและชุมชนควรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๒. ด้านกระบวนการ ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรและการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตมีการดำเนินการในระดับมากทุกประเด็น โดยเฉพาะประเด็นโรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวันทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติและชีวิตจริง สอดคล้องกับทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ที่ว่า การศึกษาเกิดขึ้นในทุกมิติของชีวิตและการดำเนินชีวิตทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญาโดยแฝงนัยแห่งความหมายว่า การศึกษามุ่งตรงไปที่การฝึกหัดพัฒนาตน การจัดการการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขานี้ครูจึงเป็นผู้ช่วยให้นักเรียนได้ศึกษาคือเป็นผู้จัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้ฝึกตน เมื่อลงมือฝึกหัดพัฒนาตนแล้วก็หวังได้ว่านักเรียนจะก้าวไปในไตรสิกขา การที่ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนดูและคอยแนะนำให้นักเรียนปฏิบัติด้วยตนเองสอดคล้องกับกฎแห่งการฝึก (Law of Exercise) ของ**ธอร์นไคล์** ที่ว่าสิ่งใดก็ตามที่คนเราฝึกบ่อย ๆ เราจะทำสิ่งนั้นได้ดี จากปัญหาอุปสรรคที่พบคือครูยังขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมสู่บทเรียนเนื่องจากครูแต่ละคนมีความรู้และประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกัน หากมีคู่มือการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาจะเป็นแนวทางสำหรับครูในการจัดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี อีกประการหนึ่งคือ นอกจากด้านการดำเนินงานของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นจัดเตรียมการอำนวยความสะดวกในด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ รวมไปถึงผู้บริหารและครูแล้ว ในส่วนของชุมชนและผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีบทบาทอันสำคัญยิ่งต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองและชุมชนยังไม่เข้าใจในหลักการโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน ทำให้ความร่วมมืออย่างจริงจังจากผู้ปกครองและชุมชนยังไม่บังเกิดขึ้น

หากทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักเข้าใจได้ ความร่วมมือในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา รวมถึงการเกิดขึ้นของชุมชนวิถีพุทธในอนาคตก็จะบังเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

๓. ด้านผลผลิต ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนได้มีการดำเนินการในส่วนของปัจจัยนำเข้าและกระบวนการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน โรงเรียนมีการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อนักเรียนสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเสกสรรค์ จิรภาโส (จีแสง) ที่กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมด้านอารมณ์ จิตใจ ต้องจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น เอื้ออาทร และปลอดภัย ไม่แสดงอาการข่มขู่หรือรังแกเด็ก เพราะจะมีผลต่อภาวะทางจิตใจของเด็ก ซึ่งจะมีผลกระทบในระยะยาวสุขภาพจิตหรือคุณภาพจิตถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะจะมีผลคือความสุขและความทุกข์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ การที่ผู้ใหญ่แสดงความรักความเมตตา สร้างความอบอุ่นให้แก่เด็กจะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น และปลอดภัย เด็กจะมีสุขภาพจิตที่ดี ร่าเริงเบิกบาน ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ เพราะเด็กจะมองโลกในแง่ดี ไม่รู้สึกหวาดหวั่น ตรงกันข้าม หากเด็กได้รับประสบการณ์อันไม่น่าพึงพอใจ เด็กจะจดจำเป็นภาพหลอน ไม่กล้าปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือปฏิสัมพันธ์แบบไม่ไว้วางใจ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต กลายเป็นคนขี้อาย หรืออาจทำร้ายผู้อื่นโดยผู้ที่ถูกทำร้ายนั้นไม่ได้มีความผิดอะไรเลย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เรียกว่า “ปมด้อยในจิตใจ” ดังนั้นผู้สอนจะต้องรู้จักส่งเสริมวุฒิภาวะทางอารมณ์ของนักเรียน

๔. ด้านผลกระทบ จากการวิจัยพบว่า บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นของทุกภาคส่วนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ว่าจะเป็นการนำศีลธรรมความดีงามจากกระบวนการปลูกฝังทางปัญญาให้กับอนุชนผ่านกระบวนการทางการศึกษาในระบบ เพื่อสร้างเสริมคุณธรรม โดย อุดม เล่มวาริ ได้กล่าวว่า การสร้างคุณธรรมให้แก่เยาวชนต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งจากบ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เรียกว่า “บวร” เข้าไปมีส่วนร่วมเชื่อมโยงในการสร้างคุณธรรม รวมทั้งสื่อมวลชนและบุคคลในสังคมที่อยู่รอบตัวนักเรียน ต้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีในการเสริมสร้างคุณธรรม ดังนั้นในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งผลในการพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามเจตนารมณ์ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครูคือ ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำในการปฏิบัติตนในกรอบของศีล ๕ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ครู และนักเรียน โรงเรียนควรส่งเสริมความเข้มแข็ง และความสามัคคีในคณะครูผ่านกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ในการทำงานทั้ง บ้าน วัด และโรงเรียน โดยขอให้มีการส่งเสริม

เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอบรมศีลธรรมทั้งของบ้านและโรงเรียน โดยเฉพาะในโรงเรียนให้มากขึ้นเพื่อเป็นต้นแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาให้กับโรงเรียนอื่นต่อไป

๕.๒.๒ สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า ผลจากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยรวมระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักเรียนมีความเห็นในตัวชีวิตด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียนระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนได้รับการเอาใจใส่จากผู้บริหารและครูเป็นอย่างดีด้วยปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรนอกจากนั้นแล้วยังประพฤตินเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนอีกด้วยส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **จักรินทร์ พริ้งทองฟู** พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูมีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาการเรียน แสดงให้เห็นว่า ถ้านักเรียนมีสัมพันธภาพที่ดีกับครูและได้เรียนรู้ในบรรยากาศการเรียนการสอนที่ดีจะมีปัญหาในการเรียนรู้น้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **เรณู คำภักดี** พบว่าปัญหาการเรียนการสอนตามหลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่จัดให้พระภิกษุสามเณรในวัด กลุ่มที่ ๖ โดยรวมมีปัญหายอยู่ในระดับน้อย เพราะเวลานักเรียนเห็นว่าตนใช้สอยปัจจัย ๔ ไม่เหมาะสม คือ ไม่ได้กินเพื่อให้ได้คุณค่าจากอาหาร แต่เลือกตามกระแสนิยมของสังคมและรสชาติอาหาร ไม่มีจิตสำนึกในการฝึกหัดพัฒนาดน ไม่ใฝ่รู้สู้สิ่งยาก แต่ใจเสาะเปราะบาง ทั้งยังขาดกัลยาณมิตร จึงมีความเห็นต่อคุณลักษณะของบุคลากรในโรงเรียนในระดับน้อย

ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นในระดับมาก เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดพบว่าโรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอนในระดับมาก เพราะโรงเรียนสัตยาไส ใช้ระบบและกลไกในการจัดการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาคือพัฒนาศักยภาพในความเป็นมนุษย์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นาถนิตดา ชื่นแสงเนตร์** พบว่า เป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียนสัตยาไสในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น โรงเรียนสัตยาไสได้แปรไปสู่การปฏิบัติ โดยการจัดระบบและกลไกการเรียนรู้และการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากภายในโดยใช้ “จิตใจ” เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เพื่อยกระดับจิตใจให้กับนักเรียน การเรียนรู้ตามแนวทางของโรงเรียนสัตยาไส จึงอยู่ที่การควบคุมและการฝึกจิตใจให้มีสมาธิโดยการทำสมาธิและการสวดมนต์ ส่วนมรรควิธีการสอนก็เน้นการผสมผสานความรู้ควบคู่ไปกับการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปในการเรียนการสอนอยู่อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงครูผู้สอนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนานักเรียน ครูต้องมีความรัก ความเมตตาอย่างแท้จริงให้กับนักเรียน เป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนนำคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ที่อยู่ในแต่ละคนออกมาพัฒนา ให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นมนุษย์ผู้ที่ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนใหญ่

สำหรับในด้านการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม พบว่านักเรียนมีความเห็นในระดับมาก เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดพบว่าโรงเรียนสัตยาไส จัดสภาพแวดล้อมได้สะอาดร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เกือบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน เพราะโรงเรียนสัตยาไสจัดการเรียนการสอนจากธรรมชาติ สอดคล้องกับ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา กล่าวไว้ว่า วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนโรงเรียนสัตยาไสจะมีการเน้นในส่วนของการตีความเข้าใจ นักเรียนแต่ละคนจะรับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมเข้ามาทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และจะบันทึกข้อมูลไว้ในจิตใต้สำนึกของนักเรียน ถ้านักเรียนต้องการที่จะเข้าใจอะไร เขาก็จะดึงข้อมูลในอดีตของตนเองออกมาตีความ นักเรียนจะเข้าใจในระดับที่มีข้อมูลตัวนี้อยู่และมันก็จะเข้ามาที่ตัวจิตใต้สำนึก คือ การรับรู้ การที่นักเรียนเข้าใจสิ่งต่าง ๆ นั้นอยู่ที่การตีความเข้าใจของแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับว่านักเรียนมีข้อมูลอะไรบันทึกอยู่ เช่น ถ้านักเรียนมีความก้าวร้าวมากก็อาจเป็นเพราะเคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะกันหรือด่าว่ากัน พอมีคนมาด่าว่านักเรียน เขาก็เอาสิ่งนั้นออกมารวมทั้งดึงอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นออกมาด้วย นักเรียนก็จะมีอารมณ์โกรธ โมโห ไม่พอใจ หรือก้าวร้าว และเมื่อนักเรียนคิดอะไร อย่างไร มันก็จะป้อนกลับมาบันทึกไว้ในจิตใต้สำนึกอีก ซึ่งเรียกว่าแรงเสริม ครุจึงเป็นกัลยาณมิตรที่ดีของนักเรียนในการที่จะจัดสภาวะแวดล้อมและกระตุ้นให้นักเรียนนำสิ่งที่อยู่ในจิตใต้สำนึกออกใช้และบันทึกแต่ความรักความเมตตาลงไปเมื่อนำออกมาใช้ก็นำแต่ความดีงามออกมา จึงเกิดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันและกัน ดังนั้นการจัดกายภาพและสิ่งแวดล้อมจึงเอื้อต่อการใฝ่เรียน ใฝ่รู้ของนักเรียน

๒. ด้านกระบวนการ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยรวมระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นด้านการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในระดับมากโดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนาถนัฏา ชื่นแสงเนตร์ พบว่าโรงเรียนมีวิธีการสอนที่เน้นการนำเอาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทั้ง ๕ ประการมาอธิบายในการเรียนการสอนควบคู่ไปกับการการสอนรายวิชาความรู้ทั่วไป หลักการสอน คือ การสวดมนต์และการนั่งสมาธิ เป็นจุดเริ่มต้นของการสอนใน ทุกชั้นเรียนทุกครั้ง จากนั้นก็เล่านิทานที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมที่ครูต้องการให้นักเรียนเรียนรู้ จากนั้นก็ร้องเพลงที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมข้อนั้นและจบลงด้วยการทำกิจกรรมที่นักเรียนสนใจและสอดคล้องกับคุณธรรมนั้น ๆ เช่น การวาดรูป การเล่นเกม กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์นอกห้องเรียน หรือเล่นเกมต่าง ๆ และสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาเสกสรรค์ จิรภาโส ที่ว่า การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเป็นบูรณาการ คือจัดหลักสูตรหรือกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ซึ่งมีสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักไตรสิกขา) ให้เชื่อมโยงกับกลุ่มสาระ

อื่น ๆ เช่น กลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยี ก็ให้มีกิจกรรมของการประกอบอาชีพและการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น ด้านกระบวนการเรียนการสอน จัดให้มีบรรยากาศการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับผู้เรียนทุกระดับ มีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย ความเป็นบูรณาการ เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรมเป็นการสอนที่ท้าทาย และเน้นการปฏิบัติ วิธีและขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การนำเข้าสู่บทเรียน ลงมือปฏิบัติ สรุปเสนอผล และประเมินผล การวัดผลและประเมินผล มีการใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย เช่น การทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การประเมินภาคการปฏิบัติ การประเมินแฟ้มสะสมงาน เป็นต้น

๓. ด้านผลผลิต ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาโดยภาพรวมระดับมาก เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดด้านการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญานักเรียน มีความคิดเห็นมากที่สุดเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในผลของการทำความดี เพราะโรงเรียนสัตยาไสมี ทัศนคติในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนเป็นคนดีมากกว่าคนเก่ง สอดคล้องกับ การศึกษาของนาถนัฏา ชื่นแสงเนตร์ ที่พบว่า “นักเรียนหลายคนมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น กล้าแสดงออกทางความคิดและมีความประพฤติที่ดี” นักเรียนจึงมีความเชื่อมั่นในผลการทำความ ดีของตน

๔. ด้านผลกระทบ จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีสภาพการจัดการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาโดยภาพรวมระดับมาก เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดด้านบ้าน วัด โรงเรียนได้รับ ประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขานักเรียนมีความคิดเห็นมากที่สุดในประเด็น เกี่ยวกับนักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตนซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยด้านผลผลิต

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน คือ ควรนิมนต์ พระสงฆ์จากวัดภายในชุมชนมาเป็นผู้นำและมีบทบาทสำคัญในการอบรมศีลธรรมทั้งที่บ้านและ โรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนให้มากและส่งเสริมให้มีการศึกษาหลักธรรมและความรู้ทางพุทธ ศาสนาให้มากขึ้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. ควรให้พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอบรมศีลธรรมทั้งที่บ้าน และโรงเรียนโดยเฉพาะในโรงเรียนให้มากขึ้น

๒. ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อ เป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่น

๓. ควรมีพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอบรมศีลธรรมทั้งของบ้านและโรงเรียน โดยเฉพาะในโรงเรียนให้มากขึ้นเพื่อเป็นต้นแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาให้กับโรงเรียนอื่นต่อไป

๔. ควรมีการอบรม สัมมนาบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๕. ควรมีการส่งเสริมให้มีการสอนและสอบธรรมศึกษาหรือเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางพุทธศาสนา พุทธธรรมให้กับครูและนักเรียน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารและครู การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม (ปัจจัยนำเข้า) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งจะต้องส่งเสริม และรักษาให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรมี (กระบวนการ) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โรงเรียนควรสนับสนุนส่งเสริมนโยบายและดำเนินกิจกรรมนี้ต่อไป

การพัฒนากาย สิต จิตและปัญญา (ผลผลิต) ของนักเรียนส่งผลให้นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร โรงเรียนจึงต้องสนับสนุนส่งเสริมนโยบายและดำเนินการกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่อง

บ้าน วัด โรงเรียนได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (ผลกระทบ) พบว่า นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของคนได้อย่างมีความสุข ซึ่งชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนอันเป็นผลผลิตของโรงเรียน ให้มีความองอาจและเป็นแบบอย่างที่ดีของคนในชุมชนต่อไป

๒. สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน

คุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน (ปัจจัยนำเข้า) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เนื่องจากสิ่งนี้เป็นรูปแบบที่นักเรียนยึดถือ ซึ่งโรงเรียนจะต้องคงไว้และดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนต่อไป

การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร (กระบวนการ) มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ซึ่งโรงเรียนจะต้องสนับสนุนส่งเสริมนโยบายและดำเนินกิจกรรมนี้ต่อไป

การพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา (ผลผลิต) พบว่า นักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดี โรงเรียนจึงต้องสนับสนุนส่งเสริมนโยบายและขยายผลนี้ไปสู่ชุมชนและโรงเรียนข้างเคียง

บ้าน วัด โรงเรียนได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (ผลกระทบ) พบว่า นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน ซึ่งชุมชนต้องมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้มีความงอกงามและเป็นแบบอย่างที่ดีของคนในชุมชนต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาผลกระทบจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนสัตยาไสในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่

๒. ควรศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาให้ครอบคลุมทั้งบ้าน วัดและโรงเรียน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเถปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กระทรวงศึกษาธิการ.พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทพรทิพกราฟิก จำกัด, ๒๕๔๒.

.....การประเมินผลการปฏิบัติงานระดับพื้นที่ของโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.

กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ เอ็น ที, ๒๕๔๐.

.....แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.

ทิตินา แคมมณี. ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

นิพนธ์ กีนาวงศ์. หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนและนิตศการศึกษา.กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๖.

บรรเทา กิตติศักดิ์. จริยธรรมทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘.

พรพิมล พรพิระชนม์, ดร. การจัดการกระบวนการเรียนรู้. สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐.

พระครูพิพิธสุตาทร.การขยายผลการสร้างเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธตามแนวสภาระพระพุทธานุสาสนา.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท

สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

..... พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๓๘.

- พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗.
- การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : มุคินิธิพุทธธรรม. ๒๕๓๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พุทธธรรมฉบับขยายความ**. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๕.
- **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **โรงเรียนวิถีพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พรรณี ช.เจนจิต. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อแกรมมี, ๒๕๓๘.
- พิมพ์พันธ์ เฉชะคุปต์และเพียว อินดีสุข. **ทักษะ ๕ C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๒๕.
- รังสรรค์ บุญยะมา, ผศ.ดร. **การจัดการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐.
- วิชัย ต้นศิริ. **อุดมการณ์ทางการศึกษา: ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : สามลดดา, ๒๕๔๕.
- วันเพ็ญ วรรณโกมล. **การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๔.
- ศิริบูรณ์ สายโกสุม, รศ.ดร., **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล, ดร., **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา. **ชุดฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. เล่ม ๓**. กรุงเทพมหานคร : พี เอ ลีฟวิ่ง, ๒๕๔๑.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้. **เรียนรู้สู่คุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๗.
- สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สุมน อมรวิวัฒน์. การเรียนรู้ตามนัยแห่งพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๓๕.

_____. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๒.

_____. สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๖.

อารี พันธุ์ณี. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดันอ้อ, ๒๕๔๔.

เซอร์เบิร์ต เอ็ม. กรีนเบิร์ก. รักเรียน เรียนด้วยรัก. แปลโดย เกียรติวรรณ อมาตยกุล. กรุงเทพมหานคร : กิ่งหัน, ๒๕๔๕.

(๒) บทความและวารสาร :

วสิน อินทสระ. “ปัญญา คุณธรรมสูงสุด”, วารสารศิษย์เก่า ม.ม.ร. (มิถุนายน ๒๕๒๘) : ๑๘-๑๙.

วิวัฒน์ คติธรรมนิษฐ์. “สัตยาไส : การจัดการความรู้สู่ความเป็นมนุษย์ (๒)”, วารสารสถานปฏิบัติ New school. ปีที่ ๕๑ (๒๕๔๘) : ๓๑-๓๒.

(๓) วิทยานิพนธ์ / ภาคนิพนธ์ / สารนิพนธ์

ชาตรี นามคุณ. “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

ชัชวาลย์ ชำนาญ. “การบริหารงานบุคคลเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี”. ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๕๐.

คุชฎี สิตลวรพงศ์. “การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”. วิทยานิพนธ์ การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

นาถนัฏดา ชื่นแสงเนตร. “การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของโรงเรียนสัตยาไส”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

นิภาพรรณ แดงโรจน์. “การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบ

“ไตรสิกขา”. **ปริญญานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๓๐.

พิชณูรัชต์ บุญช่วย. “การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระพุทธิพงษ์ ปภากโร (แร่ทอง). สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียน
มัธยมศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาบรรจง จันทคุตโต (แผ่นทอง). คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามหลัก
ไตรสิกขา: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก จังหวัด
เชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาเสกสรรค์ จิรภาโส (จีแสง). “การศึกษาวิเคราะห์หลักไตรสิกขาที่มีต่อการจัดการศึกษา
ไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วิรัตน์ มั่นทานนท์. “อิทธิพลของหลักไตรสิกขาที่มีผลต่อการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก : กรณี
ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต”. **วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

สังคม สมฤทธิ์. “การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนกุชฌาวิทยาคม อำเภอกุชฌา จังหวัดพะเยา”.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,
๒๕๕๒.

สุนทรี พันดร. “การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธกัลยาณมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาจังหวัดเชียงใหม่”. **การศึกษาอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราช
ภัฏเชียงราย, ๒๕๕๑.

สุนีย์ ผจญศิลป์. “ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและ
การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”. **วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร
มหาบัณฑิต**. สถาบันราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๔๗.

สุรพงษ์ ชูเดช. “ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕”. **ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.

ลำลี พรอมสุ. “สภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต ๔”. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

อาสาสมัครผู้เขียนวิกิพีเดีย. ทฤษฎีการเรียนรู้. <http://www.th.wikipedia.org/w/index.php>. [๑ ตุลาคม ๒๕๕๔].

๒. ภาษาอังกฤษ :

Greenberg, J. & Baron, R. A. **Behavior in Organization**. 8th ed. New Jersey : Pearson Education, Inc, 2003.

Loraine Burrows. Education in Human Values. Bangkok: Institute of Sathaya Sai Education. 1988.

McGregor, Douglas. **The Human Side of Enterprise**. New York : McGraw – Hill Book Company, 1969.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

๑. พันเอก ดร.สุรต	แสงสว่างดำรง	ผู้อำนวยการกองพัฒนาหลักนิยม ศูนย์พัฒนาหลักนิยมและยุทธศาสตร์ กรมยุทธศึกษาทหารบก
๒. พันเอก หญิง ดร.นวลทิพย์	อรุณศรี	ที่ปรึกษาสำนักงานประกันคุณภาพ การศึกษา กรมยุทธศึกษาทหารบก
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์	บุญปุ่	ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร ดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวาล	ศิริวัฒน์	อาจารย์ประจำ ภาควิชาบริหารการศึกษา และกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรยุทธ	พึงเทียร	ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายนโยบายและแผน ยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาลงกรณ ราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ที่ ศร ๖๑๐๓.๓/ ๒๓๒

คณะครูศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดศรีสุทธาราม บางขุนนนท์ กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทร./ Fax. ๐-๒๔-๓๓๓-๖๕๘๘, ๐๘-๑๘๓๘-๒๔๑๖

๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน พันเอก หญิง ดร. นวลทิพย์ อรุณศรี

ด้วย ร้อยเอกเกรียงไกร นามสกุล จันทะแจ่ม รหัสประจำตัวนิติ ๕๓๐๑๔๐๒๓๔๕ นิติบัญญัติโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กำลังทำวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาดำเนินหลักสูตร ดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ ดังนั้นทางโครงการ
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์
จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาการบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์ มจร. โทร ๐๘๑-๖๒๘-๕๖๖๕

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ / ๓๖๕ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ บุญปุ

ด้วย ร้อยเอกเกรียงไกร นามสกุล จันทะแจ่ม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๒๓๔๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดสมุทร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ ตามเอกสารดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาการบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์ มจร. โทร ๐๘๑-๖๒๘-๕๖๖๕

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ / ๓๖๕ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีรยุทธ พึ่งเกียรติ

ด้วย ร้อยเอกเกรียงไกร นามสกุล จันทะแจ่ม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๒๓๔๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดสพบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร ดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ ตามเอกสารดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีรยุทธ พึ่งเกียรติ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์ มจร. โทร ๐๘๑-๖๒๘-๕๖๖๕

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ / ๓๖๕ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขวาล ศิริวัฒน์

ด้วย ร้อยเอกเกรียงไกร นามสกุล จันทะแจ่ม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๒๓๔๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดสุพรรณบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ ตามเอกสารดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ / ๒๓๓

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดศรีสุธาราม บางขุนนนท์ กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

โทร. / Fax. ๐๒-๔๓๓-๖๕๕๕, ๐๕-๑๕๓๕-

๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมบัณฑิต

ด้วย ร้อยเอกเกรียงไกร นามสกุล จันทะแจ่ม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๒๓๔๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง "การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี" เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ภาคผนวก ง.

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัย (IOC.)

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัย (IOC.)

เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

คำชี้แจง

+๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงตามนิยามเฉพาะ

๐ เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงตามนิยามเฉพาะ

-๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ไม่ตรงตามนิยามเฉพาะ

ข้อ	ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		๑	๒	๓	๔	๕		
	ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน							
๑.	ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการทำงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน	๑	๑	๑	๐	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.	ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักไตรสิกขา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิกอบายมุข)	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์	๑	๑	๑	๐	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๖.	ครูมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๗.	ครูรู้และ เข้าใจ หลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
	การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ							
๘.	โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๙.	โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่าย ปฏิบัติธรรมแก่บุคลากรในแต่ละปีการศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐.	โรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	ด้านปัจจัยนำเข้า (ต่อ)	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		๑	๒	๓	๔	๕		
๑๑.	โรงเรียนมีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนา นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
	การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม							
๑๒.	สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัย	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓.	โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เงียบ สงบเอื้อต่อการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
ข้อ	ด้านกระบวนการ (Process)							
	การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)							
๑๔.	โรงเรียนเชิญวิทยากร(ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ผู้มีภูมิปัญญา ทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕.	โรงเรียนจัดการเรียนรู้โดยผู้จัดการศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีความสุข	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖.	โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗.	โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้ เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘.	โรงเรียนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมตามหลัก ไตรสิกขา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙.	โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐.	โรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการ ดำรงชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	ด้านกระบวนการ (Process)	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		๑	๒	๓	๔	๕		
	การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร							
๒๑.	โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ทั้งนักเรียน ครูและต่อผู้ปกครอง	๑	๑	๑	๐	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๒๒.	โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน ให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓.	โรงเรียนส่งเสริม ยกย่องเชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔.	โรงเรียนส่งเสริมให้มี บรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
	การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต							
๒๕.	โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๖.	โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗.	โรงเรียนส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๘.	โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙.	โรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา)	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๐.	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	ด้านผลผลิต (Output)	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		๑	๒	๓	๔	๕		
	การพัฒนา กาย สติ จิตและปัญญา							
๓๑.	นักเรียนดูแลการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๒.	นักเรียนปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๓.	นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๔.	นักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดี	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๕.	นักเรียนทำงานและเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๖.	นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๗.	นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาใฝ่สร้างสรรค์พัฒนาดนเองอยู่เสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๘.	นักเรียนรู้จักบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ (อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค)อย่างรู้คุณค่าที่เหมาะสมกับวัย	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๙.	นักเรียนมีการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๐.	นักเรียนรู้จักใช้จ่ายอย่างเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๑.	นักเรียนเป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๒.	นักเรียนเป็นผู้มีความกตัญญูทวดเทวี, หิริและโอตตปปะ	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๓.	นักเรียนเห็นคุณค่าของศีล สมาธิ ปัญญา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๔.	นักเรียนเป็นผู้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในไตรสิกขา	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๕.	นักเรียนตระหนักเรื่องรู้ บาป-บุญ คุณ-โทษในการกระทำ	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	ด้านผลผลิต (ต่อ)	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		๑	๒	๓	๔	๕		
๔๖.	นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริงด้วยตนเอง	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๗.	นักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๘.	นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาคด้วยสติรู้ตัวปัญญารู้คิดของตน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านผลกระทบ (Impact)							
	บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา							
๔๙.	นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่	๑	๑	๑	-๑	๑	๐.๖๐	ใช้ได้
๕๐.	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำมาดีช่วยพัฒนาสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕๑.	นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุข	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕๒.	นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕๓.	นักเรียนใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕๔.	นักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทางสังคมออนไลน์	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕๕.	นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่อาศัย	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
รวม							๐.๙๘๒	ใช้ได้

ภาคผนวก จ.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศษ ๖๑๐๓.๓ / ๒๓๔

โรงเรียนสัจจะ
ฉบับที่ ๐๒๖/๒๕๕๖
วันที่ ๑๖ มี.ค. ๕๖

คณะกรรมการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วัดศรีสุดาราม บางขุนนนท์ กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
 โทร. / Fax. ๐๒-๔๓๓๓-๖๕๕๘, ๐๘-๑๘๘๘๘

๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสัจจะ

ด้วย ร้อยเอกเกรียงไกร นามสกุล จันทะแอม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๒๓๔๕
 นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนสัจจะ
 จังหวัดลพบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ โครงการ
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
 มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

เก็บ ผู้อำนวยการโรงเรียนสัจจะ

เพื่อทราบและพิจารณา

๒๕๕๖ ๑๖ ๓ ๕๖

ภาคผนวก จ.
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

.....

๑. แบบสอบถามนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๒. คำชี้แจงเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม : แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามปลายปิดสำหรับประชากรผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามปลายปิดสำหรับสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดเพื่อเสนอปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (กรุณาตอบแบบสอบถามตามเป็นจริงและความคิดเห็นของท่าน)

ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาและวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลใด ๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น

ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากท่าน โปรดตอบคำถามให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริง การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน และหน่วยงานของท่าน ผลการวิจัยจะเสนอเป็นภาพรวมเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้เหมาะสมและตรงตามความต้องการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

ร้อยเอก

(เกรียงไกร จันทะแจ่ม)

นิสิตปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ใน () หน้าข้อความที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

ข้อ	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม (สำหรับผู้บริหารและครู-อาจารย์ตอบ)	สำหรับ ผู้วิจัย
๑.	เพศ () ชาย () หญิง	
๒.	อายุ () ไม่เกิน ๓๐ ปี () ๓๑- ๔๐ ปี () ๔๑ - ๕๐ ปี () ๕๑ ปีขึ้นไป	
๓.	ระดับการศึกษา () ต่ำกว่าปริญญาตรี () ปริญญาตรี () ปริญญาโท () ปริญญาเอก	
๔.	ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน () ผู้บริหารสูงสุด () ผู้อำนวยการโรงเรียน () รองผู้อำนวยการโรงเรียนหรือผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน () ครูผู้สอน	
๕.	ประสบการณ์การทำงาน () ไม่เกิน ๕ ปี () ๖ – ๑๐ ปี () ๑๑ - ๑๕ ปี () ๑๖ - ๒๐ ปี () ๒๑ - ๒๕ ปี () ๒๖ ปีขึ้นไป	

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงตามความคิดเห็นของท่าน

- ระดับ ๕ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติมากที่สุด
 ระดับ ๔ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติมาก
 ระดับ ๓ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติปานกลาง
 ระดับ ๒ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติน้อย
 ระดับ ๑ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติได้น้อยที่สุด

ข้อ	ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)	สภาพที่ปฏิบัติจริง					สำหรับผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
	ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน						
๑.	ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการทำงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา						
๒.	ผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน						
๓.	ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักไตรสิกขา						
๔.	ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิกอบายมุข)						
๕.	ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์						
๖.	ครูมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา						
๗.	ครูรู้และ เข้าใจ หลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา						
	การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ						
๘.	โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน						
๙.	โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่บุคลากรในแต่ละปีการศึกษา						
๑๐.	โรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา						
๑๑.	โรงเรียนมีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนานักเรียน						
	การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม						
๑๒.	สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัย						
๑๓.	โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เยียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน						

ข้อ	ด้านกระบวนการ (Process)	สภาพที่ปฏิบัติจริง					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
	การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)						
๑๔.	โรงเรียนเชิญวิทยากร(ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ผู้มีภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ						
๑๕.	โรงเรียนจัดการเรียนรู้โดยผู้จัดการศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีความสุข						
๑๖.	โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย						
๑๗.	โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง						
๑๘.	โรงเรียนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมตามหลักไตรสิกขา						
๑๙.	โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง						
๒๐.	โรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน						
	การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร						
๒๑.	โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ทั้งนักเรียนครูและต่อผู้ปกครอง						
๒๒.	โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน ให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น						
๒๓.	โรงเรียนส่งเสริม ขกย่องเชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ						
๒๔.	โรงเรียนส่งเสริมให้มี บรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์						
	การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต						
๒๕.	โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ						
๒๖.	โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ						
๒๗.	โรงเรียนส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา						
๒๘.	โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง						

ข้อ	ด้านกระบวนการ (Process) (ต่อ)	สภาพที่ปฏิบัติจริง					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
๒๙.	โรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจ เหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา)						
๓๐.	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนา อย่างเห็นคุณค่า						
	ด้านผลผลิต (Output)						
	การพัฒนา กาย ศีล จิตและปัญญา						
๓๑.	นักเรียนดูแลการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย						
๓๒.	นักเรียนปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต						
๓๓.	นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา						
๓๔.	นักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดี						
๓๕.	นักเรียนทำงานและเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร						
๓๖.	นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน						
๓๗.	นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาใฝ่สร้างสรรค์พัฒนาตนเองอยู่เสมอ						
๓๘.	นักเรียนรู้จักบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ (อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยา รักษาโรค)อย่างรู้คุณค่าที่เหมาะสมกับวัย						
๓๙.	นักเรียนมีการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม						
๔๐.	นักเรียนรู้จักใช้จ่ายอย่างเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิต						
๔๑.	นักเรียนเป็นผู้มีความ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน						
๔๒.	นักเรียนเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที, หิริและโอตตปปะ						
๔๓.	นักเรียนเห็นคุณค่าของศีล สมาริ ปัญญา						
๔๔.	นักเรียนเป็นผู้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในไตรสิกขา						
๔๕.	นักเรียนตระหนักเรื่องราว บาป-บุญ คุณ-โทษในการกระทำ						
๔๖.	นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริงด้วยตนเอง						
๔๗.	นักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน						
๔๘.	นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติรู้ตัวปัญญารู้คิดของตน						

ข้อ	ด้านผลกระทบ (Impact)	สภาพที่ปฏิบัติจริง					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
	บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา						
๔๘.	นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่						
๕๐.	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำความดีช่วยพัฒนาสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่						
๕๑.	นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุข						
๕๒.	นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน						
๕๓.	นักเรียนใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า						
๕๔.	นักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทางสังคมออนไลน์						
๕๕.	นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่อาศัย						

ตอนที่ ๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

คำชี้แจง : กรุณาแสดงความคิดเห็นของท่านที่เห็นว่าเป็นอุปสรรคปัญหาและ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๑. การพัฒนาคุณลักษณะของบุคลากรที่ทำการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน

๑.๑ อุปสรรค.....

๑.๒ ข้อเสนอแนะ.....

.....

๒. การบริหารจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

๒.๑ อุปสรรค.....

๒.๒ ข้อเสนอแนะ.....

.....

๓. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

๓.๑ อุปสรรค.....

๓.๒ ข้อเสนอแนะ.....

.....

๔. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

๔.๑ อุปสรรค.....

๔.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๕. การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร

๕.๑ อุปสรรค.....

๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๖. การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

๖.๑ อุปสรรค.....

๖.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๗. การพัฒนากาย ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการของนักเรียน

๗.๑ อุปสรรค.....

๗.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๘. แนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บ้าน วัด โรงเรียน (บ ว ร) ได้รับประโยชน์จากการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

๘.๑ อุปสรรค.....

๘.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๙. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาด้านอื่นๆ (ถ้ามี)

.....

.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

.....

๑. แบบสอบถามนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๒. คำชี้แจงเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม : แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามปลายปิดสำหรับประชากรผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามปลายปิดสำหรับสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดเพื่อเสนอปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (กรุณาตอบแบบสอบถามตามเป็นจริงและความคิดเห็นของท่าน)

ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาและวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลใด ๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น

ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากท่าน โปรดตอบคำถามให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริง การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน และหน่วยงานของท่าน ผลการวิจัยจะเสนอเป็นภาพรวมเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้เหมาะสมและตรงตามความต้องการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

ร้อยเอก

(เกรียงไกร จันทะแจ่ม)

นิสิตปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ใน () หน้าข้อความที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

ข้อ	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม (สำหรับนักเรียนตอบ)	สำหรับ ผู้วิจัย
๑.	เพศ () ชาย () หญิง	
๒.	อายุ () ไม่เกิน ๘ ปี () ๑๐ - ๑๒ ปี () ๑๓- ๑๕ ปี () ๑๖ ปีขึ้นไป	
๓.	ปัจจุบันเรียนอยู่ในระดับใด () ป.๔ () ป.๕ () ป.๖	
๔.	อาชีพของบิดามารดา(ผู้ปกครอง) () รับราชการ () เจ้าหน้าที่รัฐ () เกษตรกร () นักธุรกิจ () อื่น ๆ โปรดระบุ.....	
๕.	ภูมิลำเนาของนักเรียน () ภาคกลาง () ภาคเหนือ () ภาคตะวันออก () ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ () ภาคใต้ () อื่น ๆ โปรดระบุ.....	

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงตามความคิดเห็นของท่าน

- ระดับ ๕ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติมากที่สุด
 ระดับ ๔ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติมาก
 ระดับ ๓ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติปานกลาง
 ระดับ ๒ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติน้อย
 ระดับ ๑ หมายถึง สภาพที่ปฏิบัติน้อยที่สุด

ข้อ	ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)	สภาพที่ปฏิบัติจริง					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
	ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน						
๑.	ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการทำงานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา						
๒.	ผู้บริหารมีความจริงใจในการทำงาน						
๓.	ผู้บริหารมีความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักไตรสิกขา						
๔.	ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิกอบายมุข)						
๕.	ครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์						
๖.	ครูมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา						
๗.	ครูรู้และ เข้าใจ หลักการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา						
	การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ						
๘.	โรงเรียนส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน						
๙.	โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อบรม สัมมนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมแก่บุคลากรในแต่ละปีการศึกษา						
๑๐.	โรงเรียนเชิญผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา						
๑๑.	โรงเรียนมีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนานักเรียน						
	การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม						
๑๒.	สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดและปลอดภัย						
๑๓.	โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมได้สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เงียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน						

ข้อ	ด้านกระบวนการ (Process)	สภาพที่ปฏิบัติจริง					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
	การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)						
๑๔.	โรงเรียนเชิญวิทยากร(ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ผู้มีภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ						
๑๕.	โรงเรียนจัดการเรียนรู้โดยผู้จัดการศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีความสุข						
๑๖.	โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย						
๑๗.	โรงเรียนจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง						
๑๘.	โรงเรียนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงครอบคลุมตามหลักไตรสิกขา						
๑๙.	โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง						
๒๐.	โรงเรียนจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน						
	การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร						
๒๑.	โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ทั้งนักเรียนครูและต่อผู้ปกครอง						
๒๒.	โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน ให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น						
๒๓.	โรงเรียนส่งเสริม ขกย่องเชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ						
๒๔.	โรงเรียนส่งเสริมให้มี บรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์						
	การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต						
๒๕.	โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ						
๒๖.	โรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ						
๒๗.	โรงเรียนส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา						
๒๘.	โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง						

ข้อ	ด้านกระบวนการ (Process) (ต่อ)	สภาพที่ปฏิบัติจริง					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
๒๙.	โรงเรียนฝึกฝนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจ เหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา)						
๓๐.	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนา อย่างเห็นคุณค่า						
	ด้านผลผลิต (Output)						
	การพัฒนา กาย ศีล จิตและปัญญา						
๓๑.	นักเรียนดูแลการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย						
๓๒.	นักเรียนปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต						
๓๓.	นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา						
๓๔.	นักเรียนเชื่อมั่นผลของการทำความดี						
๓๕.	นักเรียนทำงานและเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร						
๓๖.	นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน						
๓๗.	นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาใฝ่สร้างสรรค์พัฒนาตนเองอยู่เสมอ						
๓๘.	นักเรียนรู้จักบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ (อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยา รักษาโรค)อย่างรู้คุณค่าที่เหมาะสมกับวัย						
๓๙.	นักเรียนมีการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม						
๔๐.	นักเรียนรู้จักใช้จ่ายอย่างเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิต						
๔๑.	นักเรียนเป็นผู้มีความ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน						
๔๒.	นักเรียนเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที, หิริและโอตตปปะ						
๔๓.	นักเรียนเห็นคุณค่าของศีล สมาริ ปัญญา						
๔๔.	นักเรียนเป็นผู้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในไตรสิกขา						
๔๕.	นักเรียนตระหนักเรื่องราว บาป-บุญ คุณ-โทษในการกระทำ						
๔๖.	นักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริงด้วยตนเอง						
๔๗.	นักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน						
๔๘.	นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติรู้ตัวปัญญารู้คิดของตน						

ข้อ	ด้านผลกระทบ (Impact)	สภาพที่ปฏิบัติจริง					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
	บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา						
๔๙.	นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่						
๕๐.	นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำความดีช่วยพัฒนาสังคมส่วนรวมที่ตนอาศัยอยู่						
๕๑.	นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุข						
๕๒.	นักเรียนเห็นผลดีของการทำความดีของตน						
๕๓.	นักเรียนใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า						
๕๔.	นักเรียนรู้จักวิเคราะห์และเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทางสังคมออนไลน์						
๕๕.	นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่อาศัย						

ตอนที่ ๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

คำชี้แจง : กรุณาแสดงความคิดเห็นของท่านที่เห็นว่าเป็นอุปสรรคปัญหาและ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี

๑. การพัฒนาคุณลักษณะของบุคลากรที่ทำการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียน

๑.๑ อุปสรรค.....

๑.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๒. การบริหารจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

๒.๑ อุปสรรค.....

๒.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๓. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

๓.๑ อุปสรรค.....

๓.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๔. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

๔.๑ อุปสรรค.....

๔.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๕. การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร

๕.๑ อุปสรรค.....

๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๖. การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

๖.๑ อุปสรรค.....

๖.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๗. การพัฒนากาย ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการของนักเรียน

๗.๑ อุปสรรค.....

๗.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๘. แนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บ้าน วัด โรงเรียน (บ ว ร) ได้รับประโยชน์จากการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

๘.๑ อุปสรรค.....

๘.๒ ข้อเสนอแนะ.....

๙. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาด้านอื่นๆ (ถ้ามี)

.....

.....

ภาคผนวก ข.

ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Alpha)

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามผู้บริหารและครู

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
No 1	200.70	980.493	.811	.978
No 2	200.57	979.564	.804	.978
No 3	200.73	987.375	.861	.977
No 4	200.37	1015.275	.712	.978
No 5	200.20	1025.821	.534	.978
No 6	200.47	1026.878	.573	.978
No 7	200.43	1028.254	.606	.978
No 8	200.60	1032.800	.486	.978
No 9	199.83	1038.489	.322	.979
No 10	200.23	1042.323	.244	.979
No 11	199.87	1061.844	-.083	.979
No 12	200.20	1006.372	.804	.977
No 13	199.97	1032.930	.443	.978
No 14	201.07	1035.030	.322	.979
No 15	200.13	993.913	.894	.977
No 16	200.27	1029.926	.700	.978
No 17	200.73	1045.789	.195	.979
No 18	200.37	1033.275	.529	.978
No 19	200.17	1000.351	.874	.977
No 20	200.00	1016.207	.771	.978
No 21	199.47	1036.602	.553	.978
No 22	199.77	1017.289	.713	.978
No 23	199.67	1031.885	.651	.978
No 24	200.00	1032.345	.604	.978
No 25	200.23	1013.978	.734	.978
No 26	200.10	1027.197	.686	.978
No 27	199.63	1029.482	.561	.978
No 28	199.43	1035.357	.577	.978
No 29	200.27	1002.547	.807	.977
No 30	199.53	1053.154	.179	.978
No 31	200.37	1027.482	.581	.978
No 32	199.90	1004.645	.948	.977
No 33	200.43	1016.185	.733	.978
No 34	199.77	1021.840	.789	.978
No 35	200.37	1019.068	.839	.977
No 36	199.50	1033.707	.640	.978
No 37	200.23	1020.530	.807	.977
No 38	199.93	1010.202	.832	.977
No 39	200.03	1017.206	.742	.978
No 40	200.03	1014.171	.889	.977
No 41	199.90	1005.472	.858	.977
No 42	199.77	1016.047	.736	.978
No 43	199.77	1011.220	.908	.977
No 44	200.30	1026.217	.679	.978
No 45	199.77	1010.806	.764	.977
No 46	200.13	1024.740	.862	.977
No 47	200.07	1027.444	.607	.978
No 48	200.00	1037.034	.493	.978
No 49	200.07	1031.444	.600	.978
No 50	200.17	1014.695	.839	.977
No 51	199.50	1022.190	.864	.977
No 52	199.83	1015.868	.864	.977
No 53	199.97	1013.551	.835	.977
No 54	200.30	1012.148	.796	.977
No 55	200.10	1000.024	.890	.977

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha = .978, N of Items=55

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามนักเรียน

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
no 1	207.07	514.271	.339	.946
no 2	206.93	509.513	.494	.945
no 3	207.00	508.621	.455	.945
no 4	206.83	507.178	.516	.945
no 5	206.50	506.259	.513	.945
no 6	206.37	507.757	.552	.945
no 7	206.60	510.041	.378	.946
no 8	206.87	499.223	.665	.944
no 9	206.97	507.137	.528	.945
no 10	207.07	509.789	.399	.946
no 11	207.13	505.844	.424	.946
no 12	206.57	510.116	.430	.946
no 13	206.43	511.909	.300	.946
no 14	207.20	512.717	.327	.946
no 15	207.03	502.171	.669	.944
no 16	206.60	506.800	.579	.945
no 17	207.77	506.875	.377	.946
no 18	207.33	502.161	.602	.945
no 19	206.93	516.754	.222	.947
no 20	206.40	511.283	.395	.946
no 21	206.93	501.651	.655	.944
no 22	206.50	511.155	.402	.946
no 23	206.40	504.800	.580	.945
no 24	206.50	515.155	.361	.946
no 25	206.73	520.685	.167	.947
no 26	206.70	509.941	.442	.946
no 27	206.90	517.266	.305	.946
no 28	206.60	503.421	.605	.945
no 29	207.07	519.444	.182	.947
no 30	206.50	510.466	.450	.945
no 31	206.53	511.085	.352	.946
no 32	207.13	513.292	.347	.946
no 33	206.67	504.782	.607	.945
no 34	206.30	507.803	.681	.945
no 35	206.60	499.766	.751	.944
no 36	206.40	523.145	.050	.948
no 37	206.80	506.510	.544	.945
no 38	207.20	514.717	.228	.947
no 39	206.67	495.747	.786	.944
no 40	206.77	498.254	.581	.945
no 41	206.50	505.293	.571	.945
no 42	206.60	515.559	.331	.946
no 43	206.80	506.097	.498	.945
no 44	206.97	503.895	.509	.945
no 45	206.53	503.361	.607	.945
no 46	206.50	502.741	.686	.944
no 47	206.33	513.471	.304	.946
no 48	206.67	493.954	.703	.944
no 49	206.43	508.047	.469	.945
no 50	206.83	507.109	.518	.945
no 51	206.20	505.407	.672	.945
no 52	206.37	506.792	.545	.945
no 53	206.80	497.959	.652	.944
no 54	206.77	500.668	.509	.945
no 55	206.80	491.959	.836	.943

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha = .946, N of Items = 55

ภาคผนวก ซ.

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของครูและผู้บริหาร

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
No 1	37	1	5	3.00	1.472
No 2	37	1	5	3.08	1.534
No 3	37	1	5	2.97	1.236
No 4	37	2	5	3.32	.944
No 5	37	2	5	3.65	.919
No 6	37	2	4	3.30	.845
No 7	37	2	5	3.27	.769
No 8	37	2	4	3.14	.822
No 9	37	2	5	3.97	.866
No 10	37	1	5	3.65	.919
No 11	37	3	5	3.95	.664
No 12	37	2	5	3.57	1.015
No 13	37	2	5	3.89	.843
No 14	37	1	5	2.78	1.004
No 15	37	2	5	3.65	1.086
No 16	37	3	5	3.51	.607
No 17	37	1	4	3.11	.875
No 18	37	2	5	3.41	.725
No 19	37	2	5	3.62	1.010
No 20	37	2	5	3.78	.821
No 21	37	3	5	4.30	.571
No 22	37	2	5	3.95	.911
No 23	37	3	5	4.11	.614
No 24	37	3	5	3.76	.683
No 25	37	2	5	3.54	.960
No 26	37	3	5	3.73	.693
No 27	37	2	5	4.11	.843
No 28	37	3	5	4.35	.588
No 29	37	2	5	3.46	1.070
No 30	37	4	5	4.30	.463
No 31	37	2	5	3.35	.789
No 32	37	3	5	3.84	.866
No 33	37	1	5	3.38	.828
No 34	37	3	5	3.97	.726
No 35	37	2	5	3.43	.689
No 36	37	3	5	4.27	.608
No 37	37	2	5	3.57	.689
No 38	37	2	5	3.81	.845
No 39	37	2	5	3.70	.878
No 40	37	3	5	3.70	.740
No 41	37	2	5	3.84	.928
No 42	37	2	5	3.95	.911
No 43	37	3	5	3.97	.799
No 44	37	3	5	3.46	.691
No 45	37	2	5	3.95	.970
No 46	37	3	5	3.65	.588
No 47	37	2	5	3.70	.777
No 48	37	3	5	3.78	.630
No 49	37	2	5	3.78	.630
No 50	37	2	5	3.62	.758
No 51	37	3	5	4.24	.641
No 52	37	3	5	3.92	.759
No 53	37	3	5	3.76	.796
No 54	37	2	5	3.49	.837
No 55	37	2	5	3.68	.973
Valid N (listwise)	37				

Summary Item Statistics

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Maximum / Minimum	Variance	N of Items
Item Means	3.673	2.784	4.351	1.568	1.563	.125	55
Item Variances	.730	.215	2.354	2.140	10.965	.153	55

Summary Item Statistics

Item means : 3.673

Item Variances : 0.73

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
No 1	77	1	5	4.71	.704
No 2	77	2	5	4.83	.523
No 3	77	1	5	4.57	.818
No 4	77	1	5	4.56	.678
No 5	77	2	5	4.36	.687
No 6	77	3	5	4.64	.605
No 7	77	1	5	4.21	.879
No 8	77	2	5	4.18	.914
No 9	77	1	5	3.97	1.203
No 10	77	1	5	3.92	1.085
No 11	77	1	5	3.96	.979
No 12	77	1	5	3.31	1.206
No 13	77	2	5	3.74	.768
No 14	77	1	5	3.60	1.173
No 15	77	1	5	3.99	.939
No 16	77	1	5	3.29	1.134
No 17	77	1	5	3.30	1.136
No 18	77	3	5	4.06	.817
No 19	77	1	5	4.14	.942
No 20	77	2	5	4.48	.754
No 21	77	1	5	4.29	1.011
No 22	77	3	5	4.56	.525
No 23	77	1	5	4.26	.965
No 24	77	1	5	4.26	1.081
No 25	77	1	5	3.83	1.117
No 26	77	1	5	4.16	1.014
No 27	77	2	5	4.36	.902
No 28	77	1	5	4.48	.898
No 29	77	1	5	4.04	1.251
No 30	77	2	5	4.44	.803
No 31	77	2	5	4.39	.797
No 32	77	1	5	3.78	1.154
No 33	77	1	5	3.82	1.010
No 34	77	3	5	4.57	.548
No 35	77	3	5	4.42	.656
No 36	77	3	5	4.45	.770
No 37	77	2	5	4.16	.762
No 38	77	1	5	4.08	1.211
No 39	77	1	5	4.16	1.052
No 40	77	1	5	4.14	1.189
No 41	77	1	5	4.32	.880
No 42	77	1	5	4.32	.910
No 43	77	1	5	4.25	1.078
No 44	77	1	5	4.12	.946
No 45	77	1	5	4.32	.966
No 46	77	1	5	4.08	.997
No 47	77	1	5	3.78	1.188
No 48	77	1	5	4.14	.942
No 49	77	1	5	4.13	1.080
No 50	77	1	5	4.34	.954
No 51	77	1	5	4.04	1.163
No 52	77	1	5	4.44	.819
No 53	77	1	5	4.23	1.062
No 54	77	1	5	4.04	1.019
No 55	77	1	5	4.10	1.199
Valid N (listwise)	77				

Summary Item Statistics

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Maximum / Minimum	Variance	N of Items
Item Means	4.166	3.286	4.831	1.545	1.470	.110	55
Item Variances	.925	.274	1.564	1.290	5.714	.122	55

Summary Item Statistics

Item means : 4.166

ItemVariances : 0.925

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : ร้อยเอก เกียรติกร จันทะแจ่ม

เกิด : ๓ เมษายน ๒๕๑๕

สถานที่เกิด : ๒๒๑ หมู่ ๑ ตำบลสร้อยพร้าว อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

การศึกษา :

ทางพลเรือน :

- พ.ศ.๒๕๓๖ นักธรรมชั้นเอก
- พ.ศ.๒๕๓๗ เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- พ.ศ.๒๕๔๒ ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ.๒๕๔๓ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทางทหาร :

- พ.ศ.๒๕๔๕ หลักสูตรส่งทางอากาศ รุ่นที่ ๒๔๕ โรงเรียนสงครามพิเศษ ศูนย์สงครามพิเศษ หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ
- พ.ศ. ๒๕๕๑ หลักสูตรนายทหารอนุศาสนาจารย์ขั้นต้น (ชั้นนายร้อย) รุ่นที่ ๗ กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก
- พ.ศ.๒๕๕๓ หลักสูตรชั้นนายพัน รุ่นที่ ๖๓ โรงเรียนทหารสารบรรณ กรมสารบรรณทหารบก

สังกัด : กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก ถนนเทอดคำริ เขตดุสิต กรุงเทพฯ

การทำงาน :

- พ.ศ.๒๕๔๖ อนุศาสนาจารย์ กรมทหารราบที่ ๕ จังหวัดสงขลา
- พ.ศ.๒๕๕๐ อนุศาสนาจารย์ กรมทหารม้าที่ ๒ จังหวัดอุดรธานี
- พ.ศ.๒๕๕๒ อนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก กรุงเทพมหานคร

เข้าศึกษา : มิถุนายน ๒๕๕๓

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๔๑ กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก ถนนเทอดคำริ เขตดุสิต

กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

E-mail : anusas05@gmail.com

.....